

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ

ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA KULLANILAN

HAT ÇEŞİTLERİ,

BUNLARIN ÖĞRETİMİ VE UYGULAMA METİNLERİ

İsmail BALCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Gökhan ÖLKER

Konya 2017

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı	İsmail BALCI
Numarası	128308041001
Ana Bilim / Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi ABD / Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi BD
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tezin Adı	Osmanlı İmparatorluğunda Hat Çeşitleri, Bunların Eğitimi ve Uygulama Metinleri

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Adı Soyadı	İsmail BALCI	
Numarası	128308041001	
Öğrencinin	Ana Bilim / Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi ABD / Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi BD
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Gökhan ÖLKER
Tezin Adı	Osmanlı İmparatorluğunda Hat Çeşitleri, Bunların Eğitimi ve Uygulama Metinleri	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Osmanlı İmparatorluğunda Hat Çeşitleri, Bunların Eğitimi ve Uygulama Metinleri başlıklı bu çalışma 07/09/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler
Doç. Dr. Gökhan ÖLKER	Danışman
Prof. Dr. Orhan YAVUZ	Üye
Yrd. Doç. Dr. Rıdvan ÖZTÜRK	Üye

İmza

ÖNSÖZ

İnsan, dili kullanma yeteneği sayesinde diğer insanlarla iletişim kurarak sosyalleşir. Bu iletişim bazen sözlü bazen de yazılı olarak gerçekleşir. Yazılı iletişim, doğal bir varlık olan dilin sembolik işaretler aracılığıyla ifadesidir. Buna yazılı dil de denir. Bu yazılı ifadeler ise biz bugün harf diyoruz. Dilin yazılı ifadesinde kullanılan harflerin hepsine birden alfabe veya abece diyoruz. Bir dilin yazılı ifadesinde kullanılan alfabenin niteliği bize o milletin etkilendiği kültür ve milletler hakkında da bilgi verebilmektedir. Alfabenin milli oluşu milli kültüre, milli olmayışı ise başka milletlerin ya da kültürlerin etkisine işaret eder. Dünyanın en eski milleti olan Türkler, tarih boyunca sırasıyla Köktürk, Uygur, Arap, Latin ve Kiril alfabelerini kullanmışlardır. Bu alfabelerden Arap alfabesi Türklerin 'İslamiyet' i kabulüyle kullanılmaya başlanmış, Batı kültürünün tesiriyle XX. yüzyılda Latin alfabesine geçişle birlikte terk edilmiştir, yaklaşık IX yüzyıl kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nin 625 yıl yaşadığı düşünüldüğünde, Arap alfabesinin kullanım alanlarıyla ilgili katkısının önemi daha iyi anlaşılabilir.

Arabistan' da doğan Arap yazısı, 'İslamiyet' in yayılışına paralel olarak dünyaya yayıldı. Bugünkü İran coğrafyasında bir sanat haline geldi. İstanbul' un fethiyle beraber bir kültür ve medeniyet merkezi olan Osmanlı İmparatorluğu, İranlılardan öğrendiği hat sanatını kendi bünyesinde eriterek kendi ekolünü oluşturmuş ve kurumsallaşmaya, gelişmeye bağlı olarak ihtiyaçları doğrultusunda kullanmıştır. Göze hoş gelen, ruha hitap eden yazı çeşitlerini (kûfî, sülüs, ta'lik vb.) sanat olarak; hızlı ve pratik olanlarını (nesih, ta'lik, rik'a vb.) divanda, kurumlarda ve günlük işlerde kullanmıştır. Bu kullanım sahasıyla beraber hat sanatı Osmanlı Devletinin yıkılışına kadar canlı kalarak gelişimini sürdürmüştür. Ayrıca hat sanatını adeta kendi sanatı haline getirmiş, sanatta İranlıların ötesine geçmiştir.

Bu çalışmanın konusunu; tarihimizde ve sanatımızda çok önemli bir konuma sahip olan hüsn-i hat oluşturmaktadır. Bu sanatın tarihi hem bizim kültür tarihimizin önemli bir parçasıdır hem de medeniyetimizin önemli bir unsurudur. Bu sebeple bu sanatın yeni nesillere öğretilmesi, anlaşılması büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada çok kullanılan yazı türleri, kullanım alanlarına ve özelliklerine göre ele alınmıştır. Tarihleri, gelişimleri ve özellikleri anlatılarak fark

edilmesi, kolayca anlaşılabilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple kaynaklar ve yazma eserler taranmış ve bu araştırma ortaya çıkarılmıştır. Her yazı türünün harf şekilleri, özellikleri ve kullanıldığı eserlerden örnek varaklar verilerek uygulamalı öğretim amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bilgisini, yardımlarını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen hocam, danışmanım, Sayın Doç. Dr. Gökhan ÖLKER' e engin sabrı, anlayışı, desteği ve yardımları için sonsuz minnet, teşekkür ve saygılarımı sunarım.

İsmail BALCI
2017

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	İsmail BALCI
	Numarası	128308041001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi ABD / Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Gökhan ÖLKER
Tezin Adı	Osmanlı İmparatorluğu'nda Kullanılan Hat Çeşitleri, Bunların Öğretimi ve Uygulama Metinleri	

ÖZET

Bu tez çalışması eserler ve metinler üzerinde çalışmak isteyenlere yardımcı olmak ve ellerinin altında bulunan, kolay ulaşılabilen bir kaynak olması amacıyla yapılmıştır. Türk edebiyatında XI.-XX. yüzyıllar arasında kullanılmış olan Arap alfabesi Osmanlı imparatorluğundaki kullanım sahaları, tarihçeleri, şekil özellikleri örnekleriyle beraber tanıtılmaya çalışılmıştır. Çalışmada en çok kullanılan yazı türlerine yer verilmiştir. Sülüs, nesih, ta'lik, rik'a, icâzet yazı türlerine göre verilen metin örnekleri üzerinde okuma çalışması yapılmış, yazı türlerinde okuma alıştırmaları yapmak isteyenler için de örnek metinler bırakılmıştır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Arap yazısı, yazı çeşitleri, sülüs, nesih, ta'lik, rik'a, icâzet, örnek metinler.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	İsmail BALCI
Numarası	128308041001
Ana Bilim / Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi ABD / Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Gökhan ÖLKER
Tezin Adı	TEACHING AND TYPES OF CALLİGRAPHY USED IN THE OTTOMAN EMPIRE AND PRACTİCE TEXTS

SUMMARY

This thesis work was done to help those who want to work on works and texts and to be an easily accessible resource under their hands. In Turkish literature XI.-XX. The Arabic alphabet used in centuries has been tried to be introduced together with examples of usage areas, histories, figure features in the Ottoman Empire. The most common types of writing are included in the study. The study of the texts given according to the types of thuluth, nesih, ta'lik, rik'a and icazet texts was done and sample texts were left for those who want to practice reading in writing types.

Key words: Ottoman Empire, Arabic writing, types of writing, thuluth, nesih, ta'lik, rik'a, icâzet, sample texts

ÖRNEKLER VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Örnek-1: Sülüs Başlığa Örnek- Besmele Celi Sülüs ile Yazılmış.....	18
Örnek -2: Hattat Şeyh Hamdullah Tarafından Celî Sülüs Hatla Yazılan İstanbul Davud Paşa Cami Kitabesi.....	19
Örnek-3: Hattat Mustafa Rakım Efendi'ye Ait Celî Sülüs Bir Levha.....	19
Örnek-4: Sülüs Başlığa Örnek, Sülüs Yazı ile “Mukaddime”.....	20
Örnek-5: Nazif Bey'in Celî Sülüs'le Yazdığı Enfes Bir Beyit.....	21
Örnek-6: Mustafa Rakım Adına Tertiplenmiş Bir Celi Sülüs Levha.	21
Örnek-7: Celi Sülüs Hat Levha.....	22
Örnek-8 : Nesih, Tarihi Metinler, Mevlûdü'n-Nebi, 2a.....	29
Örnek-9 : Nesih, Tarihi Metinler, Mevlûdü'n-Nebi, 2b.....	31
Örnek-10 : Nesih, Tarihi Metinler, Mevlûdü'n-Nebi, 3a.....	33
Örnek-11 : Nesih, Tarihi Metinler, Mevlûdü'n-Nebi, 3b.....	35
Örnek-12: Nesih, Biyografiler, Risâle-i Ebâ Eyûb El-Ensâri, 4a.....	37
Örnek-13: Nesih, Biyografiler, Risâle-i Ebâ Eyûb El-Ensâri, 4b.....	39
Örnek-14: Nesih, Biyografiler, Risâle-i Ebâ Eyûb El-Ensâri, 5a.....	41
Örnek-15: Nesih, Biyografiler, Risâle-i Ebâ Eyûb El-Ensâri, 5b.....	43
Örnek- 16: Nesih, Fikri ve Siyasi Metinler, Terceme-İ Sergüzeşt-İ Telemâk, 2a...45	
Örnek- 17: Nesih, Fikri ve Siyasi Metinler, Terceme-İ Sergüzeşt-İ Telemâk, 2b..47	
Örnek- 18: Nesih, Fikri ve Siyasi Metinler, Terceme-İ Sergüzeşt-İ Telemâk, 3a..49	
Örnek- 19: Nesih, Fikri ve Siyasi Metinler, Terceme-İ Sergüzeşt-İ Telemâk, 3b..51	
Örnek-20: Nesih, Edebi Metinler, Mevlid, 2a.....	53
Örnek-21: Nesih, Edebi Metinler, Mevlid, 2b.....	55

Örnek-22: Nesih, Edebi Metinler, Mevlid, 3a.....	57
Örnek-23: Nesih, Edebi Metinler, Mevlid, 3b.....	59
Örnek- 24: Nesih, Dini ve Tasavvufi Metinler, İlm-i Hâl, 5a.....	61
Örnek- 25: Nesih, Dini ve Tasavvufi Metinler, İlm-i Hâl, 5b.....	63
Örnek- 26: Nesih, Dini ve Tasavvufi Metinler, İlm-i Hâl, 6a.....	65
Örnek- 27: Nesih, Dini ve Tasavvufi Metinler, İlm-i Hâl, 6b.....	67
Örnek- 28: Ta'lik, Tarihi Metinler, Miftâhu's-Sa'âde fî Târîhi'l-Medine, 1b	76
Örnek- 29: Ta'lik, Tarihi Metinler, Târîh-i Osmânî, 3b.....	78
Örnek- 30: Ta'lik, Biyografiler, Menâkıbü'l-Evliya, 1a.....	80
Örnek- 31: Ta'lik, Biyografiler, Menâkıbü'l-Evliya, 1b.....	82
Örnek- 32: Ta'lik, Edebi Metinler, Divan, 9a.....	84
Örnek- 33: Ta'lik, Edebi Metinler, Divan, 9b.....	86
Örnek- 34: Ta'lik, Dini ve Tasavvufi Metinler, Manzûm Fıkh, 4a.....	88
Örnek- 35: Ta'lik, Dini ve Tasavvufi Metinler, Manzûm Fıkh, 4b.....	90
Örnek- 36: Talik Yazı Denemesi	92
Örnek- 37: Rika Yazıda Temel Ölçüler.....	96
Örnek- 38: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk Murakkâ'nın Yazılması.....	97
Örnek- 39: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk Murakkâ'nın Yazılması.....	98
Örnek- 40: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk Murakkâ'nın Yazılması.....	99

Örnek- 41: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk	
Murakkâ'nın Yazılması.....	100
Örnek- 42: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk	
Murakkâ'nın Yazılması.....	101
Örnek- 43: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk	
Murakkâ'nın Yazılması.....	102
Örnek- 44: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk	
Murakkâ'nın Yazılması.....	103
Örnek- 45: Rık'â, Tarihi Metinler, Ayine-i Zafer, 4a.....	104
Örnek- 46: Rık'â, Tarihi Metinler, Ayine-i Zafer, 4b.....	106
Örnek- 47: Rık'â, Edebi Metinler, Vâveylâ, 22b.....	108
Örnek- 48: Rık'a, Edebi Metinler, Ferdâ, 25b.....	110
Örnek -49: İcazet Yazı ile Yazılmış Kayıt Örneği.....	115
Örnek- 50: Mehmet Aziz Efendi Hattıyla Sülüs ve Rıkaa' Bir Levha.....	116
Örnek- 51: Şeyh Hamdullah Tarafından Tevki' ve Rıkaa' Hatlarıyla	
Yazılmış Bir Kıt'a.....	117
Örnek- 52: Mustafa Rakım Efendi' nin İsmail Zühdî Efendi'den Aldığı	
Sülüs- Nesih İcazetnamesi.....	118
Şekil-1: Aklam-ı Sitte Hattatları Soy Ağacı.....	120
Şekil-2: Ta'lik Hattatların Soyağacı.....	121

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	II
TEZ KABUL FORMU.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	VI
SUMMARY.....	VII
ÖRNEKLER VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1
I. KISIM: YAZININ TARİHÇESİ.....	5
A. AKLAM-I SİTTE.....	5
B. DİĞER YAZI ÇEŞİTLERİ.....	6
II. KISIM: OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA YAZI ÇEŞİTLERİ.....	8
A. SÜLÜS.....	8
B. NESİH.....	23
C. TA'LİK.....	69
D. RİK'A.....	93
E. İCAZET (RIKAA').....	112
III. KISIM: OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA ÖNEMLİ HATTATLAR.....	119
KAYNAKÇA.....	122
ÖZGEÇMİŞ	125

GİRİŞ

Bu araştırmada Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılan hat çeşitleri, bunların öğretilmesi ve uygulama metinlerinin konulara göre tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

Ortaöğretim programları ve sosyal bilimler alanında yer alan dersler arasında önemli bir yeri olan Türk Edebiyatı dersi, genel olarak bireylerin Türk Edebiyatını, bu edebiyatın temeli olan Türk kültürünü her yönüyle tanımlarını sağlamayı amaçlamış ve buna bağlı olarak da kapsamı çok geniş olan bir derstir. Dolayısıyla böylesi önemli bir dersin öğretiminde kolaylık sağlayacak, dersi daha ilgi çekici kılacak, öğrenciyi teşvik edecek ve verimliliğini artıracak malzemelerin tespit edilmesi, anlaşılabilir halde öğrenmek isteyenlere sunulması büyük bir önem taşımaktadır. Hat sanatı bu bakımdan kültürümüzün temel yapı taşlarından bir tanesidir.

Kültürümüz açısından adeta bir hazine olan hat sanatının genç kuşaklara tanıtılması; bunun yanında bu alanda çalışacak olan öğrencilerin, araştırmacıların faydalanacağı bir kaynak olması amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Bu alanda daha önce yapılmış çalışmalar sadece hat sanatının tanıtımına yöneliktir. Bu çalışmalarda hat sanatının tarihçesi, malzemeleri vs. tanıtılmış; yazı çeşitlerinin örnekleri katalog şeklinde sunulmuştur. Edebiyat alanında çalışma yapmak isteyenlere; bu yazıları okumayı ve anlamayı kolaylaştıracak, öğretecek nitelikte çalışmalar yok gibidir. Bu amaçlara hizmet edecek bir çalışmanın bulunmaması sebebiyle yaptığımız tez çalışması bir boşluğu dolduracaktır..

Yazı üzerine yapılan çalışmalar genellikle tarihçe ve türler konuludur. Bu yazı türlerini tanıtmaktan ziyade eserler ve metinler üzerinde çalışmak isteyen lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine yardımcı olmak, ellerinin altında bulunacak kolay anlaşılabilen bir kaynak olması amacıyla bu tez çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada yazı türleri metin türleriyle birlikte ele alındığından önemli bir çalışmadır.

Bu araştırmada yazı çeşitleri ve tarihçeleri hakkında bilgi verilmiş, kaynaklarda bulunabilirliği ölçüsünde sülüs, nesih, ta'lik, rık'a, icazet yazı çeşitlerine örnek verilmiştir. Siyakat yazı çeşitine incelemesi başka alanlarda da -sadece yazıldığı alanda çalışanların anlayabileceği özel kısaltmalar kullanılır- uzmanlık

gerektirdiği için değinilmemiştir. Diğer yazı çeşitlerine de Osmanlı İmparatorluğunda kullanılmadığı için değinilmemiştir. Örneklerin seçimi Milli Kütüphane ana kaynak olmak üzere ilgili döneme ait metin örnekleri sunan katalog ve kaynak eserlerden seçilmiştir. Yazı türlerinin tanıtımında verilen harflerin şekilleri Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı *Mahmud Yazır* tarafından kaleme alınan *Eski Yazıları Okuma Anahtarı* adlı eserden alınmıştır. Bunun dışında bu alanda ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler bir diğer çok önemli kaynak, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları tarafından yayımlanan kendisi de bir hattat olan *Mahmud Bedreddin YAZIR*'ın yazdığı *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli I-II-III* adlı eserdir. Bu eserde yazı türlerine göre seçilen metinler üzerinde okuma çalışmaları, yazı türünün özellikleri vs. incelenmeye çalışılmıştır. Konu alanı yazı türlerinin kullanıldığı dönemlere göre kronolojik sırayla incelenmiş, eskiden yeniye doğru bir gruplama yapılmıştır. Ele alınan yazı çeşitleri bir ana başlık altında başlıklar şeklinde açıklanmıştır. Ele alınan eserler ait oldukları metin türlerine göre sıralanmıştır. Sıralamada Hayati Develi (2006)'nin Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 2 adlı eserindeki sınıflamadan faydalanılmıştır. Sonuç olarak yazı türleri hakkında; yazı türleri üzerine çalışmak isteyen, ders gören, ders vermek isteyenlerin faydalanabileceği, kolaylıkla ulaşabileceği bir kaynak oluşturmak amaçlanmıştır.

VIII yüzyıldan fazla bir zaman kullandığımız Arap yazısı üzerine çalışma yapılacaksa bu çalışmalara örnek ve kaynak olabilecek birkaç eserden bahsetmek gerekmektedir. Günümüzde kullandığımız yazının Latin yazısı kaynaklı olduğu düşünüldüğünde Arap yazısı bugün için bizim eski yazımızdır. Bu sebeple Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı *Mahmud Yazır* tarafından kaleme alınan *Eski Yazıları Okuma Anahtarı* önemli bir eserdir. Bu eserin Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ilki 1942'de, diğerleri 1974, 1978 ve 1983'te olmak üzere dört baskısı yapılmıştır. Yazarı tarafından eserin yazılış amaçları şu şekilde belirtilmiştir: *Bu anahtarı hazırlamaktan maksadımız Hüsnühat muallimliği yapmak ve bunun için lüzumlu usul ve kaideleri bildirmek değildir. ,belli başlı gayemiz: 1- Eski harflerle yazılmış güzel veya çirkin her hangi bir yazıyı okuyabilmenin ilmi yolunu göstermek, yazı şekillerini, okunuş misallerini vermek ve bazı numuneler üzerinde temrinler yaptırmak, 2- Vakıf kayıtları üzerinde araştırma ve inceleme yapacak memurlara*

bilmeleri icap eden esasları kaydetmek, 3- Eski yazıların çeşitlenme ve çoğalmasına âmil olan köklü veya geçici sebepleri ve bu yazıların güzel sanatlar bakımından taşıdıkları incelikleri kavramak ve eski eserlerden istifade etmek isteyenlerin bilmeleri lazım gelen cihazları ve bu arada yazının teknik ve estetik ahengini göstermektir(Yazır, 1983: XIII). Eser *Eski Yazılara Umumi Bir Bakış, Yazılar Hakkında Umumi Ve Nazari Malumat, Vakıf Kayıtlar Arşivindeki Yazılara Toptan Bir Bakış, Yazılar Hakkında Umumi Ve Pratik Malumat, Yazı Nevileri, Harf Şekilleri, Hece Örnekleri (Okuma Yolu İle), Müşkil Yazıların Okunması (Tertip Ve Tahlil Mebde'leri), Transkripsiyon Bahsi, Fotoğrafler Serisi, Yazı Örneklerinden Okunuşlar* bölümlerinden oluşmaktadır. Eser temelde yazı şekillerini harf harf ele almakta, okuması zor veya kolay olan yazılardan örnekler vermektedir.

Editörlüğünü Prof. Dr. Ömür Ceylan'ın yaptığı *Klasik Dönem Osmanlı Nesri* isimli eser de dikkate değer bir başka eserdir. Türk Dili ve Edebiyatı/Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin faydalanması için hazırlanmış olan bu eser yazı çeşitlerinden ziyade metin çeşitleri ile ilgili bir eserdir. Klasik dönem Osmanlı nesir örneklerinin incelendiği bu eserde metinleri tanıtmaya ve okuma çalışmaları yapılmıştır. Eser; Nesir ve Seci, Anadolu Nesir Edebiyatı, Okuma Parçaları ve Alıştırılmalar bölümlerinden oluşmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları tarafından yayımlanan kendisi de bir hattat olan Mahmud Bedreddin YAZIR'ın yazdığı *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli* adlı eser de bir başka dikkate şayan eserdir. *Eski Yazıları Okuma Anahtarı* isimli eser de aynı yazara aittir. Yazarının ifadesiyle *yazı estetiğinde bir ideal olan Kalem Güzeli'ni seçip ortaya koymak, sonra da onun mümessili olan örnekleri birkaç cihetten müşahedeye almak üzere yazılmış* (Yazır, 1972: 3) bir eserdir. Eserin birinci kısmı “Yazı” başlıklı olup yazının ilmi ve genel açıdan ele alınışı ve sanat ve estetik sahasına geçişi anlatılmıştır. İkinci kısmında İslam'daki yazı sanatının tekniği ile yakından ilgisi bulunan yazma ihtiyacı, bu ihtiyacın yazı estetiği ve güzelliği üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ele alınmıştır. Üçüncü kısımda ise yazı ve çeşitleri üzerinde durulmuş, teknik özellikleri, estetik farklılıkları ve artistik yazmanın zorluklarından bahsedilmiştir. Dördüncü kısımda yazıların estetik açıdan açıklamaları ve felsefeleri üzerinde durulmuştur.

Beşinci kısımda ise bir yazıyı yazarken zihni meşgul eden metafizik durumların üzerinden durulmuştur. Yazar bu eserinde yazıyı bir ilim disiplininin ziyade bir sanat olarak ele almıştır.

Yine bir hattat olan *Prof. Dr. Ali ALPARSLAN*'ın yazdığı *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi* isimli eser de hat sanatını tanıtmak amaçlı bir eserdir. Hat sanatının hattatlar tarafından daha iyi tanıtılabileceği (Alparslan, 2012: 11) düşüncesinden hareketle hat üstadı Necmettin OKYAY'a ithaf edilen eser *İslam Yazısının Kısa Tarihçesi, Erken Osmanlı Yazısı, Aklâm-ı Sitte Ekolleri, Celî Sülüs'ün Gelişmesi (Celî Aklâm-ı Sitte), Celî Sülüs Ekolleri (Celî Aklâm-ı Sitte Ekolleri), Siyâkat (siyâk), Nesta'lik, Türkler Tarafından İcad Edilen Yazılar* bölümlerinden oluşmaktadır. Eser hat sanatının bir tarihçesi niteliğindedir.

Bu tez çalışmasının bütün bu eserlerden farkı; yazı türlerinin sanat özellikleri dışında şekil özellikleri, tarihçesi, kullanım alanlarına örnek metinler vermesinin yanında metinler üzerinde çalışma yaptırmasıdır.

I. KISIM: YAZININ TARİHÇESİ

Arap yazısının kökeni araştırıldığında arkeolojik kazıların sonuçlarına göre ve klasik arap kaynaklarına göre değişmek üzere farklı kökenlerden bahsedilir. Bu görüşlerden ilkinde göre Arap yazısı Kuzey Sami alfabelerinden olan Arami-Nabati alfabelerinden türemiştir. İkincisine göre ise Güney Arabistan'da ortaya çıkan ve Güney Sami alfabelerinden biri olan *Himyeri* ya da *Musned* adı verilen bir yazıdan türemiştir (Tuzcu, 2001: 158).¹

Arap yazısının Türk lehçelerinde kullanılmasına XI. asırda başlanıldığını biliyoruz. Böyle bilinen ilk eserlerden biri Kutadgu Bilig (1069 yılı)'tir. Bu didaktik öğüt kitabının Arap harfleriyle yazılmış Namengan ve Kahire nüshaları yaklaşık XII. – XIII. asırlarda kaleme alınmıştır (Amanjolov, 2000). XX. yüzyılın başlarına kadar kullanılmış olan bu yazı estetik anlayışla birleşip hat sanatını ortaya koymuştur. İslam öncesi çağlarda Ürdün'de yaşayan bir Arap topluluğu olan Nabatî kavminin hiç de güzel olmayan kırık dökük alfabesine dayanan Arap yazısı, işlene işlene düzgün geometrik şekillere girmeye başladığı Abbasî devrinde oldukça gelişme gösterdi. XIII. yüzyılda, Türk olduğu da rivayet edilen Bağdatlı Yâkût-ı Musta'sımî (Ö.1298) adındaki hattat, zamanına göre yazıyı estetik ölçüler içine almayı başardı. Ölümünden sonra üslubu Türk ve İranlı hattatlarca yıllarca takip edildi. İranlıların büyük bir gelişme gösteremediği yazı, Türklerin elinde Fatih'ten sonra devamlı şekilde inkişaf ederek güzellik bakımından zirveye ulaştı (Alparslan,2000: Giriş).

A. AKLAM-I SİTTE

Arap yazısının tarihi gelişimi İslam ile paralellik gösterdiğinden Arap yazısına İslam yazısı da denmektedir. Bilindiği üzere İslam yazısının ilk yazısı ma'kilidir (Ülker, 1987: 12). Daha sonra kûfî, kûfiden “şeş kalem” ya da “aklam-ı sitte” diye anılan yazı çeşitleri doğmuştur (Serin, 1982:32). Bu yazı çeşitleri şunlardır: sülüs, nesih, muhakkak, reyhani, tevki', rıkâ'. “*altı cins yazı birbirine tabi, ikili guruplar halinde gözden geçirilebilir: Sülüs-nesih, muhakkak-reyhani, tevki'-rıkâ'*. Bu üç gurupun birincilerinin (sülüs, muhakkak, tevki'), ağzı daha geniş

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. TUZCU, Kemal (2001), Arap Yazısının Ortaya Çıkışı (I) *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, II, 158-165.

kalemle (2 mm civarında) yazılmalarına mukâbil, ikincileri (nesih, reyhani, rıkâ') 1 mm civarında ağız genişliği olan kamış kalemle yazılırlar. Yazı karakteri itibariyle, muhakkak reyhaniyle, tevki' ise rıkâ'yla, birbirine çok benzeyen büyük ve küçük iki kardeşi hatırlatırlar. Ancak sülüsle nesih böyle değildir; onlar arasında, ölçüleri dışında da belirgin şekil farklılıkları vardır..." (Derman, 2014: 475-494). Daha önce de değindiğimiz gibi bu yazı çeşitleri asılları itibariyle tek bir anadan doğdukları için kardeş gibidirler. Ancak tıpkı kardeşler gibi birbirinden ayırmamıza imkan verecek ayrı özelliklere de sahiptirler. Bu çalışmada bu yazı türlerinin hepsine değinilmediğinden daha ayrıntılı bilgi almak isteyenler *Giriş* kısmında adı geçen temel kaynak niteliğindeki eserlere bakabilirler.

B. DİĞER YAZI ÇEŞİTLERİ

Nasıl ki "aklam-ı sitte" diye bilinen yazı çeşitleri birbirinden doğmuştur, zaman içinde yetenekli hattatların elinde bu yazı çeşitlerinden de daha bir çok yazı çeşidi doğmuştur. Bu yazıların bir kısmı asıl kalemin ya da harfin kalınlığına bağlı olarak celî yada ince olarak anılmıştır. Asıl kalem kalın olanına celî, ince olanına da ince denmiştir: celî sülüs, ince nesih gibi. Eğer ince yazılan kalem kırıklı ise buna kırma, kırma kalem biraz daha ince olursa da hurda denmiştir. Nesih kırması, ta'lik hurdası gibi (Yazır, 1983 : 117). Celî ve ince yazı adının önüne veya arkasına gelebilmektedir. Celî sülüs veya sülüs celîsi gibi. Bunun dışında kaynaklar yazı çeşitlerinin sayısı konusunda farklılık göstermektedir. Bir kaynakta yazı çeşitleri 37 olarak belirtilmişken başka bir kaynakta yazı çeşitlerinin sayısının binleri bulduğu ifade edilmiştir. "1. Tomar 2. Celil 3. Mecmu 4. Rıyaşî 5. Sülüseyn 6. Nısıf 7. Sülüs 8. Havlecî 9. Müselsel 10. Gubarü'l-hilye 11. Müamerat 12. Muhdes 13. Müdmec 14. Muhakkak 15. Rik'a 16. Reyhan 17. Tevakî 18. Nesih 19. Mensür 20. Mukterin 21. Havaşî 22. Eş'ar 23. Lü'lüü 24. Hafif-i sülüs 25. Kalem-i musahif 26. Miftâh-ı nesih 27. Gubar 28. Uhud 29. Mahüve muhakkak 30. Muallâk 31. Muhaffef 32. Mürsel 33. Mabsut 34. Mukavver 35. Müzevveç 36. Müfettah 37. Muammat. Bunlar içinde ortadan kalkmış olanlar, bugün özellikleri bilinmeyenler de vardır." (Ülker, 1987: 12). "1- Kalem-i Sicillât 2- Kalem-i Dîbâc 3- Kalem-i Tomar-ı Kebir 4- Kalem-i Sülüseyn 5- Kalem-i Zenbûr 6- Kalem-i Müfettah 7- Kalem-i Harem 8- Kalam-i Muâmerât 9- Kalem-i Uhud 10- Kalem-i Kısas 11- Kalem-i Muammât 12- Kalem-i

Eş'ar 13- Kalem-i Celîl 14- Kalem-i Memnû' 15- Kalem-i Riyâsî 16- Kalem-i Nısf 17- Kalem-i Tuncî 18- Kalem-i Müselsel 19- gubâr-ı hilye 20- kalem-i muhdes 21- kalem-i müdemmec 22- kalem-i mensûr 23- kalem-i mukterin 24- kalem-i havaşî 25- kalem-i lü'lüü 26- Kalem-İ Musâhif 27- Kaşem-i Faddâh-i Nesh 28- Kalem-i Gubârî 29- Kalem-i Muallâk 30- Kalem-i Muhaffef 31- Kalem-i Mürsel 32- Kalem-i Mebsût 33- Kalem-i Mukavver 34- Kalem-i Memzûc 35- Kalem-i Müellef 36- Kalem-i Tev'emân 37- Kalem-i Mu'ciz 38- Kalem-i Murassa' 39- Kalem-i Nessâh 40- Kalem-i Mahla' 41- Kalem-i Havlecî 42- Hafîf-i Sülüs 43- Mâhir-i Muhakkak 44- Kalem-i Siyâkat 45- Kalem-i Dîvânî 46- Rık'a Dîvânî(dîvânî kırmısından başka)(...) Yukarıdan beri sayageldiğimiz Şikeste, Sünbülî, Şecerî, Celîler, Hurdeler, Müsennâlar Mülâsıklar, Müşakkaklar, Rık'a ve Kırmalar beşyüzü geçen Kûfîler, Gubârîler de ilave edilirse hakiki ve mecazi yazı yekunu bine yaklaşır." (YAZIR, 1972:97-100)². Burada sayılan çeşitlerden de anlaşılacağı üzere bir yazının incesi de kalını da kırması da hurdası da ayrı bir yazı türü sayılmaktadır. Yine de temel olarak incesi veya kalını yazı şekli aynı olduğundan – sadece zemine ya da kağıda aktarma tekniği farklıdır.- bu çalışmada ayrıca celî ya da ince diye bir ayrıma gidilmemiştir.

---

² Ayrıntılı bilgi için bkz. YAZIR, Mahmud Bedreddin(1972). Medeniyet Âleminde Yazı Ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli (cilt- I). Ankara. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

II. KISIM: OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA YAZI ÇEŞİTLERİ

Osmanlı İmparatorluğunda başlangıcından yıkılışına kadar en çok kullanılan yazı çeşitleri sülüs, nesih, ta'lik, rık'ā, icazet olmuştur. Bu her bir yazı çeşidi kendisine bir kullanım alanı bulmuş ve orada kullanılmıştır. Bunlardan başka kûfi yazı çeşidi sadece mimaride kullanıldığından ve daha önce de bahsedildiği üzere çok fazla çeşidi olduğundan bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Şimdi Osmanlı İmparatorluğunda kullanılan yazı çeşitlerini başlıklar halinde inceleyelim.

A. Sülüs (ثلث)

Sülüsün sözlüklerde “*üçte bir, bir cismin veya miktarın üçte biri*” (Sami, 2006), “*üçte bir.*” (Develioğlu, 2011) anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Sülüs kalemi diye de anılır. İsminin kaynağı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan ilki tomar kaleminin (24 beygir kılı kalınlığında, yaklaşık 15 mm (Serin, 2010: 97) yaklaşık üçte bir kalınlığında olması; ikincisi de sülüs harflerinin üçte ikilik kısmın düz, üçte birlik kısmının yuvarlaklık olmasıdır. Hat sanatında yazıların başlangıçta yazıldıkları kâğıtların boyutlarına ve yazıldıkları kalemlerin enine göre isim aldıkları düşünüldüğünde ilk görüş akla yatkın olan görüştür. Fakat “*Sülüs harfleri hep üç hareket ve üçte bir meyil esası üzerine yürüyerek kurulur.*” (Yazır, 1983: 51) şekil özelliğini de düşünecek olursak her şartta sülüs yazı üçte birlik özelliği göstermektedir.

Sülüs yazının tarihçesi nesih yazının tarihçesiyle benzerlik göstermektedir. Kaynaklar genel olarak sülüs yazının nesih ile beraber geliştiğini belirtirken bazı kaynaklarda sülüs yazının “*ümm'ül-hat*” olduğundan bahsedilir. “*Kuşi gibi sülüs yazı da İslam yazılarının kaynağı (ümmül hat) olarak kabul edilmiş, hat öğrenimine sülüs yazı ile başlamak gelenek halini almıştır.(...) kufinin kalemle yazılan şekli üç asır Kur'an kitabetine ayrılmış, bu süre içinde ilk düzenli ve geometrik şeklini korumakla beraber, farklı bölge ve kültür çevrelerinde yeni biçimler kazanmış, zamanla müdevver yazının etkisiyle harfleri yuvarlaklaşmıştır. XIX ve XX. yeni biçimler kazanmış, zamanla müdevver yazının etkisiyle harfleri yuvarlaklaşmıştır. XIX ve XX. yüzyıllarda Sînâ ve Suriye'de arkeolojik kazılar sonunda ortaya çıkarılan eski arap*

kitabeleri üzerinde yapılan araştırmalar, İslam'dan önce geometrik yazıdan başka yine aynı kökten çıkan, daha çok günlük işlerde, mektuplarda görülen harfleri yuvarlak bir yazı formunun da varlığını göstermiştir. Bilim adamları bu belgelere dayanarak İslam'ın doğuşu ile büyük önem kazanan bu yazının kufinin kullanım sahası dışında, özellikle resmi kurumlarda ve kitap yazımında süratle yayılma, bir sanat yazısı olarak gelişme zemini bulduğu ve mevzun hatların kaynağı olduğu fikrini daha çok benimsemişlerdir. Emevi ve Abbasiler devrinde hat sanatındaki bu gelişmeleri temsil eden sanatkârlar arasında öne çıkan İbrahim es-Siczi (eş-Şecerî), tomar kalemine nispetle sülüs ve sülüseyin adını verdiği iki kalem belirleyerek asli ve mevzun hatların ana üsluplarından birini ortaya koymuştur. Talebesi Ahvel el-Muharrir celil kalemine nispetle sülüs yazısının incisini (hafifü's-sülüs) çıkarmıştır. Daha sonra adı sıkça duyulan Zakîf de (Ahmed bin Muhammed) sülüs yazısının gelişmesinde önemli rol oynayan hattatlar arasında yer almıştır(Serin, 2010: 97).³,” Kufi yazıdan sülüs ve nesih yazılarını meşhur hattat İbni Mukle vücuda getirmiştir rivayeti elimizde hiçbir örnek olmamasına rağmen artık herkes tarafında efsanevi bile olsa katiyetle kabul edilmektedir. Ali İbni Bevvap İbni Muklenin vazettiği esası daha ileriye götürmüş ve geliştirmiştir. (...) yazı kufiden ne kadar maharetle sülüsey İbni Mukle ve Ali İbni Hilal tarafından zarif bir üsluba döndürüldü ise Yakuta kadar da sülüsün tekâmülü seyri devam etmiş ve bu zat onu çok ilerletmiştir. Amasyalı Şeyh de Osmanlı Türklerinin yükselme asrında sülüs ve nesih kemale vardiıyor. Şimdi yeni bir devre başlayacaktır, o da hafız Osmanla meydana çıkar ve yazı tekemmülünün son haddine varır. (...) yazı çeşitlerinden sülüs levhalarda, Kuranı kerimlerde, kıtalarda ve kitabelerde kullanılmıştır. (...) sülüs yazı ümmülhattır. (Ünver, 1953: 14),” ümmül hutut(yazıların anası) denen sülüs, her çeşit gaye için (levha, kitap başlığı gibi) Emevilerin son devrinden itibaren kullanılmaya başlamış, XVI. Yüzyıldan itibaren de bütün İslam dünyasında Muhakkakın yerini almıştır.” (Alparslan, 2007: 21) Görüleceği üzere sülüs ile nesih aynı hattatlar elinden gelişmiştir. Bu sebeple tarihçeleri ve özellikleri de paraleldir. Hatta en başlarda kullanım alanları da ortaktır. Ancak daha sonraları özellikleri bakımından sülüs yazı daha çok bir sanat yazısına dönüşmüş, günlük ve resmi işlerde kullanılmaktan ziyade

³ Ayrıntılı bilgi için SERİN, Muhiddin(2010). Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar (4. Baskı). İstanbul. Kubbealtı Neşriyat.

önemli ve vurgulanmak istenen sözlerde, beyit ve kitap başlıklarında, güzel yazı albümlerinde, Kur'an kitabesinde kullanılmıştır (Serin, 2010: 101-102).

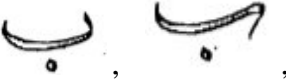
Sülüs yazıya kalem-i sülüs veya sülüs kalemi de denir. Yazılması sanatsal özellikleri sebebiyle zordur ve çabuk yazılmaya da elverişli değildir. Zaten bu özellikleri sebebiyle günümüzde bile bir sanat eseri olarak tablo halinde göz zevkini okşayacak biçimde mekân süslemede kullanılmaktadır. En başta bahsettiğimiz gibi sülüs yazı adını karakteristik özellikleri sebebiyle almıştır. Üçte bir hesabı sülüsün özelliğinin kısaca ifadesidir. Sülüs yazıda kalemin her hareketi için üçte ikisi meyilli üçte biri düzdür. Hat sanatında ölçü olarak kabul edilen nokta hesabıyla açıklayacak

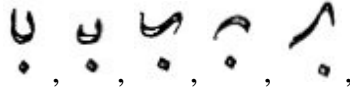
olursak bu şekilde küçük noktalarla gösterilen ölçü sülüs noktasının ölçüsüdür. Sülüs yazıda nokta tam bir kare değil dikdörtgenimsi bir şekildedir. Bir başka örnek olarak be kürsüsünü örnek verecek olursak üçte bir ölçüsü daha net görülmektedir. Kalem üçte birlik ölçüde meyilli üçte ikilik ölçüde ise düzdür.

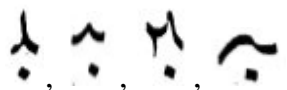
Sülüs yazısında harfler şu şekillerde görülür:

Elif iki farklı şekilde görülür. Başta veya tek başına bu şekildedir . Sonda ise iki şekilde görülür: gibi.

Be, pe, te, se harflerinin kürsüleri ortak olduğundan yazılış şekilleri aynıdır, nokta farkıyla birbirinden ayrılırlar: yalnız, başta, ortada ve sonda olmak üzere dört

yazılışı vardır. Yalnız iken dört farklı çeşidi vardır:

 gibi. Başta iken altı farklı çeşidi vardır:

 gibi. Ortada iken dört çeşittir: gibi. Sonda iken iki çeşittir:

Dal, zel harflerinin kürsüleri ortak olduğundan yazılış şekilleri aynıdır, nokta farkıyla birbirinden ayrılırlar: yalnız ve sonda olmak üzere iki yazılışı vardır. Yalnız yazıldığı şekil kelimenin başında veya sonunda bulunabilir. Yalnız yazılışında iki şekli vardır: gibi. Harf yazılışı itibariyle sadece kendinden önce gelen

kelimeyle birleşir. Bu yazılışında (sonda yazılış) iki şekli vardır: gibi.

 hece örneklerinde görüldüğü gibi.

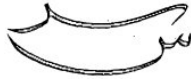

Ra, ze, je harflerinin kürsüleri ortak olduğundan yazılış şekilleri aynıdır, nokta farkıyla birbirinden ayrılırlar: yalnız ve sonda olmak üzere iki yazılışı vardır. Yalnız yazıldığı şekil kelimenin başında veya sonunda bulunabilir. Yalnız yazılışında

üç şekli vardır: gibi. Sonda yazılışında beş şekli vardır:

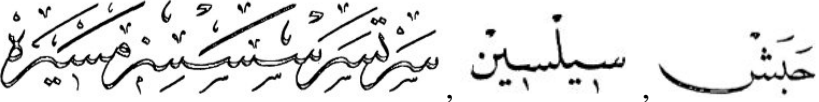
 gibi.

 hece örneklerinde görüldüğü gibi.

Sin, şın harflerinin kürsüleri ortak olduğundan yazılış şekilleri aynıdır, nokta farkıyla birbirinden ayrılırlar: yalnız, başta, ortada ve sonda olmak üzere dört yazılışı vardır. Yalnız yazılışında dört şekil vardır:

 gibi. Başta yazılışında üç şekli vardır: gibi. Ortada yazılışında tek şekli vardır: . Sadece keşide denilen kuyruğu uzun

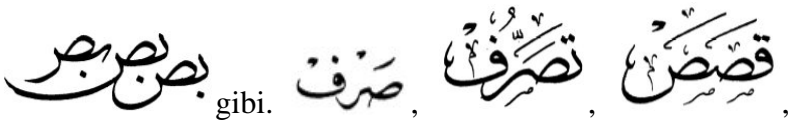
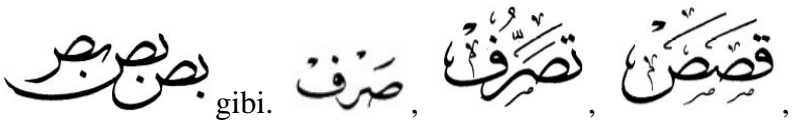
yazılan bir şekli de mevcuttur: gibi. Sonda yazılışında iki şekli

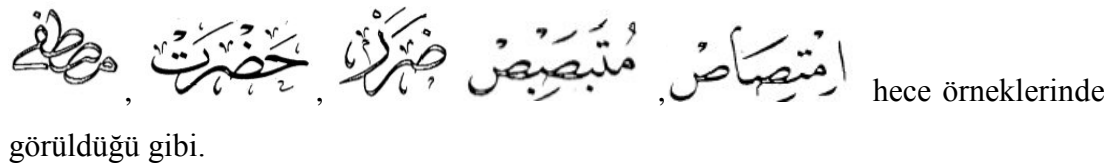
vardır: gibi.

hece örneklerinde görüldüğü gibi.

Sad ve dad harflerinin kürsüleri ortak olduğundan yazılış Şekilleri aynıdır, nokta farkıyla birbirinden ayrılırlar: yalnız, başta, ortada ve sonda olmak üzere dört yazılışı vardır. Yalnız yazılışı Őyledir: . Başta yazılışı üç Şekildedir:

 gibi. Ortada yazılışı üç Şekildedir: , gibi. Başta ve ortada yazılışların ikinci ve nc Şekli çok az görülür. Sonda

yazılışı üç Şekildedir: gibi.

hece rneklelerinde görüldüğü gibi.

Tı, zı harflerinin kürsüleri ortak olduğundan yazılış Şekilleri aynıdır, nokta farkıyla birbirinden ayrılırlar: yalnız, başta, ortada ve sonda olmak üzere dört yazılışı

vardır. Yalnız ve başta yazılışında iki Şekli vardır: gibi. Ortada yazılışında iki Şekli vardır: gibi. Sonda yazılışında iki Şekli vardır:

 gibi.

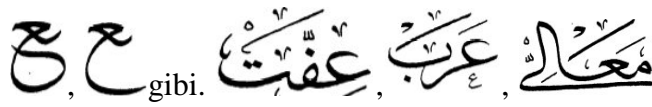
hece rneklelerinde görüldüğü gibi.

Ayn ve gayn harflerinin kürsüleri ortak olduğundan yazılış Şekilleri aynıdır, nokta farkıyla birbirinden ayrılırlar: yalnız, başta, ortada ve sonda olmak üzere dört

yazılışı vardır. Yalnız yazılışında üç Şekil vardır: gibi. Başta yazılışı dört Şekildedir: gibi. Bunlardan nc ve dördüncü

şekil, kendisinden önce kollu bir harf olursa birleşebilir: gibi.

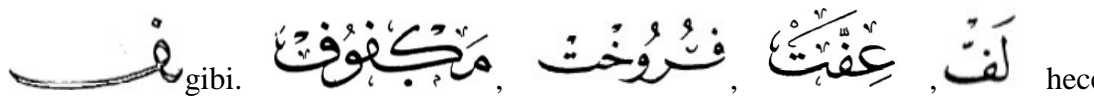
Ortada yazılışında üç şekil vardır: gibi.

Sonda yazılışında iki şekil vardır: gibi.

 hece örneklerinde görüldüğü gibi.

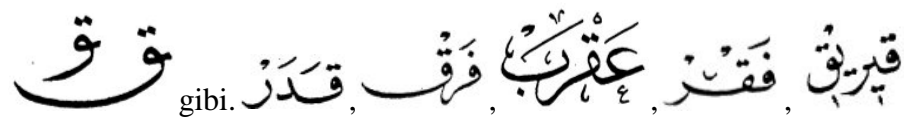
Fe yazılış şekilleri kuyruğunun uzunluğuna göre değişir. Yalnız, başta, ortada ve sonda olmak üzere dört yazılışı vardır. Yalnız, başta, ortada ve sonda yazılışları şu

şekildedir:

 hece örneklerinde görüldüğü gibi.

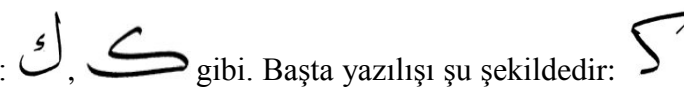

Kaf yazılış şekilleri kuyruğunun uzunluğuna göre değişir. Yalnız, başta, ortada ve sonda olmak üzere dört yazılışı vardır. Yalnız, başta, ortada ve sonda

yazılışları şu şekildedir:

 gibi.

 hece örneklerinde görüldüğü gibi.

Kef; Osmanlı Türkçesinde yerine göre k, g, ğ, v, n(nazal) seslerini okutur. Yalnız, başta, ortada ve sonda olmak üzere dört yazılışı vardır. Yalnız yazılışında iki

şekli vardır: gibi. Başta yazılışı şu şekildedir: . Ortada yazılışında

üç şekil vardır: gibi. Sonda yazılışında üç şekil vardır:

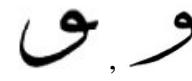

konur. Yalnız yazılışında iki şekli vardır: gibi. Sonda yazılışı dört

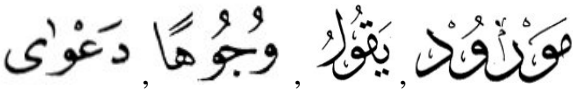
şekildedir: gibi.

 hece örneklerinde görüldüğü gibi.

Vav kendinden önceki harflerle birleşip diğer durumlarda tek başına yazılır. Bu sebeple yalnız ve sonda olmak üzere iki yazılışı vardır. Yalnız yazılışında iki

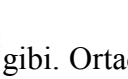

şekli vardır: gibi. Sonda yazılışında iki şekli vardır: gibi.

İster yalnız ister sonda yazılsın, vav eğer birinci şekilde yazılacaksa kuyruğu

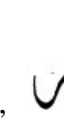

kendisinden sonraki harfe takılır. hece örneklerinde görüldüğü gibi.

He ünlü(e karşılığında) ve ünsüz(h karşılığında) harf olarak kullanılabilirdiğinden çok çeşitli şekillerde yazılabilmektedir. Yalnız, başta, ortada ve sonda olmak üzere dört yazılışı vardır. Yalnız, başta ve ortada yazılışında harfin asıl

ve sessiz hali olan he'dir. Yalnız yazılışında tek şekli vardır: . Başta yazılışında

iki şekli vardır: , gibi. Ortada yazılışı dört şekildedir: , , ,

gibi. Sonda yazıldığında sesli veya sessiz harf olarak okunabilir. Sonda yazılışında

dört şekli vardır: , , , gibi.

 hece örneklerinde görüldüğü gibi.

Lamelif aslında tek başına bir har değildir, lam ve elif harflerinin birleşmiş şeklidir. Ancak kendine özgü bir yazılışı vardır. Yalnız ve sonda olmak üzere iki

yazılışı vardır. Yalnız yazılışında iki şekli vardır: , gibi. Sonda

yazılışında tek şekil vardır: gibi. hece örneklerinde görüldüğü gibi.

Ye ünlü veya ünsüz olarak okunabilen bir harftir. Çok çeşitli şekillerde yazılmaktadır. Noktalı ve noktasız şekilleri de vardır. Yalnız yazılışında üç şekil

vardır: gibi. Başta ve ortada yazılışı be ile aynıdır. Sadece alta konan iki nokta ile birbirinden ayrılırlar. Sonda yazılışında dört

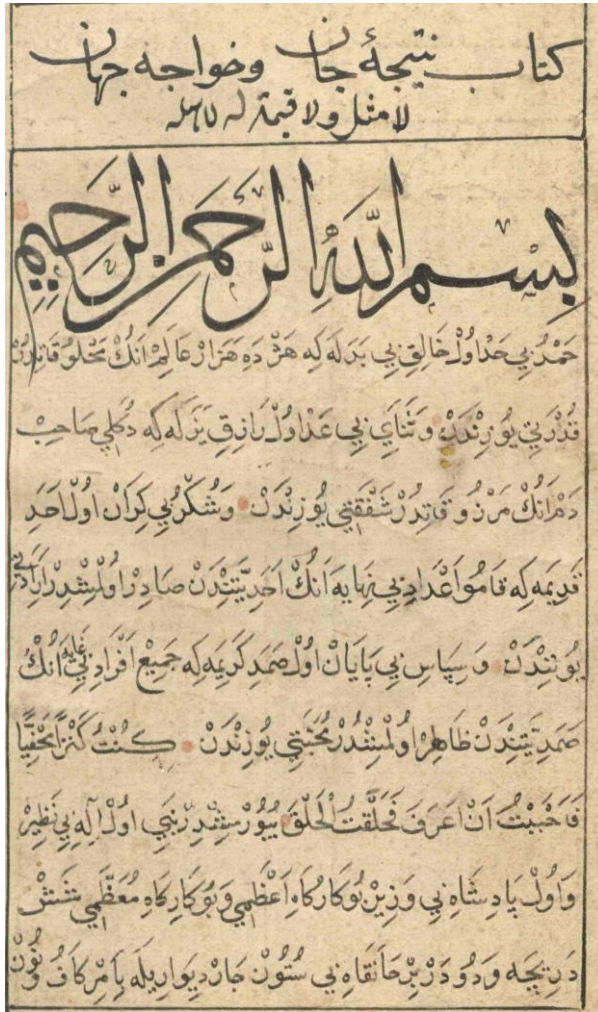
şekli vardır: gibi.

 hece örneklerinde görüldüğü gibi (Yazır, 1983: 52-112).⁴

Sülüs yazısının tarihi gelişiminden de anlaşılacağı üzere bu yazı türü bir sanat yazısı olarak gelişim gösterdiğinden eser yazımında kullanılmamıştır. Eğer kitapta kullanılacaksa başlıklar, bölüm adları, eser adları gibi yerlerde süsü maksatlı kullanılmıştır. Günümüzde de rastlanacağı üzere sülüs yazı günlük ve resmi işlerde kullanılmaktan ziyade önemli ve vurgulanmak istenen sözlerde, beyit ve kitap başlıklarında, güzel yazı albümlerinde, Kur'an kitabesinde kullanılmıştır (Serin, 2010: 101-102).

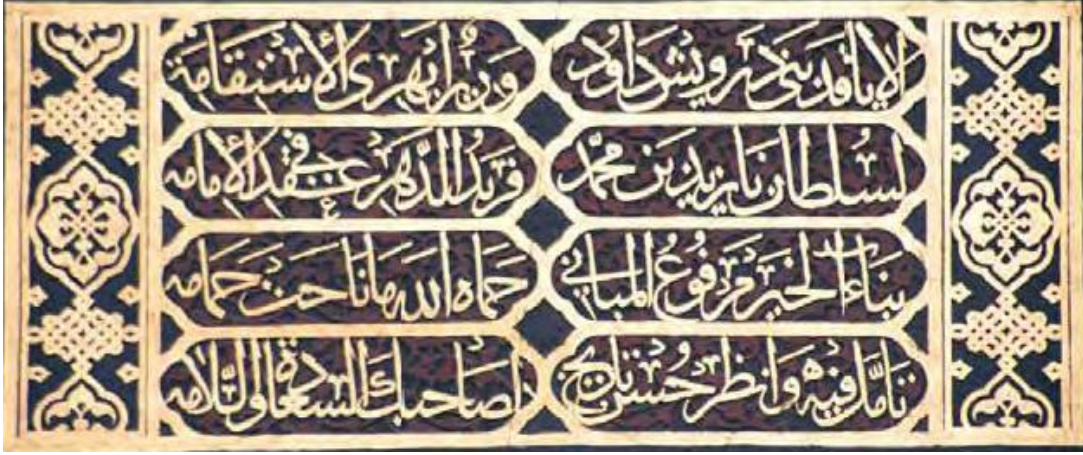
⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. YAZIR, Mahmud (1983). Eski Yazıları Okuma Anahtarı (4. Baskı). Ankara. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Örnek-1: Sülüs Başlığa Örnek- Besmele Celi Sülüs İle Yazılmış

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/kitab-1-netice-i-can-ve-hoca-i-cihan/127826>, 06 Mil Yz A 8467. Eser Adı: Kitâb-ı Netîce-i Cân ve Hôca-i Cihân.
Yazar Adı: Vâhidî. 1a

Örnek -2: Hattat Şeyh Hamdullah tarafından celi sülüs hatla yazılan İstanbul Davud Paşa Camii kitabesi

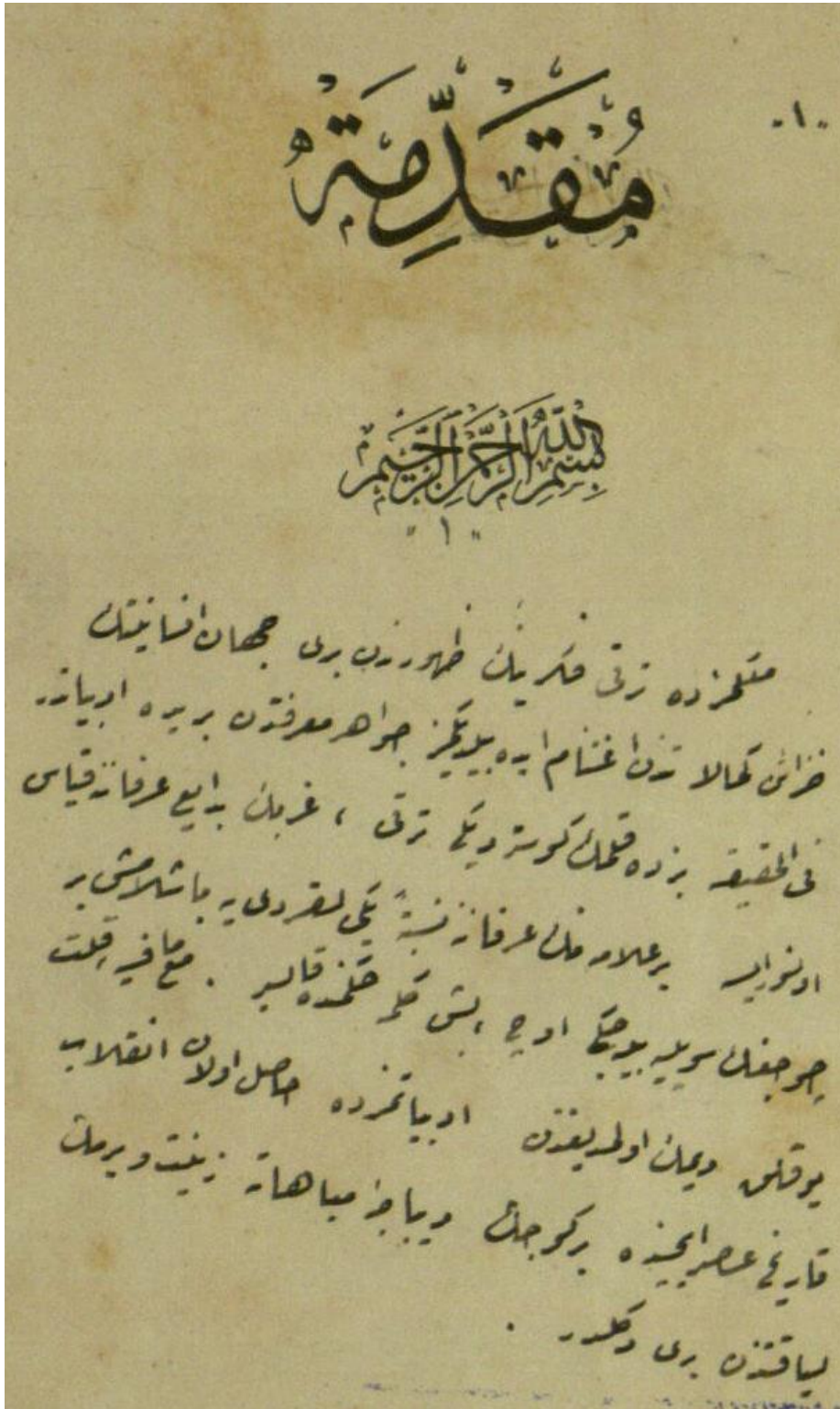
Kaynak: Berk, 2006: 17.

Örnek-3: Hattat Mustafa Rakım Efendi'ye ait celi sülüs bir levha

Kaynak: Berk, 2006: 36.

Örnek-4: Sülüs Başlığa Örnek, Sülüs Yazı İle “Mukaddime”

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/edebiyata-dair/54212>, 52 Hk 656/1,
 Edebiyata Dâir, Namık Kemâl (1256-1305/1840-1888)

Örnek-5: Nazif Bey'in Celî Sülüs'le yazdığı enfes bir beyit:"Fariğ ol, aybın gözetme kimsenin/Ta ki Hak setr eyleye aybın senin."

فَارِغْ أَوْ عَيْنِ كَوْنِمْ كَمِينِ
تَا كِي حَاقِ سَتْرِ عَيْلِ عَيْبِ سَنِينِ

Kaynak: Yazır, 1989: 406.

Örnek-6: Mustafa Rakım adına tertiplenmiş bir celi sülüs levha. *Ḳāmetin ey büstān-ı lū-mekān pīrāyesi/Nürdan bir servdir düşmez zemīne pāyesi*

Kaynak: Alparslan, 2012: 118.

Örnek-7: Celi sülüs hat levha

Kaynak: Derman, 2001: 133.

B. Nesih (نسخ):

Nesihin sözlüklerde “*fesh ve lağvetme, hükümsüz bırakma*”(Sami, 2006), “1. *fesih ve lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma. 3. Bir şeyin suretini, aynını çıkarma, bir şeyi kopye etme.*” (Develioğlu, 2011) anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Nesih yazısının yazıldığı kalem kalınlığı itibariyle sülüs kaleminin üçte biri kadardır. Aynı zamanda teşekkül ettikten sonra kufi yazının hemen hemen yerini almış, bir bakıma lağvetmiştir. Özellikleri itibariyle sülüs kaleminden daha küçük olması sebebiyle sülüs yazısının da kullanım alanını daraltmış, çoğu yerde onun yerine kullanılmıştır. Bu özellikleri sebebiyle bu yazı çeşidinin nesih adını aldığı düşünülebilir.

Nesih yazısının ortaya çıkışı ile ilgili bilgiler kaynaklarda benzerlik göstermektedir. “*Arap yazısı Hz Muhammed devrinde kufi ve nesih olmak üzere iki türe ayrılmış ve aklamı sittenin ortaya çıkmaya başladığı sıralarda gelişmiştir.*”(User, 2006: 95-96), “*Kufiden sonra yazı ibni mukle’den itibaren sülüs ve nesih şekline girince hemen hemen bugünküne benzer. Elimizdeki en eski güzel örnekler Bağdatlı ali ibni hilal e aittir. Sonra bunu Amasyalı yakutül müstasımı tekemmül ettirmiş ve yine Amasyalı şeyh hamdullh efendi sırasıyla İstanbullu hafız osman, kayışzade, kebecizade ve emsali gecen asırda hattat Mehmet şevki ve birçok Kurani Kerim yazan Şumnulu hattatlar ve emsali, muasırları bunu çok yazarak pek kıymetli hatıralar bırakmışlardır. Bittabi bunlar dini kitapların başında gelen Kuranikerimlerdir, muhtelif büyüklüklerde vardır. (...) hele XV. Asrın başında talik yazısı şarkta icat olunduktan sonra ilmi eserler ve divanlar talik ile yazılınca bazı mutena kitapların yazısı kısmen mevkiini buna vermiş, nesih daha ziyade dini ve teferruatı ilimlere inhisar etmiştir.*” (Ünver, 1953: 16-17), “*İbni mukle (hicri 272-328-imamı hatatin) nin kufi nevini nesih ve sülüs yazılarına tahvil ettiğini ibni hallikan nakletmektedir. Ekser müverrihler bu görüştedirler. Bu tarihten itibaren dini nassların yazılmasında kufinin yerine daha kolay ve çabuk yazılan nesih geçmiştir.(...) abbasi halifelerinden musta’sım billah (1242-1258) in saray hattatı Amasyalı ebüüd-dür yakut mustasımı, yazı nevilerinin esas kaynağı olup aklamı sitte diye adlandırılan islam yazılarını bütün kaideleriyle tamamlamış yazının teravetini*

arttırmıştır. Bilhassa nesih nevinin gelişmesinde büyük hizmetleri olan bu hattat türk asıllıdır.” (Serin, 1982: 43-44-45), “III. IV. (IX -X.) yüzyıllarda Bağdatta bilhassa Harunürreşid ve Me'nun zamanında Beytülhikme, Mısırda Fatimilerin tesis ettikleri darülhikmelerde tercüme, istinsah ve telif faaliyetlerinin yoğunlaşması, kitap yazılarının gelişmesine müsait zaman hazırlamıştır. Kâtipler hatasız kitap istinsahı yanında, yazı güzelliğe de önem verdiler. Bu devrede muhakkak, verraki veya iraki adı verilen neshi yazı tarzı işlendi. Reyhani ve nesih yazılarının karakterini taşıyan neshi yazı IV. (X.) asırdan sonra tedricen iki ayrı tarzda yazının teşekkülünü hazırlamış, nihayet reyhani ve nesih yazılarının doğmasına sebep olmuştur.” (Serin, 2010: 102-103) Görüldüğü gibi nesih yazısı sülüs ile beraber kufi yazıdan teşekkül etmiştir. Okunuşundaki kolaylık ve yazılışındaki açıklık sebebiyle kufiye nazaran tercih edilmiştir. Nesih yazısının usul ve kuralları Yakut ekolünden belirlenmişse de asıl tekâmülünü Osmanlılarda Şeyh Hamdullah ekolünde tamamlamıştır (Serin, 2010: 103).

Nesih yazısına nesih kalem de denmektedir. Nesih yazısında harflerin büyüklüğü kaleminin sülüs kaleminden küçük olması dolayısıyla sülüs yazısının üçte biri kadardır. Buradaki üçte bir ifadesindeki miktar sülüs kaleminin noktası hesabına göredir. Sülüs bir harf yazılırken sülüs kalemiyle altı noktalık mesafe kat edilir. Bu hesaptan hareketle nesih kalemiyle yazılan nesih bir harf, sülüs kalemiyle iki noktalık mesafeye denk gelir (Yazır, 1983; 122).⁵ Burada da görüleceği üzere nesih kalem sülüs kaleminden üçte bir miktarında ince ve nesih harfler sülüs harflerden üçte bir miktarınca küçüktür. Nesih yazısını sülüs yazısından ayıran tek özellik küçük ve ince yazılması değildir. Nesih yazısının kendine has özellikleri de mevcuttur. “Hattatlarca mâlûm olduğu üzere, Nesih kaleminin esâs kalınlığı Sülüs'ün üçte biri kadar olup hareke kalemi denir. Buna göre Nesih, kalınlık bakımından Sülüs'ün üçte ikisini nesh (izâle) etmiş, yâni kaldırıp atmış ve üçte biriyle de Sülüs'ün yukarıda geçen tarifine tâbî olmuştur dersek, bununla ince bir Sülüs yazılmış olursa da, Nesih bünyesi doğmaz. Meselâ: Şu ince Sülüs olursa da, Nesih vav'ı olan doğmaz. Kaldı ki, Sülüs kalemi kalınlığında da Nesih vav'ı yazılabilir. Şu

⁵ Bkz. Noktalı Şekil. YAZIR, Mahmud (1983). Eski Yazıları Okuma Anahtarı (4. Baskı). Ankara. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

halde buradaki tâbiyeti başka türlü anlamak îcâb eder. Sülüs'ün târifindeki altıda dört ve altıda ikiden, sülüsân olan dördü atarsak, geri kalan bir sülüs iki nokta eder.

Bunu Sülüs kalemi ile şöyle yazalım: ❖ Nesih kalemi olan üçte bir kalınlıkla bu iki nokta uzunluğunda ve üçte bir meyille bir elif yazalım: ا olur. Bu, Nesih kalemi

iledört nokta eder. ا ا ا ا Bunu sülüs ve sülüsân nisbeti ile ifâde edersek, "İki buçuğu düz, bir buçuğu yuvarlak olur." Dememiz lâzım gelir. Şu var ki, baştaki bir noktalık kısmı, Sülüs'ün elifinde olduğu gibi hareket mebde'i olarak alır da geri kalan üç noktayı sülüs ve sülüsân nisbeti ile ifâde edersek, üçte ikisi düz, üçte biri yuvarlak olmak îcâb eder. Böylece Nesih elifinin hareket mebdeinden itibâren dört nokta düzümsü ve sondaki bir noktalık kısım da yuvarlağımsı olmak lâzım gelir. Filhakika

Nesih elifinin tâlimi de böyledir. ا ا نitekim aynı esâs üzerede iki nokta

düzümsü, bir nokta meyilli ا de öyle olmuş, hareket mebde'i olan birinci nokta ب de izhâr, ا de ihfâ edilerek yazılmıştır. Bu îzahlarımızla Nesh'in Sülüs'e nasıl tâbi olduğu ve terkiib metodunun neden ibâret bulunduğu iyice anlaşılmıştır." (Yazır, 1989: 327) Yani nesihî temelde sülüsten ayıran nokta harfler yazılırken nokta hesabına göre üçte ikisinin düz üçte birinin yuvarlağımsı yazılmasıdır.

Nesih yazısında harfler şu şekillerde görülür:

Elif dört farklı şekilde görülür. Başta veya tek başına ا bu şekildedir. Sonda ise üç şekilde görülür. İlkinde kalem ağzı(kalemin uç şekli) görülmez, ikincide görülür, üçüncüde sağa eğiktir. ا, ا, ا gibi.

Be, pe, te, se harflerinin kürsüleri ortak olduğundan tek yazıldıkları şekil aynıdır: ب, ب, ب. Bunlardan ikincisi sadece sonda kullanılır, tek başına görülmez. Harfin baştaki yazılışları ise kendinden sonra yazılacak harfe göre değişiklik gösterir:

بمخز بمحث به بما بس بت با gibi. Ortadaki yazılışları da kendinden

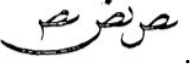
önce ve sonra yazılacak harfe göre değişiklik gösterir: **مِنْبَرٍ تَبَارَكَ ثَبَتٌ**,
تَبْنٍ تَبْتٌ gibi. Sonda ise iki farklı şekilde görülür: **نَيْتٌ دَسْتُ** gibi. Yalnız
 te'nin sonda he şeklinde muttassıl olarak yazılan iki şekli daha vardır: **مَوْجَةٌ عَلَةٌ**
 gibi.

Cim, ce, ha ve hı kürsüleri ortak olduğundan noktaları farklı olmak üzere tek başına yazılırken aynı özelliği gösterirler: **ج**. Başta, ortada ve sonda hep iki şekillidir: **ح**, **حَجَّجٌ**, **ج**, **ج**, **ج** gibi.

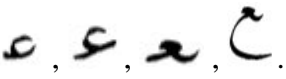
Dal ve zel kürsüleri ortak olduğundan noktaları farklı olmak üzere tek başına yazılırken aynı özelliği gösterirler: **د**. Sondaki şekli iki türdür. Birincide kendinden sonraki harfle birleşmez, ikincide her zaman birleşir: **مُدَّزَّزٌ د**,
مُحَدَّزٌ gibi.

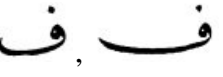
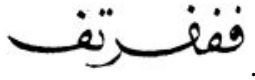
Ra, ze ve je kürsüleri ortak olduğundan noktaları farklı olmak üzere tek başına yazılırken aynı özelliği gösterirler ve iki şekilde görülürler: **ر**, **ر**. Sondaki şekilleri ise şöyledir: **ر**, **ر**, **ر**, **ر**.

Sin ve şın tek başına yazılırken **س** böyledir. Ancak başta ve ortada yazılışlarında kürsüleri aynı şekilde görülür: **س**, **س**, **س**. Sonda ise şöyle görülürler: **س**.

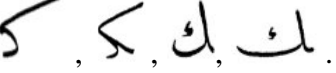
Sad ve dad tek başına yazılırken böyledir. Ancak başta ve ortada yazılışlarında kürsüleri aynı şekilde görülür: . Sonda ise şöyle görülürler: .

Tı ve zı kürsüleri ortak olduğundan noktaları farklı olmak üzere tek başına yazılırken aynı özelliği gösterirler: . Başta, orta ve sondaki şekillerinde farklılık yoktur: .

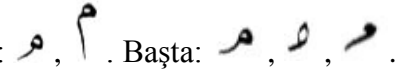

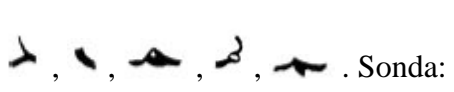
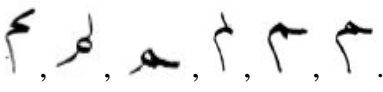
Ayn ve gayn kürsüleri ortak olduğundan noktaları farklı olmak üzere tek başına yazılırken aynı özelliği gösterirler: . Başta, ortada ve sondaki halleri şöyledir: .

Fe tek başınayken iki şekillidir: . Başta, ortada ve sonda şu şekillerdedir: .

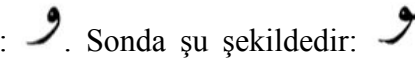

Kaf tek başınayken iki şekillidir: . Başta ve ortada fe'den noktasıyla ayrılır. Başta, ortada ve sonda şu şekillerdedir: .

Kef tek başınayken iki şekillidir: . Başta, ortada ve sonda şu şekillerdedir: .

Lam tek başınayken iki şekillidir: . Başta, ortada ve sonda şu şekillerdedir: .

Mim tek başınayken iki şekillidir: . Başta: . Ortada : . Sonda: .

Nun tek başınayken iki şekillidir: . Başta ve ortadaki şekli **be** gibidir. Sondaki şekilleri şunlardır: .

Vav tek başına şöyledir: . Sonda şu şekildedir: . Bazen sondayken diğer harflerle birleştiği görülür: .

He tek başına şöyledir: . Başta, ortada ve sonda şu şekillerdedir: .

Lamelif, lam ve elifin birleştirilmiş halidir. Şu şekillerde görülür: .

Ye tek başına şöyledir: . Başta ve ortadaki şekli **be** gibidir. Sondaki şekilleri şunlardır: (Yazır, 1983: 123-128).⁶

Aşağıda nesih yazı türünün kullanıldığı metinlere örnek verilmiştir. İlk varak tarafımızca tarafından okunmuş, ikinci varak alıştırma amacıyla araştırmacının okuması için verilmiştir.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. YAZIR, Mahmud (1983). Eski Yazıları Okuma Anahtarı (4. Baskı). Ankara. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

Okunuşu: [2a]

- (1) estağfirullah estağfir mevlām
- (2) estağfirullah yā mevlām min külli zenbin
- (3) estağfirullah estağfirullah yā mevlām estağfirullah yā mevlām ve aġfirlī verḥam
- (4) estağfirullah estağfirullah yā mevlām estağfirullah yā mevlām çoġdur günāhım
- (5) elḥamdulillah elḥamdulillah yā mevlām elḥamdulillah elḥamdulillah yā mevlām sensin ilāhım
- (6) elḥamdulillah elḥamdulillah yā mevlām elḥamdulillah yā mevlām sensin penāhım
- (7) elḥamdulillah elḥamdulillah yā mevlām elḥamdulillah yā mevlām rabbü'l-‘ālemīn
- (8) eḥadün şamedün vāhidün allahu vāhidün başlañ bismillah ile geliñ tevḥīd
- (9) idelim nūr-i ismullah ile geliñ tevḥīd idelim tevḥīd ne ḥoş
- (10) nesne olur tevḥīd iden mesti olur mevlā ile dostı olur
- (11) geliñ tevḥīd idelim virüp ol cāna şafā buluruz andan vefā
- (12) ḥaġ muḥammed muştafā geliñ tevḥīd idelim gel ölmeden ölelim
- (13) ‘aşkıñ baḥrına ṭalalım ḥaġġa ħurbān olalım geliñ tevḥīd idelim
- (14) şular gibi ṭaşalım deryā gibi çoşalım ‘aşġ-ıla başlayalım
- (15) mevlāyı sevmek gerek yolunda ölmek gerek

Örnek-9 : Nesih, Tarihi Metinler, Mevlûdü'n-Nebi, 2b

عَرَشَهُ جَسِينُ اَوْ نُورُ مَوْزُ دِيرَاز كُورَه كُوزُ وُ مَوْزُ :
 پُورُ نُورُ اُولُ سُونُ اَوْ زُ مَوْزُ اَيْضًا عَرَشُ اَوْ سَتَدَه مَلَكُرُ
 دَائِمُ دُونَ جَرَحِي فَلَ كُرُ قَبُولُ اَوْلَه دِي لَكُرُ اَيْضًا
 شَيْخِمْ اِتْسِينُ هَمِي اللهُ اَيْدِه رَحْمَتِي حَوْ مُحَمَّدُ اَوْ مَتِي اَيْضًا
 مَنَاحُ حُكَارُ بِي رِ مَوْزُ يُولِنْدَه دُرُ سِرُ مَوْزُ دُونَ اَنْدَن بَرِ مَوْزُ
 كَلِكُ تَوْحِيدِ اَيْدِه لِمُ
 كَلِكُ دِي اَلْمُ عَشِقْلَه لَ اَلِه اَلَا اللهُ عَشِقْلَه صِدْقَه لَ اَلِه اَلَا اللهُ
 اَجِدُ لِيْمُ كَلِمُ اَيْدِه لَ اَلِه اَلَا اللهُ اَوْ لِيْمُ بِلَلِرُ اَيْدِه لَ اَلِه اَلَا اللهُ
 دِي اَلْمُ يَاكُ دِلِكُ اَيْدِه لَ اَلِه اَلَا اللهُ طُورُمَه هَمَانُ تَوْحِيدِ وِي
 لَ اَلِه اَلَا اللهُ جَهَنَّمُ اَز اَيْدِرُ لَ اَلِه اَلَا اللهُ عَمَكِينُ كُوكَلُرُ
 شَاذ اَيْدِرُ لَ اَلِه اَلَا اللهُ دُوسْتُ يُولُونَه اِبْرِ شَاذ اَيْدِرُ اَيْضًا
 طُورُمَه هَمَانُ تَوْحِيدِ وِي اَيْضًا جَنَّتْ اَنْكَلَه اَجَلُورُ مَوْ مَنَه
 رَحْمَتُ صَا جَلُورُ دُوسْتِ اَيْلَلِرِي كَجَلُورُ طُورُمَه هَمَانُ تَوْحِيدِ
 وِي اَيْضًا مَجْلِسَه اَوْ تُوْرُ مَشِكُنُ فُرُصَتِ اَلِه كِرْمَشِكُنُ
 نُوْبَتِ بِنَه كَلِ مَشِكُنُ طُورُمَه هَمَانُ تَوْحِيدِ وِي اَيْضًا

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/ eser/mevludun-nebi/3825537> hk 4036, Eser
 Adı: Mevlûdü'n-Nebi, Yazar Adı: Süleymân Çelebî b. İvaz Ahmed Paşa Bursavî (öl.
 825/1422)

Okunuşu: [2b]

- (1) ‘arşa çıksın ünümüz dır az göre gözümüz
- (2) pür nür olsun özümüz eyzen ‘arş üstünde melekler
- (3) dā’im döner çarḥ-ı felekler kabül ola dilekler eyzen
- (4) şeyḥım itsin himmeti allah ide rahmeti ḥaḳ muḥammed ümmeti eyzen
- (5) molla ḥünkār pīrimiz yolundadır serimüz dönmez andan birimüz
- (6) geliñ tevḥīd idelim
- (7) geliñ diyelim ‘aşḳ-ıla lā ilahe illallah ‘aşḳ-ıla şıdḳ-ıla lā ilahe illallah
- (8) açılalım güller ile lā ilahe illallah ötelim bülbüller ile lā ilahe illallah
- (9) diyelim biñ diller ile lā ilahe illallah ṭurma hemān tevḥīd vir
- (10) lā ilahe illallah cehennemden azād ider lā ilahe illallah gamgīn göñüller
- (11) şād ider lā ilahe illallah dost yoluna ırşād ider eyzen
- (12) ṭurma hemān tevḥīd vir eyzen cennet aniñla açılır mü’mine
- (13) rahmet saçılır dost illerine geçilür ṭurma hemān tevḥīd
- (14) vir eyzen meclise oturmuşken fırsat ile girmişken
- (15) nevbet bize gelmişken ṭurma hemān tevḥīd vir eyzen

Örnek-10 : Nesih, Tarihi Metinler, Mevlûdü'n-Nebi, 3a

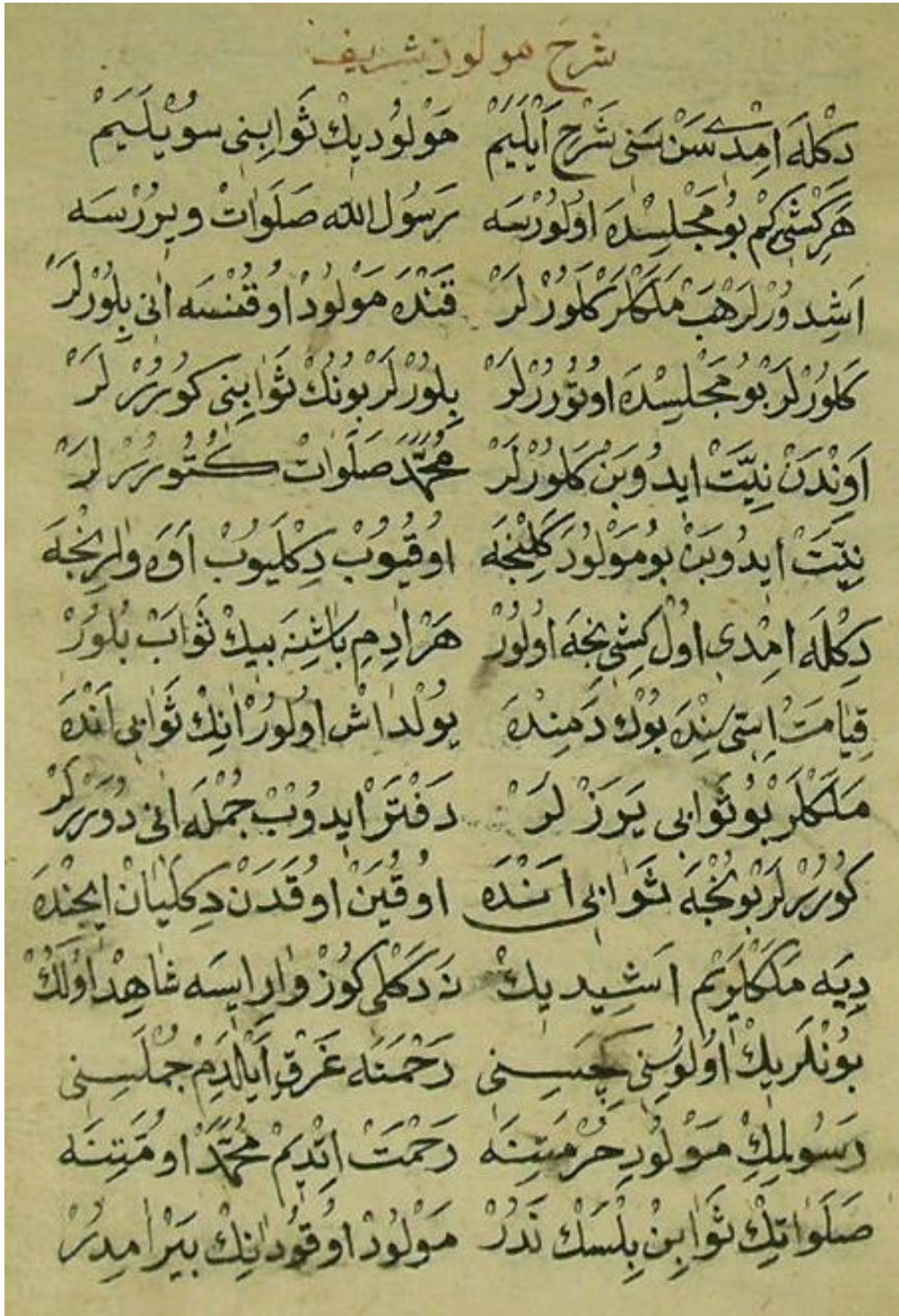
دعا و مرو ز سندن عنایت یا الله العالمین بر بلوک بیجار یوز
 قیوک کلمش ز هین بودر سندن رجاموز یا مجیب السئالین
 بزى ایمانله ختم آیت یا الله العالمین اتباع نفسله شیطانله
 حل اولدی تبالا غفلت ایقوسنده قالدوق سن اویر
 بزى پادشاه بن بزدن اولدی هرنا اولدیکه اشتباه
 بزى ایمانله ختم ایله یا الله العالمین میلی دنیا اولدی مرات
 دله رنجی خطا حال مرغایت مکدر فعلیز سهو خطا اول جیبیک
 حورمتن قل بن عطا یا الله العالمین بوضعیفانسانده یارب
 نیجه برطاعت اوله او مرو ز سندن عنایت مرحمت شفقت
 اوله هم جلالتک هم جمالتک بین میسر اوله یا الله العالمین
 بزى بین قومه یارب ایله توفیق و رفیق استسندن استسندن
 قولون سن سپن شفیع یا الله العالمین لطفک مظهر دوشور
 رحمتک قبل حربی یا الله العالمین سید کسندن او مرو ز سندن
 درماننی خیر تئیدیل ایله یارب عمرهک نقصاننی شر شیطان
 دن خلاص آیت صوک نصد ایماننی بزى ایمانله ختم آیت یا الله العالمین
 سر محمد کل

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mevludun-nebi/3825537> hk 4036, Eser
 Adı: Mevlûdü'n-Nebi, Yazar Adı: Süleymân Çelebî b. İvaz Ahmed Paşa Bursavî (öl.
 825/1422)

Okuyunuz: [3a]

- (1) .....
- (2) .....
- (3) .....
- (4) .....
- (5) .....
- (6) .....
- (7) .....
- (8) .....
- (9) .....
- (10) .....
- (11) .....
- (12) .....
- (13) .....
- (14) .....
- (15) .....

Örnek-11 : Nesih, Tarihi Metinler, Mevlûdü'n-Nebi, 3b

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mevludun-nebi/3825537> hk 4036, Eser Adı: Mevlûdü'n-Nebi, Yazar Adı: Süleymân Çelebî b. İvaz Ahmed Paşa Bursavî (öl. 825/1422)

Okuyunuz: [3b]

- (1) .....
- (2) .....
- (3) .....
- (4) .....
- (5) .....
- (6) .....
- (7) .....
- (8) .....
- (9) .....
- (10) .....
- (11) .....
- (12) .....
- (13) .....
- (14) .....
- (15) .....

Örnek-12: Nesih, Biyografiler, Risâle-i Ebâ Eyûb el-Ensârî, 4a

یوخسه دکلمیدردیدیلر رسولاً لله عزم بلنرم دیو
 بیوردی تبع اقالیم سبعیه پادشاه ایدی سکسنزیل
 پادشاه لقا ایلدی قجن انلری کندوبه عرض اولسنه
 دمشق دن صنعانه وارنجه صفا اولوردی
 یعنی انلری ایکی ایلق یوله تمام صف اولوردی
 خدمت دکا بند یوزا وتوز پیک اتلوسی اوکونجه
 یوزا ون اوج پیک بیاعی وارا ایدی واتوز پیک فضلا
 وحکامتی وارا ایدی هرچانه کتسه بله کیدر لرا ایدی
 روی زمینی سیرایدر لرا ایدی برکون یولی مکه مشرفه
 اوغزادی اهل مکه استقبال اتمکده اهل ایدنجک غضب
 داری اولوب اول بیت معمور یریوزندن قلدر

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/risale-i-eba-eyub-el-ensari/48409>, 45 hk
 1384/1, Eser Adı: Risâle-i Ebâ Eyûb el-Ensârî, Yazar Adı: Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyr
 el-Ensârî

Okunuşu: [4a]

- (1) yoḥsa degülmidür didiler resülallah ‘azm bilmezem deyü
- (2) buyurdu tab‘-ı ekālīm-i sab‘aya pādişāh idi seksen yıl
- (3) pādişāhlık eyledi kaçan anları kendüye ‘arz olunsa
- (4) dımışkadan san‘āna varınca şaf olurdu
- (5) ya‘ni anları iki aylık yola tamām şaf olurdu
- (6) ḥıdmet rekābında yüz otuz biñ atlası öñünce
- (7) yüz on üç biñ yayağı var idi ve otuz biñ fużalāsı
- (8) ve ḥukemāsı var idi her cānibe gitse bile giderler idi
- (9) rūy-i zemīni seyr iderler idi bir gün yolu Mekke-i müşerrefeye
- (10) uğradı ehl-i Mekke istiḳbāl itmekde ihmal idicek gıżab
- (11) darı olup ol beyt-i ma‘mūrı yir yüzünden ƣaldırup

Örnek-13: Nesih, Biyografiler, Risâle-i Ebâ Eyûb el-Ensârî, 4b

اهل ايله خراب ايلمك قصد ايدجك اول ساعت
 حق سبحانه و تعالى حضرتلري اول ملكي بر مرضه
 مبتلا ايله دي ركا بندن اولان اطباء خاذق غلام^{جندك}
 عاجر اولديلر بالاخر بومرض جانب حقدن اولدى
 محضاير افر فعلكه تنبه اچوند راكر طبيعتكن ظله
 وجور د ميل قويدى ايسه استغفار و توبه ايلسه
 ديوجك مكه مشرفيه و اهلنه ايله دكى قصدك و فاسد
 سويله دي اول حينك فضلا و حكما اول بيت الحكامك
 عند الله حرمتنى و سعيد كافة انا م قبله خاص
 عام اولوب اقالم سكوتة دن فوج فوج اهل اسلام
 هر سال عام على طريق الدوام زيادت ايد پچكرين

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/risale-i-eba-eyub-el-ensari/48409>, 45 hk
 1384/1, Eser Adı: Risâle-i Ebâ Eyûb el-Ensârî, Yazar Adı: Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyr
 el-Ensârî

Okunuşu: [4b]

- (1) ehl ile Һarāb eylemek Һaşd idicek ol sā'at
- (2) Һaқ subҺānehu ve te'ālī Һazretleri ol melegi bir marāza
- (3) mübtelā eyledi rikābından olan etıbbā-i Һāzıķ ilācından
- (4) 'āciz oldılar bilāҺare bu marāz cānib-i Һaқdan oldı
- (5) maҺazā yaramaz fi'liñe tenbih içindür eger Һabi'atıñdan zulme
- (6) ve cevre meyl Һopdı ise istiğfar ve tevbe eylese
- (7) diyücek Mekke-i müşerreffe ve ehline eyledügi Һaşdı ve fāsidi
- (8) söyledi ol Һinde fuzelā ve Һukemā ol beyt'ül-Һarāmıñ
- (9) 'indallah Һurmetini ve sa'ıd kāffe-i anām kıble Һaş [u]
- (10) 'ām olup eқālim-i sükūneden fevc fevc ehl-i islām
- (11) her sāl-i 'ām 'alī-i Һarīķü'd-devām ziyāret idiceklerin

Örnek-14: Nesih, Biyografiler, Risâle-i Ebâ Eyûb el-Ensârî, 5a

صبر و یرد کلرند ملک تبع پشیمان و پریشان اولوب
 توبه و استغفار ائتد کلرند حق سبحانه و تعالی همان
 اول حینده مزاجنه صحت و ردی بوندن صکره بیت
 الله نهایت مرتبه تعظیم و تکریم برله وفا خرابا سلسله
 ایله سر ایله دیر بس اول شرف اوردی اورتن ملک تبع
 ایدی و اهلنه دخی نواع احسانلر ایلیوب مدینه
 منوره بنا اولندغی مقامه کلدیلر اندن دخی مرور
 عبور استیجک جنابندن اولان مشیر دولت
 و مدبر محلاکت اولنلر اول مبارک مقامده قرار
 اتمک اختیار ائتدیلر سببندن سؤال اولمچر جواب
 و بیروب دیدیلر که کاتبم زده بو اشارت اولمشد^{که}

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/risale-i-eba-eyub-el-ensari/48409>, 45 hk
 1384/1, Eser Adı: Risâle-i Ebâ Eyûb el-Ensârî, Yazar Adı: Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyr
 el-Ensârî

Okuyunuz: [5a]

- (1) .....
- (2) .....
- (3) .....
- (4) .....
- (5) .....
- (6) .....
- (7) .....
- (8) .....
- (9) .....
- (10) .....
- (11) .....

Örnek-15: Nesih, Biyografiler, Risâle-i Ebâ Eyûb el-Ensârî, 5b

آخر زمانده كائينات رحمة للعالمين بويغبربعث
 اولنسه اسم شريفى محمد اولوب اشبو مقام محمودى
 موضع سعادت ايدنسه كرك اول وقت اراق
 دكل اكر شايد كه سعادت اولنمز بارى اولاديمز
 مبارك جمالك مشاهده ايدده ديديلر ملك تبع دخى
 حسن و رضاي صفاي خاطر ايله انلر اجازت
 و يروب هر بيرينه اولر و مسكنلر بنا ايدوب چاريلر
 صا تون الووب بونلر نكاح ايدوب هر بيرينه
 مال جزيل اعطا ايله دى و حضرت رسالت پناهك
 نبوتنه ايمان كوروب مستقلا انلر اچون داخى
 بزرگسارى لطيف بنا ايلدى و پيغمبرء م بره مكتاب

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/risale-i-eba-eyub-el-ensari/48409>, 45 hk
 1384/1, Eser Adı: Risâle-i Ebâ Eyûb el-Ensârî, Yazar Adı: Ebû Eyyüb Hâlid b. Zeyr
 el-Ensârî

Okuyunuz: [5b]

- (1) .....
- (2) .....
- (3) .....
- (4) .....
- (5) .....
- (6) .....
- (7) .....
- (8) .....
- (9) .....
- (10) .....
- (11) .....

Örnek- 16: Nesih, Fikri Ve Siyasi Metinler, Terceme-i Sergüzeşt-i Telemâk, 2a

عدوشمار ایتمسيله ساکن اولدیغی مغاره صدای طاری
 اداسندن عکس پذیر اولیوب خدمتند بولنان دختران
 پری بیکران حضورنده فتح دهانه هراسان اولدقلری
 حالک بر بهار دائمی ایله محاط اولان جزیره سنده واقع
 چمنستان شکوفه زار اورزنده اکثریاً منفرداً و متأثر اکرینور
 ایدیسه ده بو حال و محل عقد دوشوار کساد دل غم
 ابادینی حل ایتدیکندن بیثقه هربار برلکه کشت و کنار
 ایتدیکی معشوقنک کفتار و مشوارینی اخطار ایتمهکه
 ساحل دریاده محزونانه او طور وب استک چشمی اطرافه
 سر پر و معشوق عاشق فدانک راکب و ذاهب اولدیغی
 سفینه ناک کدیکی طرفه حصر نظر ایدر ایدی تاکهان
 برسفینه قضا زده ناک قوم اورزنده بعضی ادا و امسوره
 کوزینه ایلمسی عقبنده قویه چیمش بر پیر و بر برتا
 ایکی شخص غرابتما کور مسیله شخص جوانک حرکت مردانه
 وروش لوزدانه سنه دقت ایتدکه اولیسک اوغلی ایلماهد

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/terceme-i-serguzest-i-telemak/140212>, 06

Mil Yz A 525, Eser Adı: Terceme-i Sergüzeşt-i Telemâk, Yazar Adı: Yûsuf Kâmil

Pâşâ

Okunuşu: [2a]

- (1) ‘add u şümār etmesiyle sākin olduğu mağara şadā-yi halāvet
- (2) edāsından ‘aks-pezīr olmayup hizmetinde bulunan duhterān
- (3) perī peykerān huzūrunda feth dehāne herāsān oldukları
- (4) hālde bir bahār-ı dā’imī ile muhāt olan ceziresinde vaqı’
- (5) çemenistān şükūfezār üzerinde ekşeriyā münferiden ve mütē’essiren gezinür
- (6) idiye de bu hāl ve maḥal ‘uqde-i düşvārküşād dil-ḡam
- (7) ābādını ḥal itmediginden başka herbār birlikde geşt ve güzār
- (8) itdiği ma‘şūkanuñ güftār u meşvārını ihtār itmekle
- (9) sāhil –i deryāda maḥzūnāne oturup eşk-i çeşmini etrāfa
- (10) serper ve ma‘şūk ‘āşık-ı fedāniñ rākib ve zāhib olduğu
- (11) sefīneniñ gitdiği tarafa ḥaşr-ı nazar ider idi nāḡihān
- (12) bir sefine-i kazāzedeniñ kavm üzerinde ba‘zı edāvāt-ı meksūresi
- (13) gözine ilişmesi ‘akabinde qaraya çıkmış bir pir ve birbirine
- (14) iki şahş-ı ḡarābetnümā görmesiyle şahş-ı cevāniñ hareket-i merdāne
- (15) ve revş-i levendānesine diḡkat itdikde evvelisiñ oḡlıtılmaḡdır

Örnek- 17: Nesih, Fikri Ve Siyasi Metinler, Terceme-i Sergüzeşt-i Telemâk, 2b

دیوب هر بقدر رفاقتند بولنان پیر عقل پرور و تشخیص
 ایلمک پر بیک شانندن ایسه ده پیر عقل پرور کند و سنی
 بلد رمامک قوه روحانیه سنه مظهر اولدیغندک
 طانتیوب مع ذک بو غرق سفینه دن طولانی اولیس
 زاده نک اطه سنه دو شمسندن ممنوناً اوز لرینه
 واروب داخل حکومتیه خود بخود دخوله فرد افریده
 جسارت ایده مز ایکن نضل کله بلایکن ومؤاخذه و جزا
 نوجهله قورتیله بیورسکن یوللو خطاب و عتاب
 ویوزندن لمعان ایدن شعله مسروریتی ستر و اخفاده
 بیجتاب ایلدکده تالماق پری اولکن انسان اولکن
 هر نه اولور ایسه کن اولکن بنم کی دریایه جیقوب
 سفینه سنی ساحل کزده تلف اولمش پدیننی جستجو
 ایدر بپر حقنده شفقت قلبیه کن اولمیدر دینجه
 نه ارایورسکن و پدیر کن کیمدر سؤالنه پدیرم اتاکیه
 جزیره سی حکمداری اولوب اجتماع حکمداران و سرآمدن

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/terceme-i-serguzest-i-telemak/140212>, 06

Mil Yz A 525, Eser Adı: Terceme-i Sergüzeşt-i Telemâk, Yazar Adı: Yûsuf Kâmil

Pâşâ

Okunuşu: [2b]

- (1) diyüp her ne kadar refâkatinde bulunan pîr 'aql-perveri teşhîş
- (2) eylemek perilik şanından ise de pîr 'aql-perver kendüsini
- (3) bildirmemek kuvve-i ruḥâniyesine mazhar olduğundan
- (4) tanıtmayup ma'azellik bu ğarḳ-ı sefîneden tolayı evlîs-
- (5) zâdeniñ atasına düşmesinden memnûnân üzerlerine
- (6) varup dâhil-i hükümetüme ḥod-be-ḥod deḥüle ferd-efrîde
- (7) cesaret idemez iken naşıl gelebildiğiñiz ve mu'vâḥaze ve cezâdan
- (8) nevceh-ile kurtulabilürseñiz yollu ḥiṭâb ve 'itâb
- (9) ve yüzünden leme'ân iden şu'le-i mesrûriyetini setr u ihfâde
- (10) pîçtâb eyledikte telemâḳ piri oluñuz insân oluñuz
- (11) her ne olur iseñiz oluñuz benim gibi deryâya çıkup
- (12) sefînesine sâhiliñizde telef olmuş pederini cüst-ü-cü
- (13) ider püser ḥaḳḳında şefḳat-ı ḳalbiyeñiz olmalıdır deyince
- (14) ne arayorsañız ve pederiñiz kimdir su'aline pederim atakiye
- (15) ceziresi ḥükümâdarı olup ictimâ'-i ḥükumdârân ve ser-âmedân

Örnek- 18: Nesih, Fikri Ve Siyasi Metinler, Terceme-i Sergüzešt-i Telemâk, 3a

بلدان ایله اون سنه متمادی محاصره و تخریب قلنان شهر
 شهر تور واده و میانه یونانیان و آسیاده جنگ
 آورک و سیما مجالس مشورته رای پروراک
 ایله شهر تیاب اولان اولیسدرکه مدت مدیده وطن
 و ملکنتدن جدا و بعید و سیر سفر دریا ده نابدید
 اولدیغندن و آله م ایله بیله حیات و محبتدن بیخبر
 قالدیغردن ارایه ارایه سائق قدر بنی بورایه القا
 ایله - بیلیم قعر نایاب دریا ده کنا میدر ندر رحمت بیورکز
 بزه معلومات ویرکز دیوجواب و نیازنده قالیسو
 بوسنده بر آدمک درایت و حکایتنه و حسن جمال
 و لطافتنه دقت و برمدت ساکت و صامت اقامت
 ایتدکن صکره پدریکرک سرگذشتی اوزون اولوب
 سزده یورغون اولدیغردن استراحتکن اقتصنا
 ایتکلله اولدیغم بره بیورکز شو حال و خدمته سزکله
 نسلی بولورم و حقکرده قیمتی بیله جکر صرورنده

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/terceme-i-serguzest-i-telemak/140212>, 06

Mil Yz A 525, Eser Adı: Terceme-i Sergüzešt-i Telemâk, Yazar Adı: Yûsuf Kâmil

Pâşâ

Okuyunuz: [3a]

- (1) .....
- (2) .....
- (3) .....
- (4) .....
- (5) .....
- (6) .....
- (7) .....
- (8) .....
- (9) .....
- (10) .....
- (11) .....
- (12) .....
- (13) .....
- (14) .....
- (15) .....

Örnek- 19: Nesih, Fikri Ve Siyasi Metinler, Terceme-i Sergüzeşt-i Telemâk, 3b

هر در لوح خدمت و رعایتده اولورم دیه رگ تلماقه وریفی
 اولان منتور نام بیر عقل پروری برابر آلوب اطرافنی احاطه
 ایدن دختران سیمبرانک اورته سنده سرودن والا قد
 بالا و حیردن معمول البسه نظر دبا و حسن ملاحظت
 بی بها ایله کیسوی تابدارینی کلیشی کوزل روش استغنا
 پوشنه دوکش و کوزلرنده جولان ایدن شعله فسون
 وفتنه یی حلاوت مزاجیله تعدیل ایلمش اولسیله
 ایروده کیدر و منتور نظر بر قدم سکوت ادیبانه ایله
 تلماق تعقیب ایدر ایدی واره واره اتی الوصف باب
 خاره واردیل بوغار بر بیوک قیانک بغرنده اویولمش
 و ذهب و فضه و عمود و هیکل و مهر برینه درونی صدف
 و امثالی شیرله طولمش و مفروشائی اطرافه اورامش
 و صبارمش اولان آصمه دالالرندن عبارت بولتمش
 اولوب حرارت، شمسه مقابل هبوب باد صبادن تجدد
 ایدن طراوت لطیفه دائمه اوزرینه جوانبسه نبعان

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/terceme-i-serguzest-i-telemak/140212>, 06

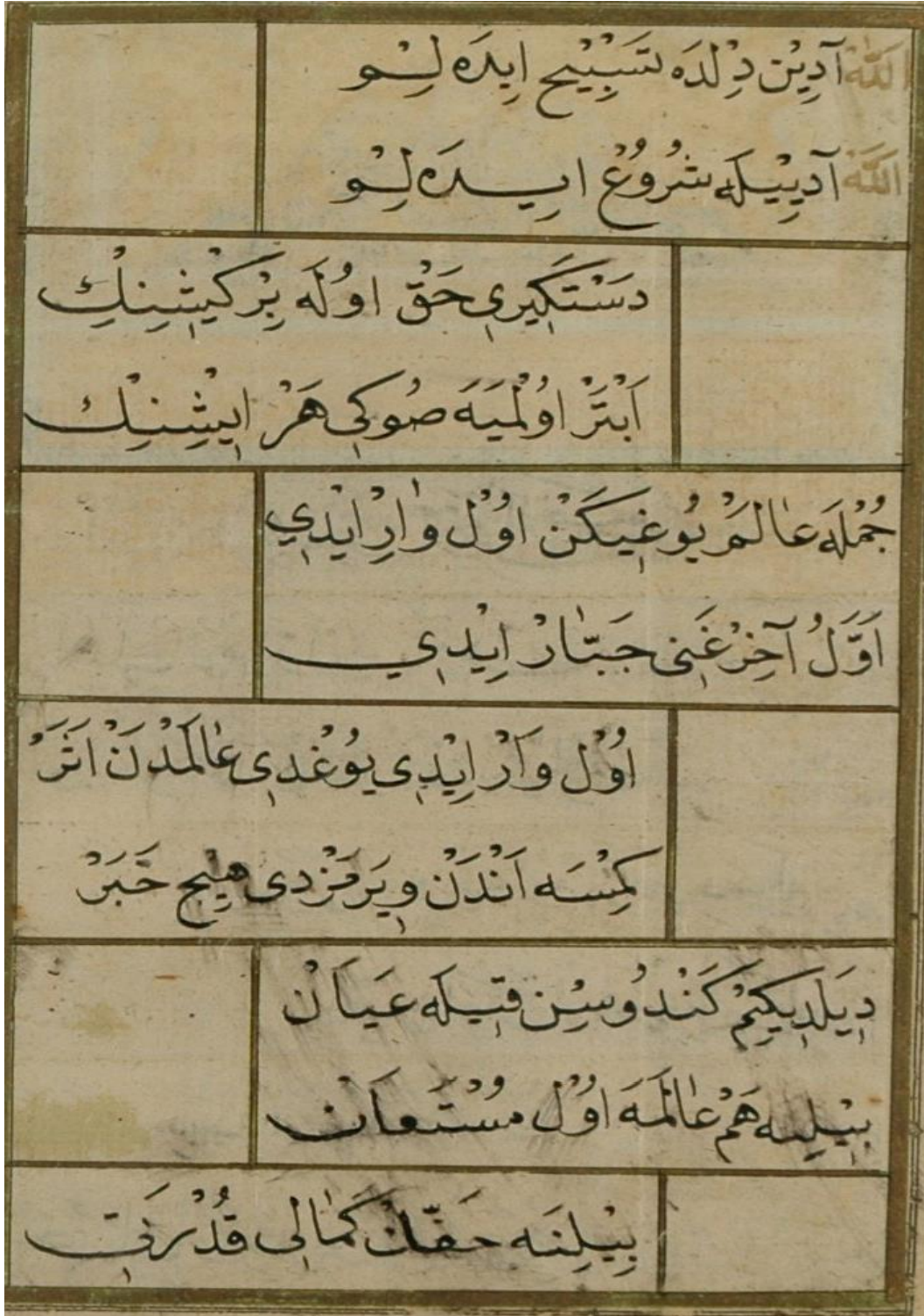
Mil Yz A 525, Eser Adı: Terceme-i Sergüzeşt-i Telemâk, Yazar Adı: Yûsuf Kâmil

Pâşâ

Okuyunuz: [3b]

- (1) .....
- (2) .....
- (3) .....
- (4) .....
- (5) .....
- (6) .....
- (7) .....
- (8) .....
- (9) .....
- (10) .....
- (11) .....
- (12) .....
- (13) .....
- (14) .....
- (15) .....

Örnek-20: Nesih, Edebi Metinler, Mevlid, 2a

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mevlid/14555>, 06 Mil Yz A 3817, Eser

Adı: Mevlid, Yazar Adı: Ahmedi

Okunuşu: [2a]

(1) Allah adın dilde tesbîh idelim

Allah adı-yıla şurū ' idelim

(2) Destegiri haq ola bir kişiniñ

Ebter olmaya soñı her işiniñ

(3) Cümle 'ālem yoğiken ol var idi

Evvel ü āhir ganī cebbār idi

(4) Ol var idi yoğdı 'ālemden eğer

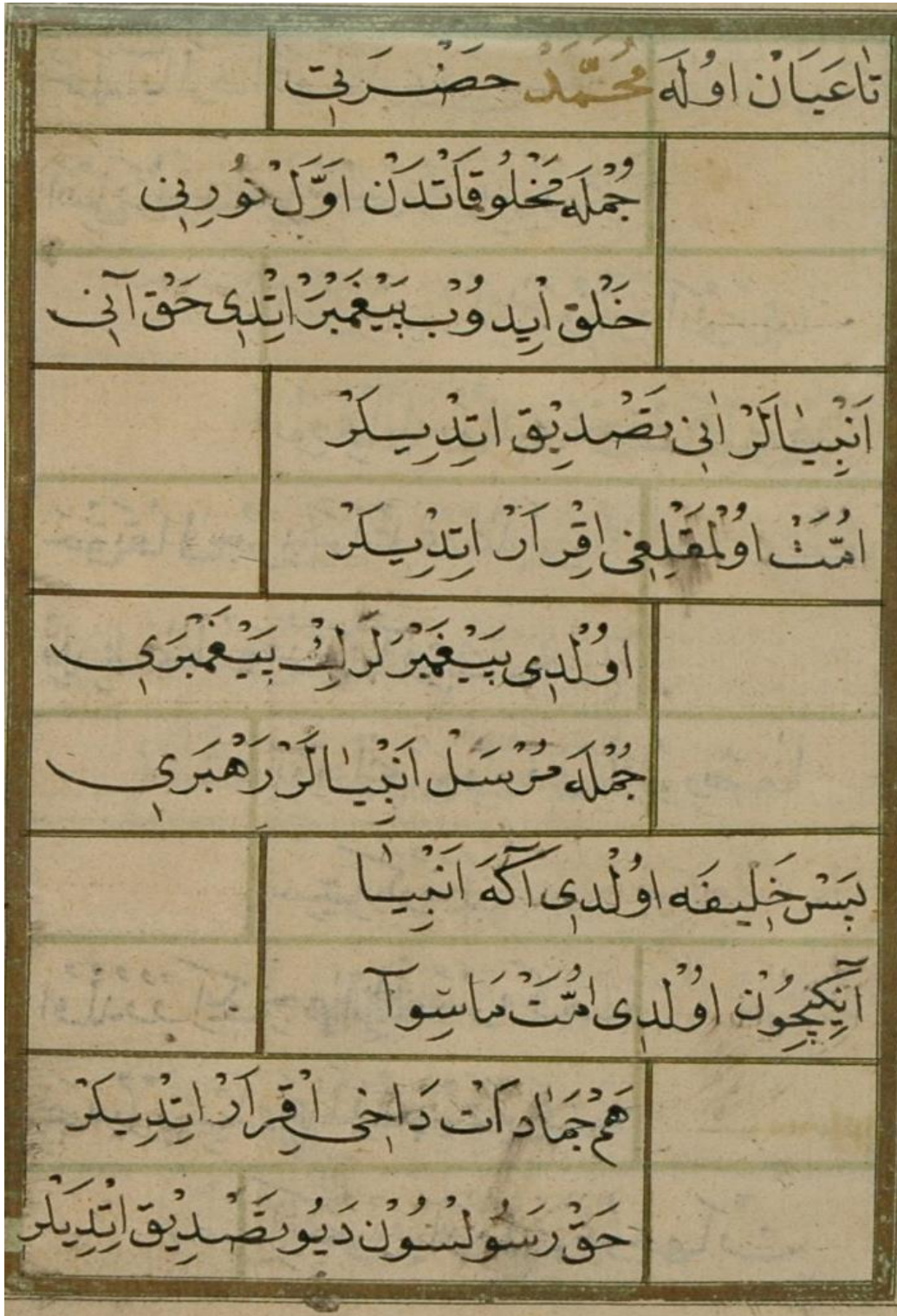
Kimse andan viremezdi hīç haber

(5) Diledi kim kendüsin kıla 'ayān

Biline hem 'āleme ol müste'ān

(6) Biline haqqıñ kemāli kudreti

Örnek-21: Nesih, Edebi Metinler, Mevlid, 2b

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mevlid/14555>, 06 Mil Yz A 3817, Eser

Adı: Mevlid, Yazar Adı: Ahmedi

Okunuşu: [2b]

Tā ‘ayān ola muḥammed ḥazretī

(7) Cümle maḥlūqātdan evvel nūrınī

Ḥalk idüp peygamber itdi ḥaḳ anı

(8) Enbiyālar anı taşdıḳ itdiler

Ümmet olmaḳlıḡı iḳrār itdiler

(9) Oldı peygamberleriñ peygamberi

Cümle mürsel enbiyālar rehberi

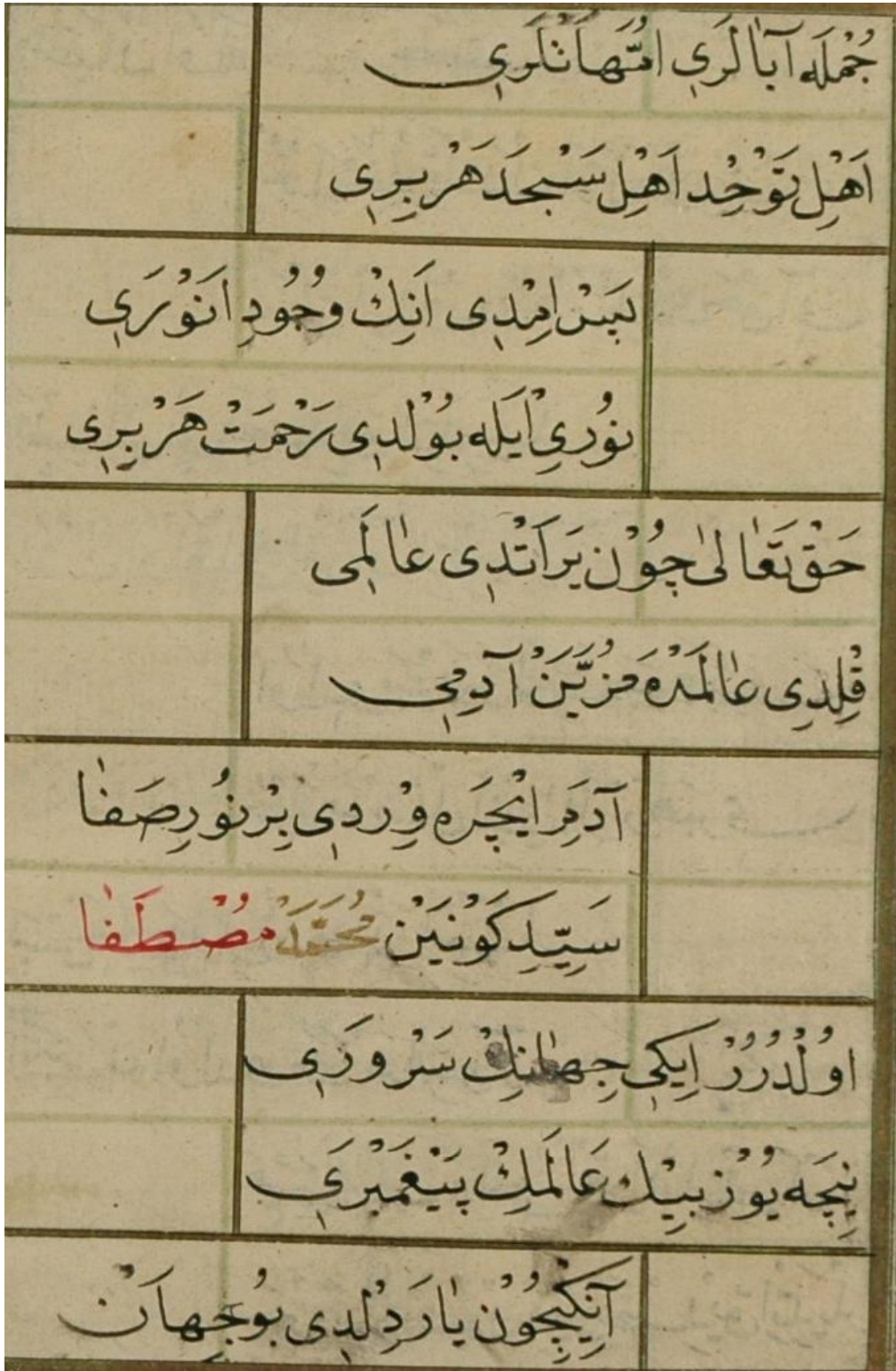
(10) Pes ḥalīfe oldı aña enbiyā

Anın-ıçun oldı ümmet māsivā

(11) Hem cemādāt dāḡı iḳrār itdiler

Ḥaḳ resülsün deyü taşdıḳ itdiler

Örnek-22: Nesih, Edebi Metinler, Mevlid, 3a

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mevlid/14555>, 06 Mil Yz A 3817, Eser

Adı: Mevlid, Yazar Adı: Ahmedi

Okuyunuz: [3a]

(1) .....

.....

(2) .....

.....

(3) .....

.....

(4) .....

.....

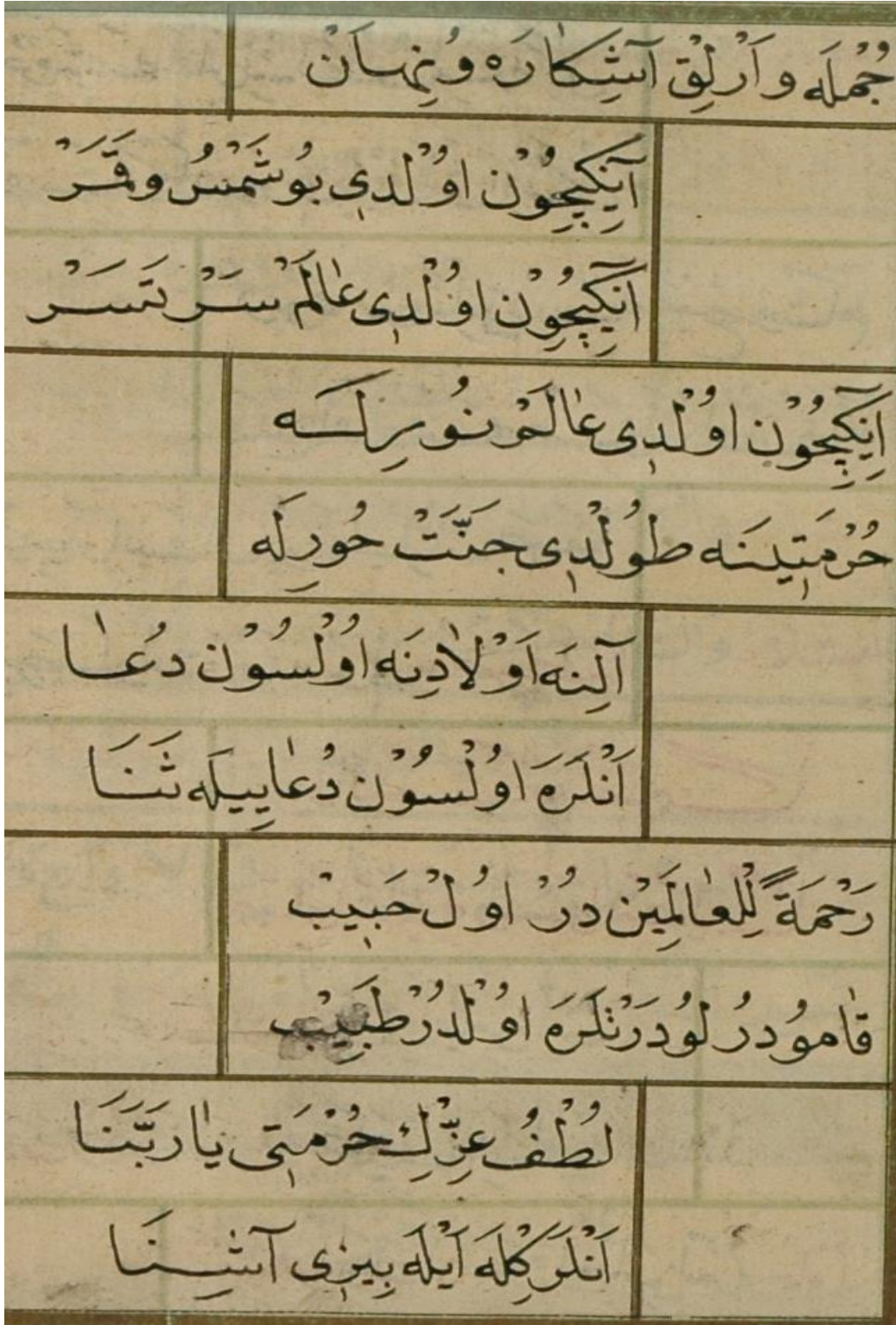
(5) .....

.....

(6) .....

.....

Örnek-23: Nesih, Edebi Metinler, Mevlid, 3b

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mevlid/14555>, 06 Mil Yz A 3817, Eser

Adı: Mevlid, Yazar Adı: Ahmedi

Okuyunuz: [3b]

.....

(7)

.....

.....

(8)

.....

.....

(9)

.....

.....

(10)

.....

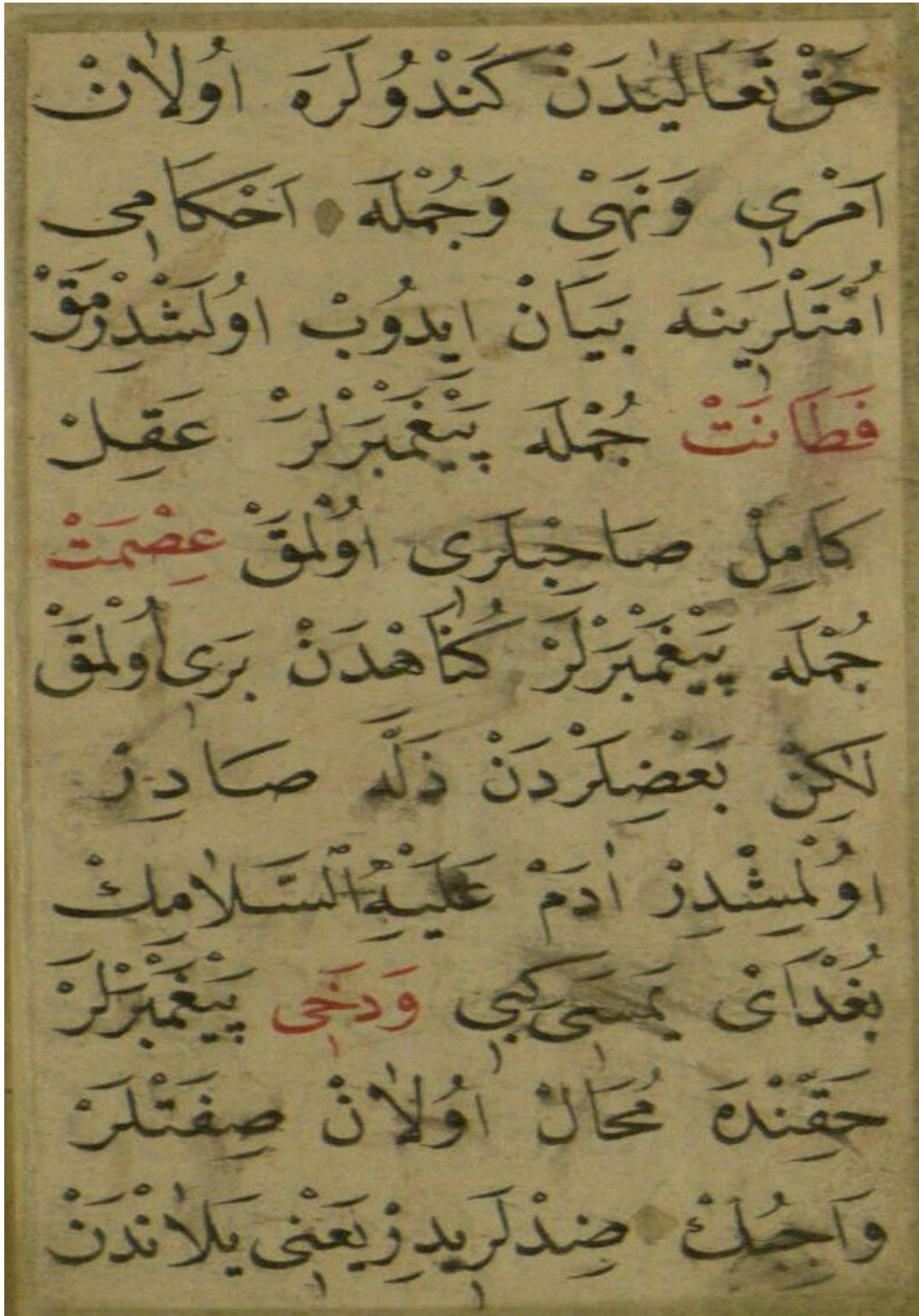
.....

(11)

.....

.....

Örnek- 24: Nesih, Dini Ve Tasavvufi Metinler, İlm-i Hâl, 5a

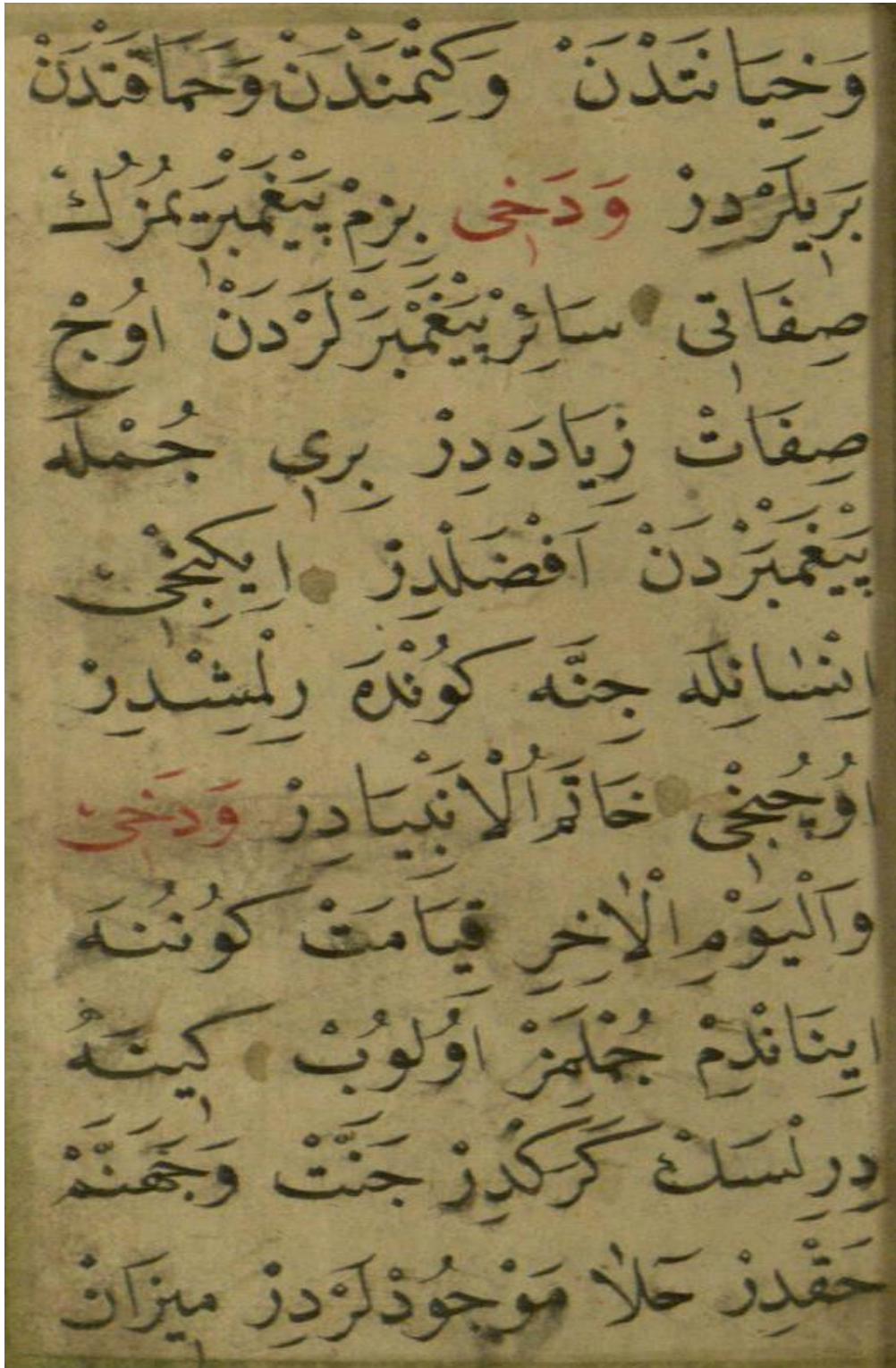
Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/ilm-i-hal/2110>, 06 Mil Yz A 167, Eser

Adı: İlm-i Hâl

Okunuşu: [5a]

- (1) ḥaḳ te‘ālādan kendülere olan
- (2) emri ve nehyi ve cümle aḥkāmı
- (3) ümmetlerine beyān idüp ulaşıdırmaq
- (4) feṭānet cümle peygamberler ‘aql-ı
- (5) kāmil şāhibleri olmaq ‘ismet
- (6) cümle peygamberler günāhdan berī olmaq
- (7) lākin ba‘zılardan zelle şādır
- (8) olmuşdır ādem ‘aleyhisselāmıñ
- (9) buğday yemesi gibi ve dāḥı peygamberler
- (10) ḥaḳḳında muḥāl olan şıfatlar
- (11) vācibüñ zıdlarıdır ya‘nī yalāndan

Örnek- 25: Nesih, Dini Ve Tasavvufi Metinler, İlm-i Hâl, 5b

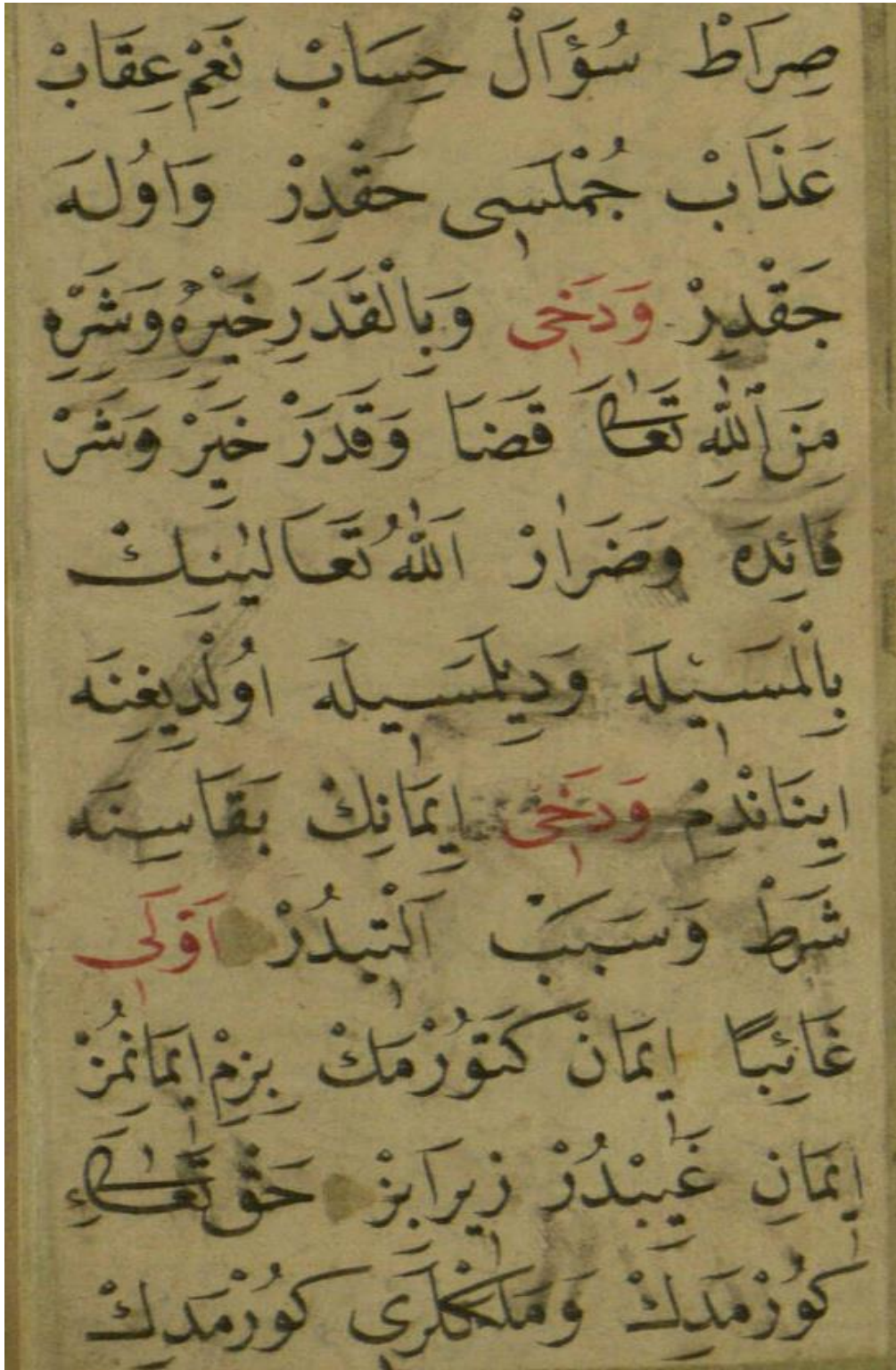
Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/ilm-i-hal/2110>, 06 Mil Yz A 167, Eser

Adı: İlm-i Hâl

Okunuşu: [5b]

- (1) Ve hıyānetden ve kitmandan ve hamākatdan
- (2) berīlerdir ve dahī bizim peygamberimüzüñ
- (3) şıfâtı sâ'ir peygamberlerden üç
- (4) şıfât ziyādedir biri cümle
- (5) peygamberden efzaldır ikinci
- (6) insān-ile cinne gönderilmiştir
- (7) üçüncü hātemü'l-enbiyādır ve dahı
- (8) ve'l-yevmi'l-āhıri kıyāmet gününe
- (9) inandım cümlemiz ölüp gine
- (10) dirilsek gerekdir cennet ve cehennem
- (11) haqdır hālā mevcūdlardır mīzān

Örnek- 26: Nesih, Dini Ve Tasavvufi Metinler, İlm-i Hâl, 6a

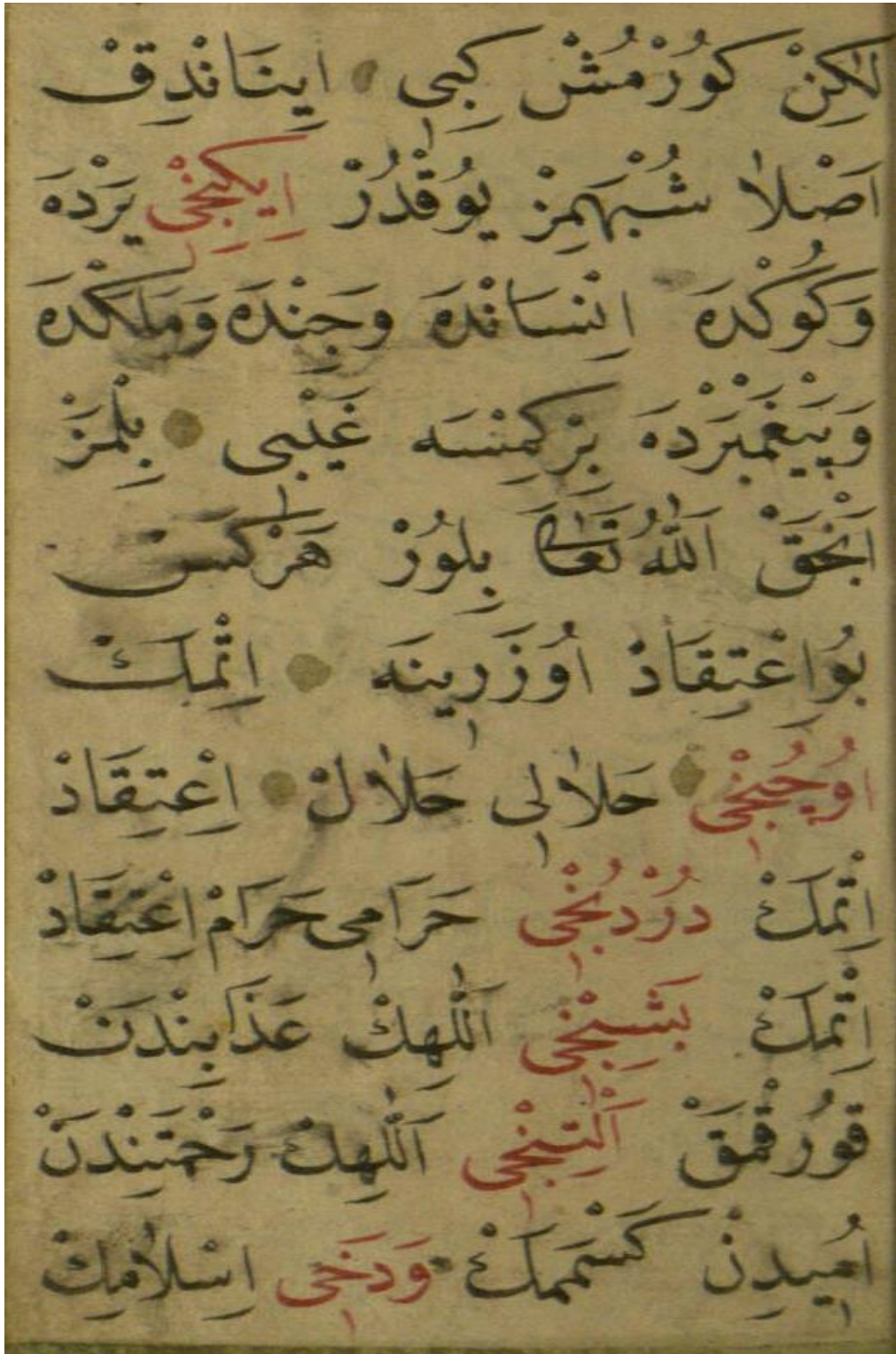

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/ilm-i-hal/2110>, 06 Mil Yz A 167, Eser Adı: İlm-i Hâl

Okuyunuz: [6a]

- (1) .....
- (2) .....
- (3) .....
- (4) .....
- (5) .....
- (6) .....
- (7) .....
- (8) .....
- (9) .....
- (10) .....
- (11) .....

Örnek- 27: Nesih, Dini Ve Tasavvufî Metinler, İlm-i Hâl, 6b

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/ilm-i-hal/2110>, 06 Mil Yz A 167, Eser

Adı: İlm-i Hâl

Okuyunuz: [6b]

- (1) .....
- (2) .....
- (3) .....
- (4) .....
- (5) .....
- (6) .....
- (7) .....
- (8) .....
- (9) .....
- (10) .....
- (11) .....

C. Ta'lik (تعليق):

Ta'likin sözlüklerde “1. Asma. 2. Bir işi diğer bir işin vücut ve husûlüne bağlı gösterme.”(Sami, 2006), “1. Asma, asılma 2. Bir şeye bağlı gösterme 3. Geciktirme, asıntıda bırakma, askıda bırakılma.” (Develioğlu, 2011) anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Ta'lik yazısına bakıldığı zaman harflerin birbirine bağlandığı kollarındaki uzunluk ve havada asılı kalmışlık dikkati çeker. İlk ve en çok dikkati çeken özelliğinin bu olması sebebiyle bu yazı çeşidinin sözcüğün de sözlük anlamına uygun olarak ta'lik adını aldığı düşünülebilir.

Kaynaklar Ta'lik yazısının ortaya çıkışı ile ilgili olarak İran'da ortaya çıktığı konusunda birleşmektedirler. “*Ta'lik VII.(XIII.) yüzyıllarda İran'da tevkî' ve rikâ' yazılarından geliştirilmiş bir yazı çeşidinin adıdır. (...) İran kaynaklarında bu yazının ortaya çıkışında İranlıların milli yazısı Pehlevi yazısının tesiri olduğu ileri sürülmektedir. Fakat bu konuda eski kaynaklara dayandırılarak yapılan araştırmalar, ta'lik yazısının İslam yazılarının tesiri ile doğduğunu ve İranlıların milli zevklerine göre estetik değer kazandığını ortaya koymuştur.*”(Serin, 2010: 309)⁷, “*Aklâm-ı sitte'nin 6 nev'inden biri olan tevkî' ve onun ince kaleme yazılan cinsi rikâ', İran sâhasında XIV. Asırdan itibaren bir hayli istihâle geçirdikten sonra, asılmış gibi görüntüsü dolayısıyla ta'lik olarak adlandırılmıştır. Bu yazı nev'inin de yine İran'da büyük bir değişliğe uğrayışı sonunda nesh-ı ta'lik (nesh-ta'lik) ve nihâyet nesta'lik adıyla anılan farklı bir yazı doğmuştur (XIV. asır). Osmanlılar Fâtih devrinde ta'lik hattını -1473'deki Otlukbeli zaferinden sonra Akkoyunlular'dan alarak, hayli değişikliklerle önce dîvânî, sonra celî dîvânî yazılarını bundan bulup çıkartmışlar (2), her iki nev'i de Dîvân-ı Hümayûn'un resmî yazısı olarak XX. yüzyıla kadar kullanmışlardır.*” (Derman, 2000: 278-283)⁸, “*ta'lik İran'da tevkî' ve rikâ' yazılarından geliştirilmiş bir yazı çeşididir. Erken dönemden başlayarak İslam devlet teşkilâtında, divanlarda kalem ağzı 2-3mm. olan tevkî' hattıyla kısa, kalem*

⁷ Geniş bilgi için bkz.. SERİN, Muhiddin(2010). Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar (4. Baskı). İstanbul. Kubbealtı Neşriyat

⁸ Geniş bilgi için bkz. M.Uğur DERMAN “Piyer Loti Kitabesi ve Talik Hattına Dair bir Mülâhaza “ Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler, 5-7 Mayıs 2000, İstanbul, Eyüp Belediyesi, 2000, s. 278-283

ağzı Imm. olan rikâ' ile uzun metinler yazılırdı. Bu yazıların İran'da ve İran'ın doğusundaki ülkelerde geçirdiği değişiklik sonucu ortaya çıkan yeni üslûba ta'lik adı verilmiştir. Bazı İran kaynaklarında ta'likin doğuşunda İran'da kullanılan eski Avestâî ve Pehlevî yazılarının etkili olduğu ileri sürülmüşse de ta'lik yazı incelendiğinde onun tevkî' ve rikâ'dan geliştirilmiş olduğu açıkça görülür. Bu yazı genelde harflerinin geniş kavisli ve asılmış gibi görünüşü sebebiyle bu ismi almıştır. Hatta tevkî' ve rikâ' yazılarının arasında muallakta kaldığı için bu yazıya ta'lik denildiğini söyleyenler de vardır (Fezâilî, s. 418). Ta'lik için "ta'lik-i kadîm" ve "ta'lik-ı asıl" isimlerine de rastlanır." (Derman, 2010: 507), "Ta'lik şarkta Tebrizli Ali tarafından 823 (1420) de icad olunmuştur. Rivayete göre bu zate rüyasında kaz şeklinden tarif ile bu yazı buldurulmuş. Akabinde derhal memleketimize yayılmış fakat Türk zevkince Türk ta'liki denecek şekilde zarif bir üsluba bürünmüştür. Ta'lik yazıda en ileri giden İmâdü'l Hüseyini'dir. Buna İmâdü'l Acem de derler. İrân ta'likini en güzel bir üslûba sokmuştur. Lâkin bizde de XVIII'inci asırda yetişen Hekimbaşı Kâtipzâde Mehmet Refî' efendiye de haklı olarak İmadirrum "Türkiye'nin İmâdi" demişlerdir. Türk zevkince bu yazıyı hususî bir üslûpla yazmıştır. Esasda inhrâf yoktur amma muhakkak ki Türk zevkinin tesirleri bârizdir. Sonra Mehmet Esadı Yesari ve oğlu Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi, Hattat Mustafa râkım, Kazasker Mustafa İzzet, Haydar, Sami ve Hulûsi efendiler bu yazıda en başlıca üstâdlarımızdandır." (Ünver, 1953: 18), "Ebul'al bu hattı fîruatı kûfî'den ve Hattı Pehleviden alıp Farisi yazmak için vazeylemiştir (Yazır, 1983: 8)." İran'da zuhur etmiştir. Bu sebeple "Acem yazısı" da denir. Mûcidi ve menşei hakkında çeşitli rivayetler vardır. müstakim-zâde'nin nakline göre, tâ'lik yazıyı Tebrizli Ali icâd etmiştir. "Hat ve Hattâtân"ın kaydına göre ise tâ'lik yazının mûcidi, Hoca Ebu Al'dir. Ebu Al, bu çeşidi, pehlevî ve kûfî hattından çıkarmıştır. Bu konuda yapılan araştırmalar, ikinci kanaati kuvvetlendirmektedir." (Serin, 1982: 66) Dikkat edilecek olursa ta'lik yazının nerede ve kim tarafından ortaya çıktığı konusunda kaynaklar aynı bilgileri vermektedir. Hatta Osmanlı Türklerinde ta'lik yazının şeceresi de şöyle verilmektedir: "İmad-ül Haseni (1027), Buharalı Derviş Abdi-i Mevlevi (1075), Tobhaneli Mahmut (1080), Siyahi Ahmed (1099), Mehmed Tebrizi, Durmuş-zade Ahmed (1150), Abdülbaki Arif, Katib-zade Mehmet Refî' (1183), Dede-zade Seyit Mehmet Sait (1173), Mehmet Esad Yesari (1213), Yesari-zade Mustafa İzzet (1265),

Ali Haydar Bey - İsmail Hakkı, Sami Efendi(1330), Hulusi Efendi (1040), Necmettin Okyay.” (Serin, 1982: 68) Ayrıca kaynaklara bakılacak olursa ta’lik yazının hangi yazı türünden geldiği noktasında göze çarpan ortaklık pehlevi⁹ yazısıdır. Bunun dışında kaynaklar ta’lik yazının tevkî‘ ve rıkâ‘dan, kûfî, sülüs hattından, geliştirilmiş olduğunu belirtmektedirler. *“Esâsı Sülüs’le Kûfî’nin imtizâcından doğmuş mürekkep bir kalem olduğu halde, bu gün müstakil bir kalem olmak üzere şöhret bulmuştur.”* (Yazır, 1989: 334) Sülüs ve kufî yazı için ümmül-hat denildiğinden ve diğer hat çeşitleri bu yazılardan doğmuş olduğundan hepsi doğru sayılır. Görüldüğü gibi ta’lik yazısı Pehlevî yazısının etkisiyle Farsça yazmak için tevkî‘ ile beraber rıka’ yazıdan teşekkül etmiştir.

Ta’lik yazısına ta’lik kalemi de denmektedir. Ta’lik yazısının kalemi yazı sülüsle benzerlik gösterdiği için sülüs kadardır. Yazının özellikleri kaynaklarda şöyle belirtilmiştir: *“Kalınlığı sülüs kadardır. Daha incelerine “ince talik”, “hürde talik” “Gubari talik” daha kalınlarına ise “talik celisi” denir.”* (Ülker,1987: 14), *“Uzayıp giden çekilişler, ince bir çenkle asılıp kalan ölçülü, çanaklı ve küplü harfler onun hemen göze çarpan özellikleridir.”* (Serin, 2010: 309), *“Talik bünyesinin En önemli unsurlarından biri eğri çizgilerdir. Yer yer incelik kalınlaşan harfler ve bağlantıları canlılık akıcılık verir. Sülüs yazıdaki metaneti ihtişam ve tezyini hususiyetler talikte görülmez. Her türlü hareke ve tezyinat külfetinden kurtulmuş, sade, çıplak, incelerek eğilen çizgiler asılıp duran son derece ölçülü çanaklar, uzayıp giden keşideler(çekilişler) melekleşmiş, zengin şark ruhunun tecellisi olarak görünürler. Talik hattında elif ve lamlar soldan sağa doğru meyletmiş; vav, fe, kaf, mim gibi harflerin gözleri kapanarak küçülmüştür. Be, sin, fe, kaf gibi harflerin kolları uzayıp gitmiş, harfler asılıp kalmıştır.”* (Serin, 1982: 68), *“(…)Sülüs ve Kûfî harflerinin bünyeleri Ta’lik’de istihâleye uğramış, meselâ zülfeler atılmış, boylar kısalmış, çanaklar küçülmüş ve derinleşmiş, bazı harflerin gözleri kapanmış, hareket sâhası kısaltılmış, hareket adedi artırılmış, tahrîk kanunu gereğince hareketlere daha ince ve daha seyyâl bir hâl verilmiş ve yazı muntazam münhanîlerle tedvîrî bir şekle sokulmuştur. Kalemin ilk vaz’ı Sülüs’e benzediği halde, hareket gâyesi tedvîrî olarak*

⁹ Pehlevî yazısı için bkz. YAZICI, Tahsin, ÖZTÜRK, Mürsel (2000). İran (Kültür ve Medeniyet, Dil ve Edebiyat, Dil ve Lehçeler-Fars Dili). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt 22, 416-424. Ankara

sona erer ve burada Kûfî'den olan hattını gösterir.” (Yazır, 1989: 334). Görüldüğü üzere ta'lik yazının temel özelliği adından da anlaşılacağı üzere havada asılıymış gibi duran harfler, meyletmiş, uzamış çekilişlerdir. Harflerin ve hattın özelliklerinden hareket edecek olursak ta'lik yazıyı kısaca yuvarlağı az, eğrisi çok olarak tarif edebiliriz.

Ta'lik yazının kullanım alanları ile ilgili bir araştırma yapıldığında genel olarak ilmiye sınıfının kullandığı resmi bir yazı olduğu bilgisine ulaşılır. “*Ta'lik yazısı bizde ilmiyeye mensub olanların resmi yazısı olmuş, ve şeyhülislâmlara kadar bu yazıyı öğrenmişlerdir.*” (Ünver, 1953: 18), “*İstanbul'un fethinden sonra ilmiye sınıfının resmi yazısı olarak gelişmiştir. Bütün ilmiye muhaberatı, vesikaları, muamelatı, ruusları”diplomaları”, eserleri, hep bu yazıyla yazılmış ve kayıtlar da bununla tutulmuştur. Mimari eserlerin kitabelerinde, mezar taşlarında talik tercih edilmiş, edeb, eserler bilhassa divanlar, şiirler bu yazıyla yazılmıştır.*” (Serin, 1982: 67), “*Yine İran'ın nesta'lik hattı İstanbul'da Fâtiğ devrinden başlayarak bilhassa kitab yazılmasında kullanılır olmuştur. Fakat bu yazı için Osmanlı'nın kabul ettiği isim sadece ta'likdir. Edebî metinlerin (şiir dîvanları) yanısıra, fetvâ ve kazâ makamlarınca (Bâb-ı meşihat ve mahkeme hükümleri v.b.g.) ta'lik'in hurde denilen ince şekli terciğ edilmiştir.*” (Derman, 2000: 278-283). Akıp giden, göze hoş gelen bir yapısı olduğundan ve yazması sülûse nazaran çok daha kolay olduğundan resmi işlerde de kullanılmaya müsait olması sebebiyle resmi yazı olarak seçilmiştir demek mümkündür.

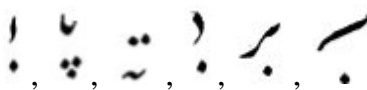
Ta'lik yazısında harflerin şekillerini anlatacak olursak harfler şu şekillerde görülür:

Elif soldan sağa eğiktir, hepsinde kalem ağzı(kalemin uç şekli) görülür.

Başta veya tek başına bu şekildedir. Sonda ise şu şekilde görülür: gibi.

Be, pe, te, se harflerinin kürsüleri ortak olduğundan yazılış şekilleri aynıdır.

Yalnız yazılışında iki şekil vardır: , gibi. Başta yazılışında altı

şekil vardır: gibi. Ortada yazılışında beş şekil vardır:

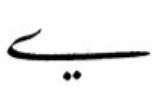

Mim tek başınayken şu şekilde yazılır: . Başta: , , . Ortada :
 , , . Sonda: , .

Nun tek başınayken şu şekilde yazılır: . Başta ve ortadaki şekli **be** gibidir. Sadece üstte tek noktası vardır. Sondaki şekilleri şunlardır: , .

Vav tek başına şöyledir: . Sonda şu şekildedir: .

He tek başına, başta ve ortada ve sonda yazılışlarında kürsüleri şu şekilde görülür: , , , , , , , , , .

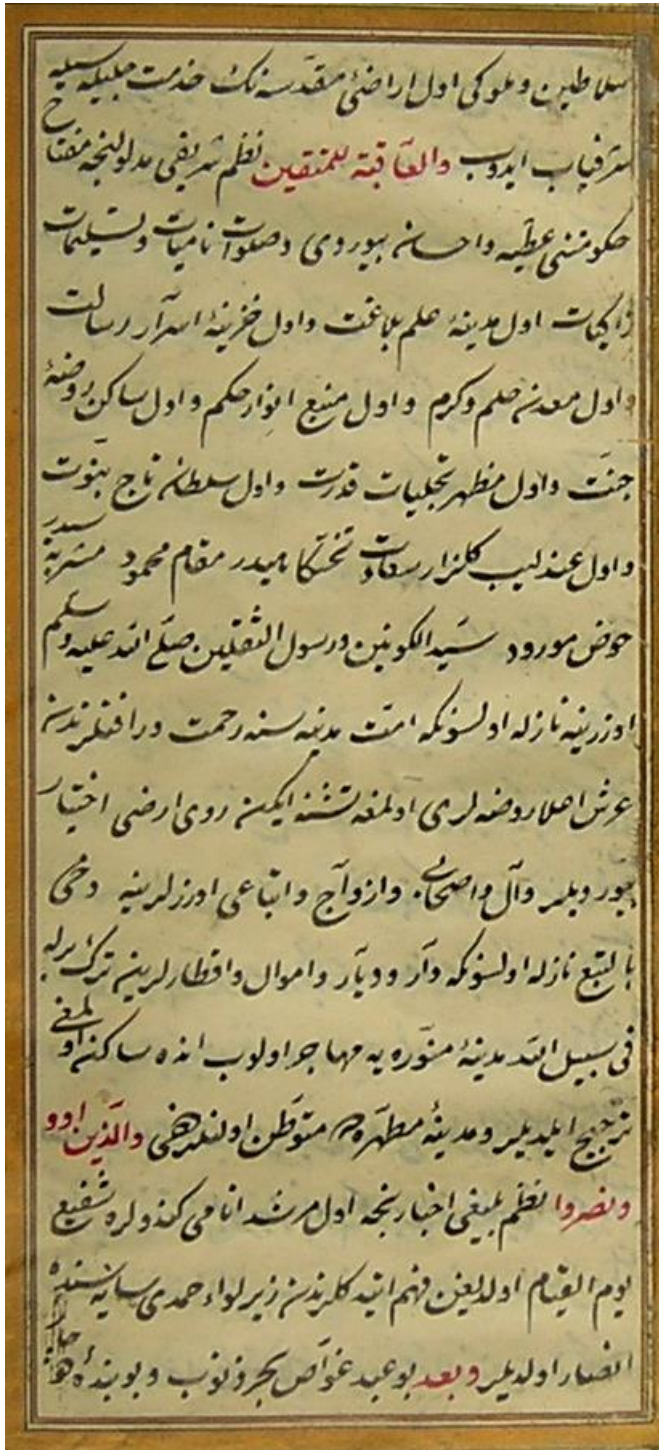
Lamelif, lam ve elifin birleştirilmiş halidir. Şu şekillerde görülür: , .

Ye tek başına şöyledir: . Başta ve ortadaki şekli **be** gibidir. Sondaki şekilleri şunlardır: , (Yazır, 1983: 135-140).¹⁰

Aşağıda ta'lik yazı türünün kullanıldığı metinlere örnek verilmiştir. İlk varak tarafımızca tarafından okunmuş, ikinci varak alıştırma amacıyla araştırmacının okuması için verilmiştir.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. YAZIR, Mahmud (1983). Eski Yazıları Okuma Anahtarı (4. Baskı). Ankara. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

Örnek- 28: Ta'lik, Tarihi Metinler, Miftâhu's-Sa'âde fî Târîhi'l-Medine, 1b

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/miftahus-saade-fi-tarihil-medine/3024>, 19

Hk 1232, Eser Adı: Miftâhu's-Sa'âde fî Târîhi'l-Medine, Yazar Adı: Abd-Allâh b.

Mehmed Sâlih Eyyübî (öl. 1252/1836)

Okunuşu: [1b]

- (1) selāḫīn u ... evvelā rāzī-i muḫaddeseniñ ḫidmet-i ḫabīlesi
- (2) şeref-yāb olup ve'l- 'āḳıbetü'l-mutteḳīn nazm-ı şerīfī medlülünce neffāḫ
- (3) ḫukūmetini 'atiyye u iḫnā buyurdı ve şalavāt-ı nāmyāt u teslīmāt-ı
- (4) zākiyyāt ol medīne-i 'ilm-i belāḡat ve ol ḫazīne-i āsār- ı risālet
- (5) ve ol ma'dene ḫulm u kerem ve ol menba' envār-ı ḫikem ve ol sākin-i ravzā-i
- (6) cennet ve ol mazḫar-ı tecelliyāt-ı ḫudret ve ol sulṭān- ı tāc-ı nübüvvet
- (7) ve ol 'andelīb-i gülizār sa'ādet-i taḫtgāhıdır maḫām-ı maḫmūd mertebesidir
- (8) ḫavz-ı mevrūd seyyidü'l- kevneyn u resülü's- şakaleyn şallallāhu 'aleyhi vessellem
- (9) üzerine nāzile olsun ki ümmet-i medīnesine raḫmet u re'fetlerinden
- (10) 'arş-ı 'ālā-ravzāları olmaḡa teşne iken rüy-ı arz-ı iḫtiyār
- (11) ... ve āl u aşḫābı ve ezvāc u ittiba'ı üzerlerine vahy
- (12) bi't-teba' nāzile olsun ki vār vü yār u envāl ü aḫṫarlarına terk birle
- (13) fī sebīlillāḫ medīne-i münevvereye muḫācir olup ize-i sākine olmaḡı
- (14) tercīḫ eylediler ve medīne-i muṫaḫharaya mütevaṫṫın olanlar hiye *ellezīne āvev*
- (15) ve *naşaru* maẓm-ı belīḡi iḫbārınca ol mürşid-ānemi kendülere şefi'-i
- (16) yevmü'l-ḳıyām olduḡın fehm itdiklerine zīr-i livāü'l-ḫamd-ı sāyesinde
- (17) ensār oldılar ve ba'de bu 'abd-ı ḡavvaş baḫr u nüveb ve bu bende-i ...

Örnek- 29: Ta'lik, Tarihi Metinler, Târîh-i Osmânî, 3b

بر درجه سنی فوت و احضار ایدرکت بود که کند که محتوی العاقبه اولور
 و کذا نکت معلوم و مخرج بین احوال نوران و مفروض سابق سبحان فوت
 جهانند که بعضی برفانه، بیما به متعظم و غرائب سجیای ابن سینا
 و طلسم کجی کا و جشید اسامجسم اوله رفی حضرت حاکم به نام
 و نشان و زبیر برده کتبا نده مجهول و پنهان فالور بو نفر بیده اوائل اکثر
 دول حواله منصفه اولور بگذار و میانک تاریخ قدیمنده نقد مضحکات
 غریبه و احضار بیما به، اعجاز به اوله یعنی مطالعه اید ندره مستب ندر زبیر میانک
 اسپانک علل و اقوام قدیمه الا یا منه نظر آ بورتبه ده جدید و نو ظهور اولان
 دولت رومیان بیده اوائل زماننده شبیه سنده قدر تاریخچه عمد
 الزمان او عشر بو نقد برجه با دی قیصران اولان رومولوس کوب مرتکک
 ولدی و دایه مرصه سی بر دثب بری اوله یعنی فسانه سردیانی موجب
 استغراب اولمز تاریخ عینفده بعضی خصوصیاتک اوله فجه صحتی تحقیق
 اثبات ایچون ایچن بر طریق وارد طریق مزبور بعضی متغیر انکار و اولان اولان
 قلمشردر چه صرف وقت انظار ایلمکه رو بو باده خیریا اولان
 دلائل و اشار با فکز او چه انحصار او زنده در **دلیل اول** حکمت با بده
 بیک طغوز بوز سنده مدته علی التوالی تمتد و متما دی اولمش ارصاد
 فکریه ده جمع و قید اولمش احوال مرتبه سماویه درجه اسکندر انوری روم نظر
 و ارسال ایلمش در فعلی پنا تاریخ مبلا و عیسی صلوات الله علیه و علی بن ابی
 مقدمی ایلی بیکت ایچیز او توند درت سنده به صاعد و بالغ اولان بو نظریات
 مقیده بیات سعادن ایلی با بیکت اقوام سازه دن اقدام احوال
 و فردن و غیره موجوده مجتمع اولمش ایدر کلری مستبان **او اولان اولان**
 وقوع بویش اولان حوادث عظیمه کونیه یه کذا نکت کتب ضبط ایدمش
 اوله قدری واضح و محبان اولور زبیر اظهار ضایع و قبضه لاجرم ثمره کثرت
 ماز زمانه و طبع بشره بر امر طبع اولان رفاهت حبیبه انوری نیجه بیکت
 سنده ایچن امر بیشتر اشتغالک و اکدار روزگار و سبی فوج اعدا

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/tarih-i-osmani/85973>, 23 Hk 73, Eser Adı:
 Târîh-i Osmânî, Yazar Adı: Şânî-zâde Atâ-Allâh b. Mehmed Güzelhisarî (öl.
 1226/1810)

Örnek- 30: Ta'lik, Biyografiler, Menâkıbü'l-Evliya, 1a

برسی شول قدوده اتقیا وزبده اصفیا سلطان شریعت نبویه و برهان
 طریقت مصطفویه عالم عامل فاضل کامل میوه دل اولیا جگر گوشه بسیار
 زین آل نبی فخر اولاد علی عارف عاشق ابو محمد حضرت جعفر صادق
 رضی اللہ تعالی عنہ و ارضاه و جعل الحبتہ مشواہ حضرت جعفر صادق
 جمیع مشایخ قدوده سنی ابدی و زمره اولیا نیک عمده سنی ایدی ارباب
 شریعت یا تنده مسلم ایدی و اصحاب طریقت قاشده مکرم ایدی
 حق ایدی و مقتدای مطلق ایدی عباد اراسنده مقدم ایدی
 و زهاد اسنده معظّم ایدی عارف فکر مرتضای سنی ایدی و عاشق فکر
 پیشوای سنی ایدی صاحب دل ذوق ایدی و پرصفا و شوق ایدی کاشف

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/menakibul-evliya/44967>, 06 Hk 3293, Eser

Adı: Menâkıbü'l-Evliya

Okunuşu: [1a]

- (1) birisi şol kıdve-i etkıyā ü zübde-i aşfiyā sultān-ı şerī‘at-ı nebeviyye ve bürhān
- (2) tarīkat-ı muştafāviyye ‘ālim-i ‘āmil-i fāzıl-ı kāmil mīve-ül evliyā ciger-gūşe-i enbiyā
- (3) zeyn-āl benī faḥr-ı evlā u ‘alī ‘ārif-i ‘āşık ebū muḥammed ḥazret-i ca‘fer-i şādık
- (4) razıallāhu te‘alā ‘anhu erzah ve ca‘lū’l-cennete meşvāh ḥazret-i ca‘fer şāvık
- (5) cemī‘a şāyılıñ kıdve-i seyāidi ve zümre-i evliyāniñ ‘umdesi idi erbāb-ı
- (6) şerī‘at yanında müslim idi ve aşḥāb-ı tarīkat kānitde mükerrem idi
- (7) ... ḥaḳ idi ve müteḳarra’-yi muṭallaḳ idi ‘ibād-ārāsında muḳaddim idi
- (8) ve zih .... sinde mu‘azzam idi ‘āriflerñ murtażası idi ve ‘āşıklarñ
- (9) paşvāsı idi şāhibü’l- zevḳ idi ve pür-şafā u şevḳ idi kāşif

Örnek- 31: Ta'lik, Biyografiler, Menâkıbü'l-Evliya, 1b

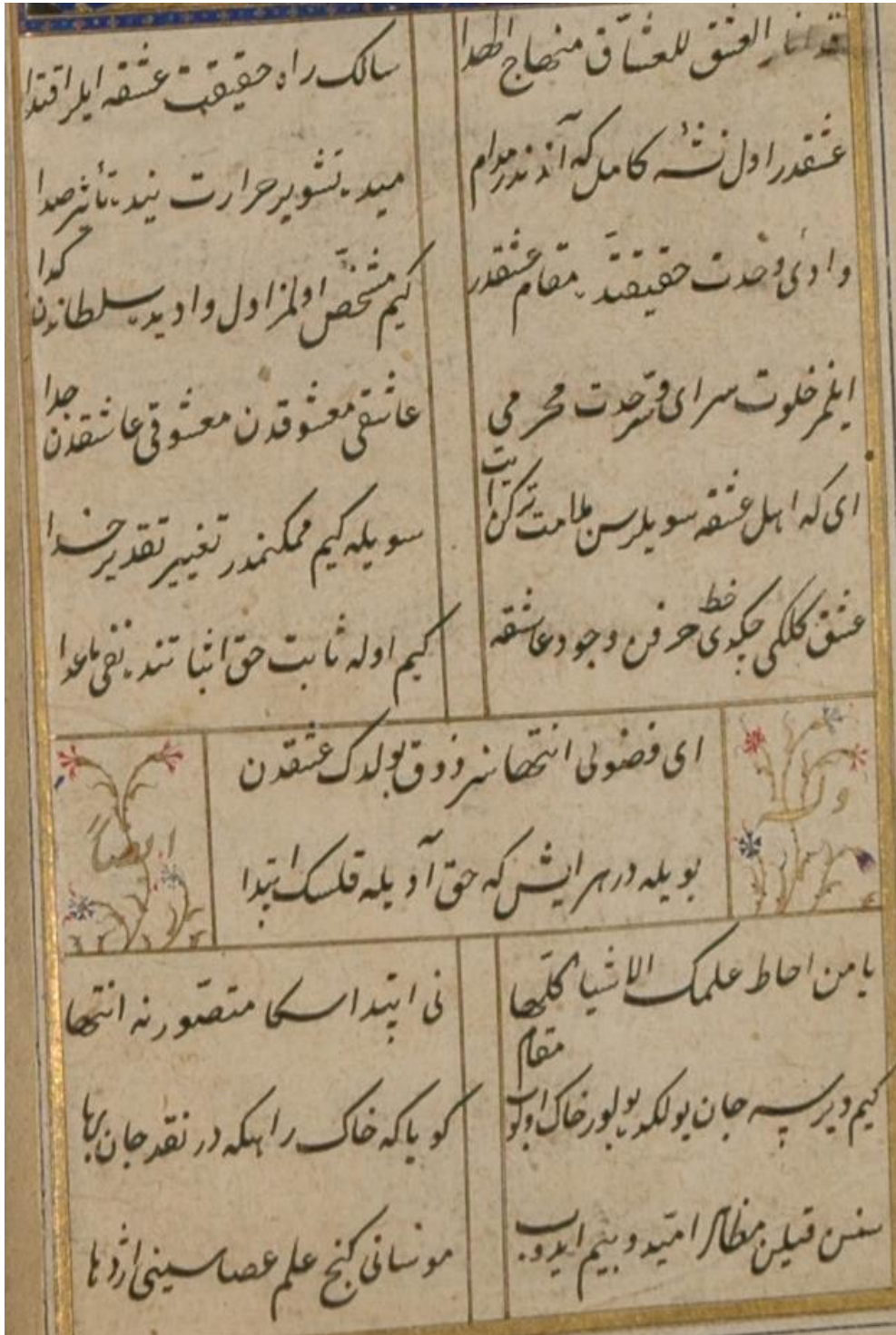
حقایق ایدی موبسین دقایق ایدی معانی تفسیرده معارفی چوخدی
 و اسرار شریکده لطایفی حدون ارتوخدی معجون طبیعی آدای
 بنوتمدن ایدی و ترکیب طبیعی اهل برهان و جتدن ایدی جدی
 رسول خدا ایدی و جدده سی تول عذر ایدی همسر مکه آنی سونه راه
 دیر اول دینی رفض و ترک ایشدر و سر مکه اهل بیت مجتبی
 نگاه صایر اول کند و کناسنی برک ایشدر آل رسولی اول کج دینک
 صحتندن کلور و اهل متی سومک ایمانک قوشدن کلور مکه
 کوکلدن پنجا مبری تعظیم ایدر ایشدر اولادی دخی کریم ایدر شوکه
 مشهور در خلق اراشده سویلنور مذسب اهل بیت مذسب
 مخالفدر دلمور آنک معناسی و در کیم برطایفه کند ولیرینی آنک نسبت
 ایشدر و کند و اعتقاد لر بنجه بر باطل مذسب دوزمشدر
 یوخسه اهل بیت بری در آنک کل شدن اولاد فاطمه و علی منزهد
 آنک تر باشدن بولر اهل پسته بنجه مخالف اولور کریم سنت

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/menakibul-evliya/44967>, 06 Hk 3293, Eser

Adı: Menâkıbü'l-Evliya

Örnek- 32: Ta'lik, Edebi Metinler, Divan, 9a

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/divan/652>, 06 Mil Yz A 2318/1, Eser Adı:
 Divan, Yazar Adı: Fuzûlî Mehmed b. Süleymân Bagdâdî (öl. 963/1555), Müstensih:
 Derviş Ahmed İstanbuli

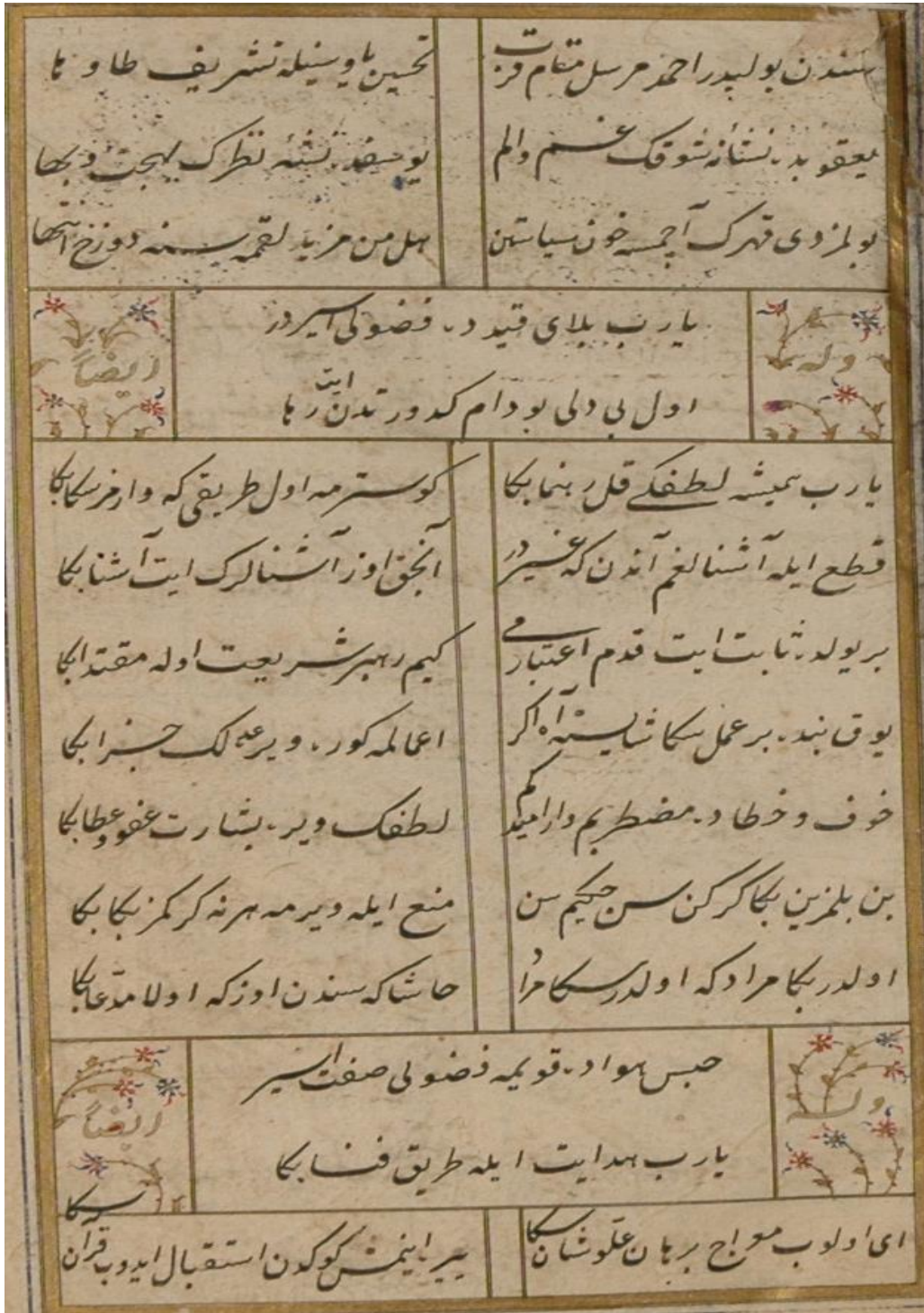
Okunuşu [9a]

- (1) Kād enār'e-l- 'ışku li'l- 'uşşāki minhāce'l-hüdā
Sālik-i rāh-ı hāqīkat 'ışka eyler iktidā
- (2) 'İşkdir ol neş'e-i kāmīl ki andandur müdām
Meyde teşvīr-i harāret neyde te'sīr-i şadā
- (3) Vādī-i vahdet hāqīkatde maḳām-ı 'ışkdur
Kim muşahḥaş olmaz ol vādīde sulṫāndan gedā
- (4) Eylemez ḥalvet-serāy-ı sırr-ı vahdet mahremi
'Āşıkı ma'şukdan ma'şukı 'āşıkdan cüdā
- (5) Ey ki ehl-i 'ışka söylersen ṫamet terekkün it
Söyle kim mümkün midür tağyīr-i takdīr-i ḥüdā
- (6) 'İşk kilki çekdi ḥatt ḥarfen vucūd-ı 'āşıkā
Kim ola şābit ḥaḳ işbātında nefy-i ma'adā
- (7) Ey Fuzūlī intiḥşāsuz zevk bulduñ 'ışkdan
Böyledür her iş ki ḥaḳ adıyla ola kılsañ ibtidā

(İKİNCİ GAZEL)

- (1) Yā men aḥātā 'ilmüke'l-eşyāe küllehā
Ne ibtidā saña mutaşavver ne intiḥā
- (2) Kim virse cān yoluñda bulur ḥāk olup maḳām
Güyā ki ḥak-i rāhuñadur naḳd-i cān bahā
- (3) Sensin kılan mezāhir-i ümmīd ü bīm idüp
Mūsā'nı genc-i 'ilm 'aşāsını ejdehā

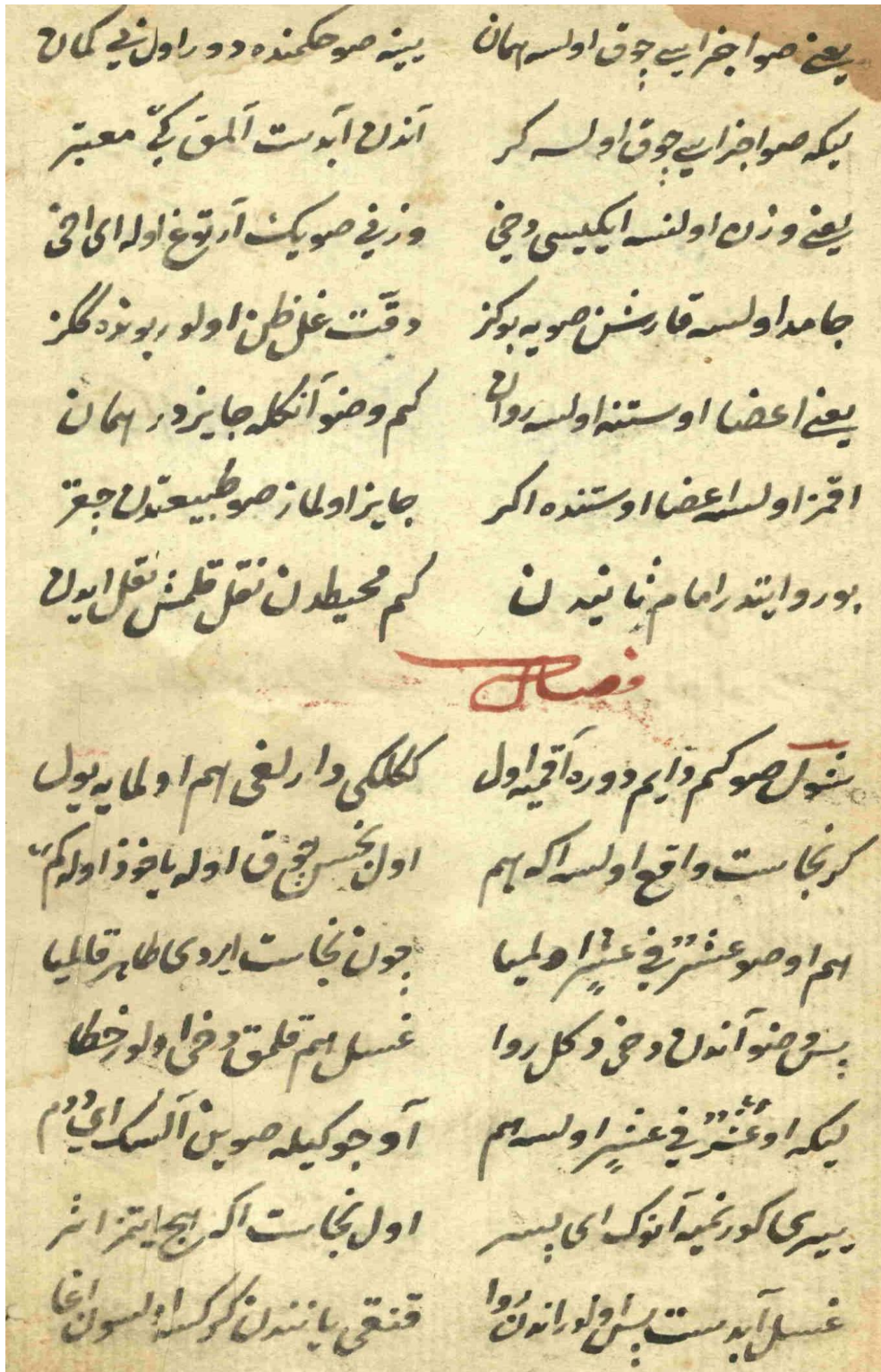
Örnek- 33: Ta'lik, Edebi Metinler, Divan, 9b

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/divan/652>, 06 Mil Yz A 2318/1, Eser Adı: Divan, Yazar Adı: Fuzûlî Mehmed b. Süleymân Bagdâdî (öl. 963/1555), Müstensih: Derviş Ahmed İstanbuli

Örnek- 34: Ta'lik, Dini Ve Tasavvufi Metinler, Manzûm Fıkh, 4a

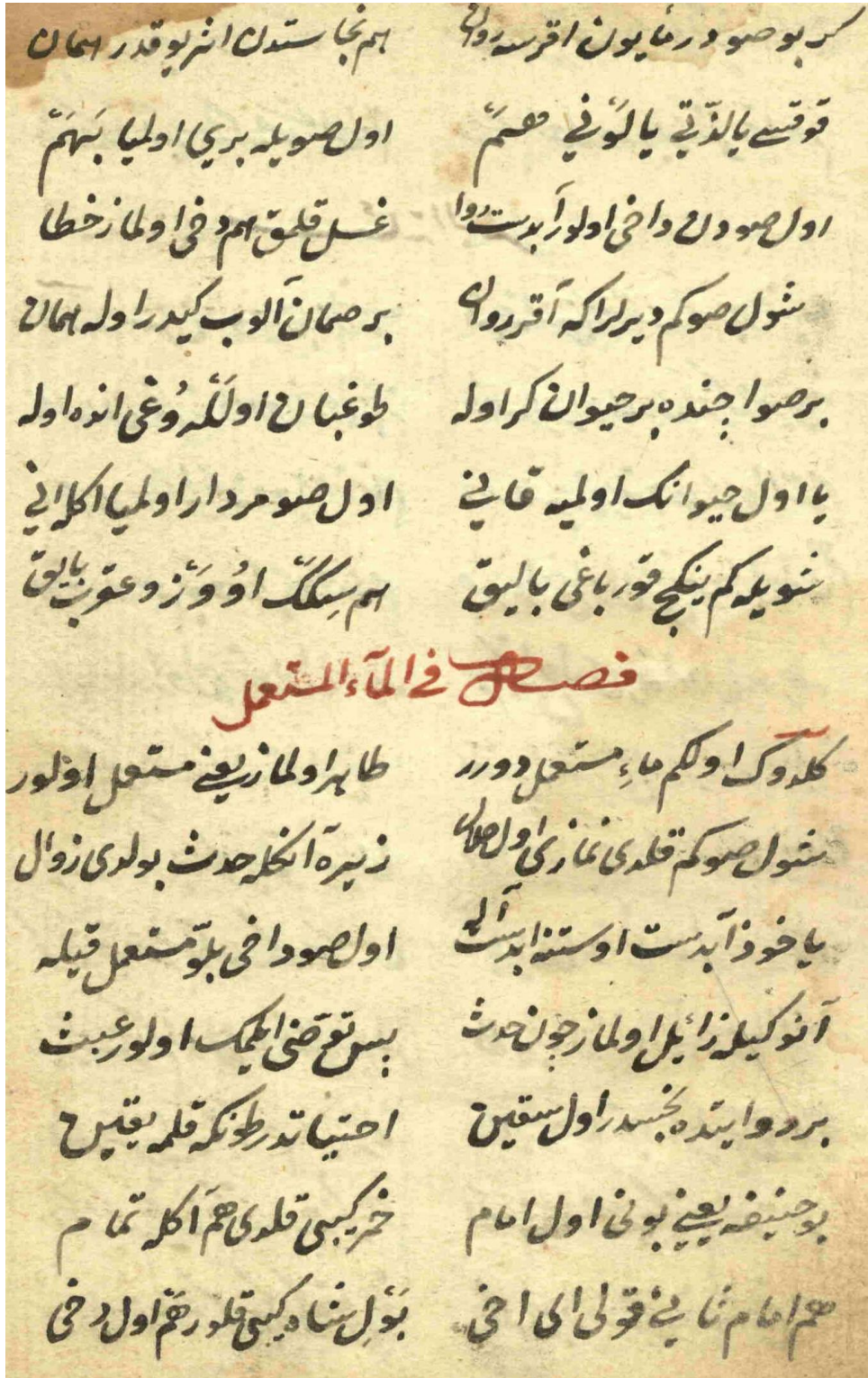

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/manzûm-fikh/67856>, 06 Hk 4357, Eser Adı: Manzûm Fıkh, Yazar Adı: Devletoglu Yûsuf Balıkesrî (827/1424'de sağ)

Okunuşu [4a]

- (1) Ya 'nī şu eczāsı çok olsa hemān
Bünye şu hükmündedür ol neyi kân
- (2) Līki şu eczāsı çok olsa ger
Andan ābdest almak gibi mu'abber
- (3) Ya 'nī vezn olunsa ikisi daħı
Vezni şuyuñ artuğ ola ayaħı
- (4) Cāmid olsa kārinen şuyu yuñuz
Dikkatğıl zan olur bunda geñiz
- (5) Ya 'nī ā'zā üstüne olsa revān
Kim vuzū aniñla cā'izdür hemān
- (6) Akmaz olsa ā'zā üstünde eger
Cā'iz olmaz şu tabī'atdan çıkar
- (7) Bu rabıta tamām tāniden
Kim muħıñden nakl kalmış naql iden
- (8) Fişāl
- (9) Şol şu kim dā'im dura akmaya ol
Göñlüñi darlığı hem olmaya yol
- (10) Ger necaset vaķ'a olsa aña hem
Ol necs çok ola yāħud evvelā kim
- (11) Hem o şu 'itrün ya 'nī 'itrin olmaya
Çün necaset irü yā tāhir kalmaya
- (12) Pes o şu andan daħı vekil-i revā
Ġusl hem kalmak daħı olur ħattā
- (13) Līki o 'itrün ya 'nī 'itrin olsa hem
Avcuñ-ile şuyın alsañ eyyām
- (14) Yiri görünmeye anuñ eyyām-peser
Ol necaset aña hac itmez iter
- (15) Ġusl ābdest pes olur andan revā
Kankı yanından gerekse olsun anca

Örnek- 35: Ta'lik, Dini Ve Tasavvufi Metinler, Manzûm Fıkh, 4b

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/manzûm-fikh/67856>, 06 Hk 4357, Eser

Adı: Manzûm Fıkh, Yazar Adı: Devletoğlu Yûsuf Balıkesrî (827/1424'de sağ)

Örnek- 36: Talik yazı denemesi, *Kişi Ger Cahil Olsa Ne Bilsün Nedir Mezheb, Kemal Kimden Öğrenmiş Ömründe Asla Görmemiş Mekteb*

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/feteva-yi-radaa/134366>, 06 Mil Yz A 4455/6, Eser Adı: Fetevâ-yı Radâ'a, Yazar Adı: Hoca Sa'd ed-dîn Efendî b. Hasan-Cân, 86b

D. Rik'a (رقعه):

Rik'a, sözlüklerde ruk'a veya rik'a şeklinde de geçer. Rik'a sözlüklerde "1. Bez ve kumaş parçası, yama. 2. Pusula ve müzekkere yazmağa mahsus ufak kağıd, varakpare" (Sami, 2006), "1. Üzerine yazı yazılan kâğıt, deri parçası. 2. Kısa mektup. 3. Yama. 4. dilekçe." (Develioğlu, 2011) anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Rik'a yazının; günlük işlerde kullanmak üzere geliştirilmiş, çabuk yazılan bir yazı olması ve hat yazılarının üzerine yazıldıkları malzemenin ismiyle anılabilmesi sebebiyle bu adı aldığı düşünülebilir. Sözlüklerde ve hat ile ilgili kaynaklarda yazılış ve anlam itibariyle rik'ayla karıştırılan rika' (رقاع) diye bir yazı türü daha vardır. Sözcük anlamı itibariyle rik'a ile aynı anlamlara gelmektedir. Ancak yazı çeşidi olarak rik'a divani yazıdan türemiştir, rika' ise tevki' yazıdan türemiştir. Bu sebeple her ne kadar isimleri birbirine benzese de yazı şekilleri olarak birbirinden çok farklılardır.

Rik'a yazısının ortaya çıkışı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: "Ne zaman ortaya çıktığı kesin bilinmeyen rik'a yazının XV. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Dulkadiroğulları döneminde kullanıldığı ileri sürülmektedir. Bu yazı XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlılar' da Divanı Hümayunda belli kurallara bağlanmış ve ana çizgileriyle beliren bir karakter kazanmıştır. XIX. yüzyılda günlük hayatta, mektuplarda ve resmi yazılarda yaygın biçimde kullanılmış, Babıali hükümet dairelerinde işlek hale getirilmiştir." (Serin, 2010: 408)¹¹, "Türk yazısıdır(...)XIX. asrın başlarında gelişmeye başlayan rik'a, XX. asrın başlarında belli kaidelere göre yazılan bir hat çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihlerde iki ayrı rika kullanıldığını görüyoruz. Birincisi, eski rik'a (bab-ı Ali rik'ası) veya Mümtaz Efendi (1810-1871) rik'asıdır. Diğeri, İzzet Efendi (1841-1903) rik'asıdır. İzzet Efendi rik'asında, bütün harfler kat'i bir intizam, açıklık, iradi bir ahenk içerisindedir." (Serin, 1982: 76)¹², "Klasik bir mahiyet alması ve en güzel yazılması XIX. asra rastlar, XX. asırda eski itina biraz sarsılmış ve bu harf inkılabına kadar devam

¹¹ Geniş bilgi için bkz. SERİN, Muhiddin(2010). Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar (4. Baskı). İstanbul. Kubbealtı Neşriyat

¹² Geniş bilgi için bkz. SERİN, Muhiddin(1982). Hat Sanatımız Tarihçesi-Malzeme ve Aletler-Meşkler. İstanbul. Kubbealtı Neşriyat

etmiştir.” (Ünver, 1953: 20). Kaynaklardan da anlaşılacağı üzere rik’a yazı Türk yazısıdır, yani Türklerin icat ettiği bir yazı çeşididir. Anadolu sahasında ortaya çıkmıştır.

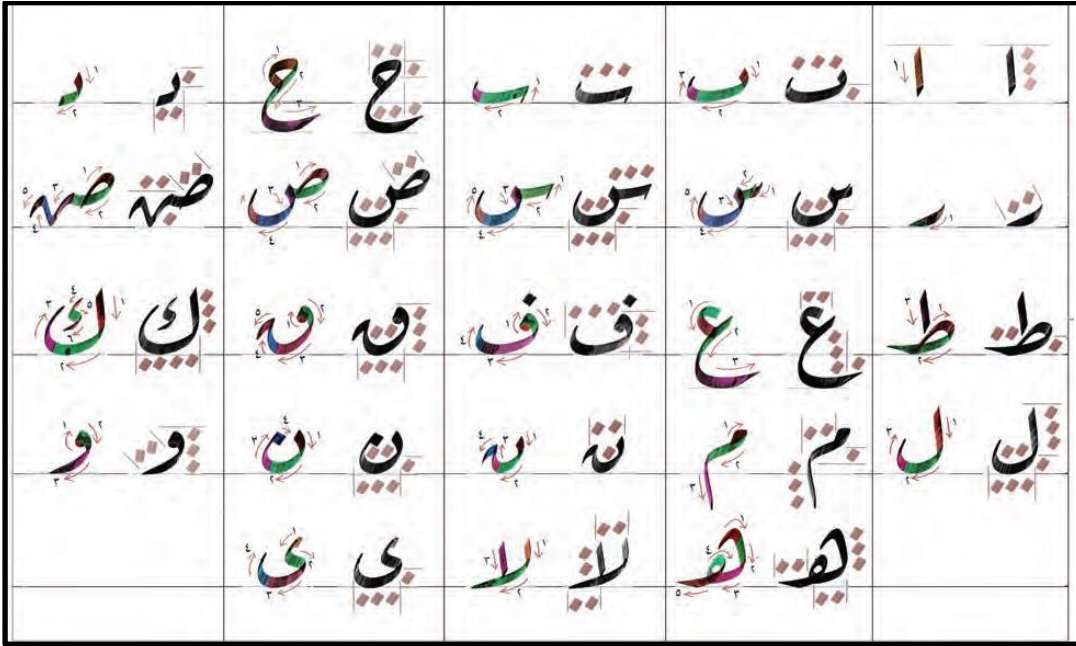
Rik’a yazısına rik’a kalemi de denmektedir. Rik’a yazısının kalemi yazı divanî yazıdan icat edildiği için divanî kadardır. Yazının özellikleri kaynaklarda şöyle belirtilmiştir: “ *Rik’ada divani yazıdaki elif, kaf, lam gibi dikey harflerin boyları küçülmüş; zülfe, kavis, ve ayrıntıları ortadan kalkmış; sol tarafa olan meyli dik, keskin, köşeli bir biçim almış, fa, kaf, mim, vav harflerinin gözleri kapanmış; sin, dişleri kaybolmuş ve düz bir çizgi haline gelmiştir. Rik’a yazıda nokta, kalemin çıkardığı noktanın yarısıdır. İki nokta, bir çizgi; üç nokta, kıvrık bir kazanmıştır. Şın, dad, nun harflerinin çanağı”....” Şeklini almıştır. Rik’ada harfler ve kelimeler harekesiz, 20-30 derece ve açıyla satıra oturacak şekilde dizilmiş, yalnız küpler ve “mim”in “elif”i satırdan aşağı sarkmıştır. Süratle yazılabilmesi için harf bünyelerinde yapılan bu kısaltmalar rik’a yazının estetik ifade gücünü azaltmış, şahsi his ve heyecan unsurlarını öne çıkarmıştır.” (Serin, 2010: 409),” Divaninin dikey harflerinden bazılarının biraz küçülmesi, sadeleşmesi; kavis ve meyillerin azaltılmasından meydana geldiği anlaşılmaktadır. Yuvarlaklığı az, düzlüğü çok ve harekesi olmayan rik’anın kolaylık ve sürat için aranıp bulunduğuna şüphe yoktur.” (Alparslan, 2012: 22),” Kalemin tabiatına uygun, süratli ve kolay yazma ihtiyacını karşıladığı için harf bünyeleri basitleşmiş; fe, kaf, mim, vav gibi harflerin başları ufalmış, dişleri yok olmuştur. Sola doğru dik ve köşeli çizgiler, kelimelerin satırlara meylederek yaptıkları akıcılık bu yazı çeşidinin karakteristik hususiyetlerindedir.” (Serin, 1982:76). Görüldüğü üzere rik’a yazının temel özellikleri hızlı yazmak amacına göre şekillenmiştir. Temel amaç hızlı yazmak olduğundan sanatsal özellikleri dikkate alınmamıştır. Eğer bir karşılaştırma yapılacak olursa rik’a yazı bugün hepimizin kullandığı, tamamen kişisel özellik gösteren el yazısına benzetilebilir. Okullarda eğitiminin verilmesi de bu açıdan dikkate değer bir diğer özelliktir. Harflerin ve hattın özelliklerinden hareket edilerek kısaca tarif edilirse rik’a yazı için yuvarlaklığı az, düzlüğü çok denilebilir.*

Rik’a yazının kullanım alanları ile ilgili olarak kaynaklara bakıldığında genel olarak resmi bir yazı olduğu ancak günlük ihtiyaçlar için de kullanıldığı bilgisine

ulaşılır. “XIX. yüzyılda günlük hayatta, mektuplarda ve resmi yazılarda yaygın biçimde kullanılmış, Babialı hükümet dairelerinde işlek hale getirilmiştir.” (Serin, 2010: 408), “Divanı hümayunda teşekkül edip gelişen bu yazı umumiyetle yazışmalarda, müsveddelerde, mektuplarda ve bilhassa XIX. yüzyılın başından itibaren günlük resmi yazışmalarda da kullanılmaya başlanmıştır.” (Alparslan, 2012: 22), “Rik’a bir buçuk asır bizde mülki hizmetlerde (kullanılmıştır)(...) Rika yazısı ilk mekteplerde öğretilen bir yazı şeklidir. Bir de devletin divani maliye ve şeriye kayıtlarında kullanılan divani, siyakat ve talik yazılarından hariç olarak diğer bütün devlet dairelerinde tatbik edilmiştir.(...) kitap yazısı olarak maruf değildir. Seri yazılan el yazısıdır.” (Ünver, 1953: 14-20), “ Günlük hayatta, devlet dairelerinde en çok kullanılan divani karakterinde bir yazı çeşididir.” (Serin, 1982: 76). Görüldüğü üzere kullanım alanı hayli geniştir. Nesih yazı yapısı itibariyle okumaya ve anlaşılmaya çok daha müsaittir, yazanın yeteneği yazının sadece güzelliğini etkiler, okunabilirliğini etkilemez. Ancak rik’a yazının okunabilirliği kişiden kişiye değişir. Çünkü yazı tekniği itibariyle kişiseldir, yazan kişinin yeteneğine bağlı olarak -tıpkı günümüzdeki el yazısı gibi- değişir. Bu sebeplerle; pratik ihtiyaçlar için kullanılmış, kitap yazısı olarak gelişmemiştir diyebiliriz.

Rik’a yazısında harflerin yazılış şekilleri hızlı yazmaya göre şekillenmiştir. Buna bağlı olarak iki nokta bir çizgiyle üç nokta bir eğiklikle gösterilmiştir. Yazılış imkânına bağlı olarak noktalı harflerin bir kısmı için özel noktasız şekiller bulunmuştur. Başka bir ifadeyle noktası bulunan nun, şın gibi harflere eklenen bazı kısımlarla noktasız hallerinden ayrılmak istenmiştir. Rika yazıda temel ölçüler için bakınız Örnek-37.

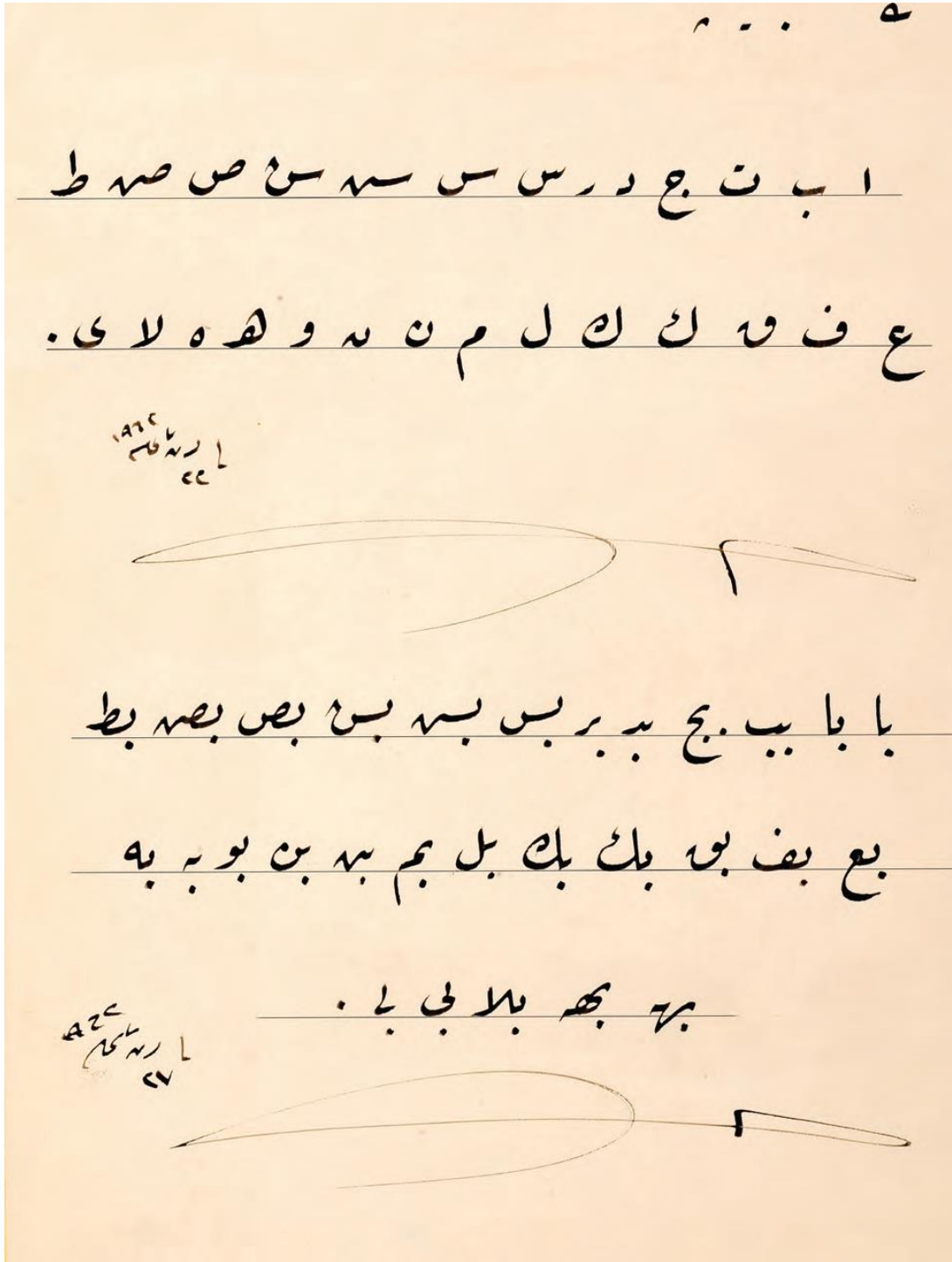
Örnek- 37: Rika Yazıda Temel Ölçüler

Kaynak: Vural, Tekiner, Karipçin, Güner, 2015: 83.

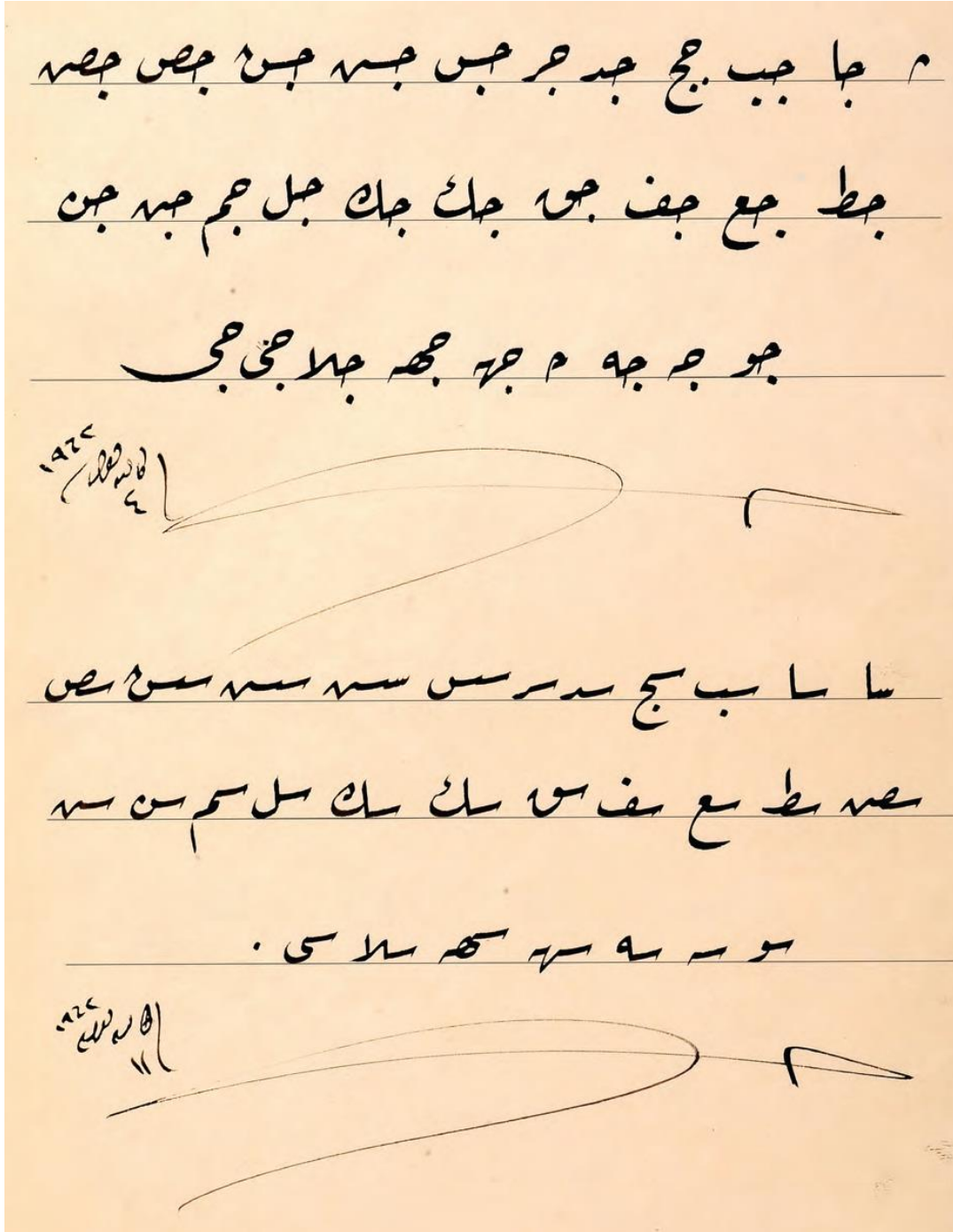
Rik'a yazıda harf şekilleri için bkz. Örnek-38-44.

Örnek- 38: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk Murakka'nın Yazılması

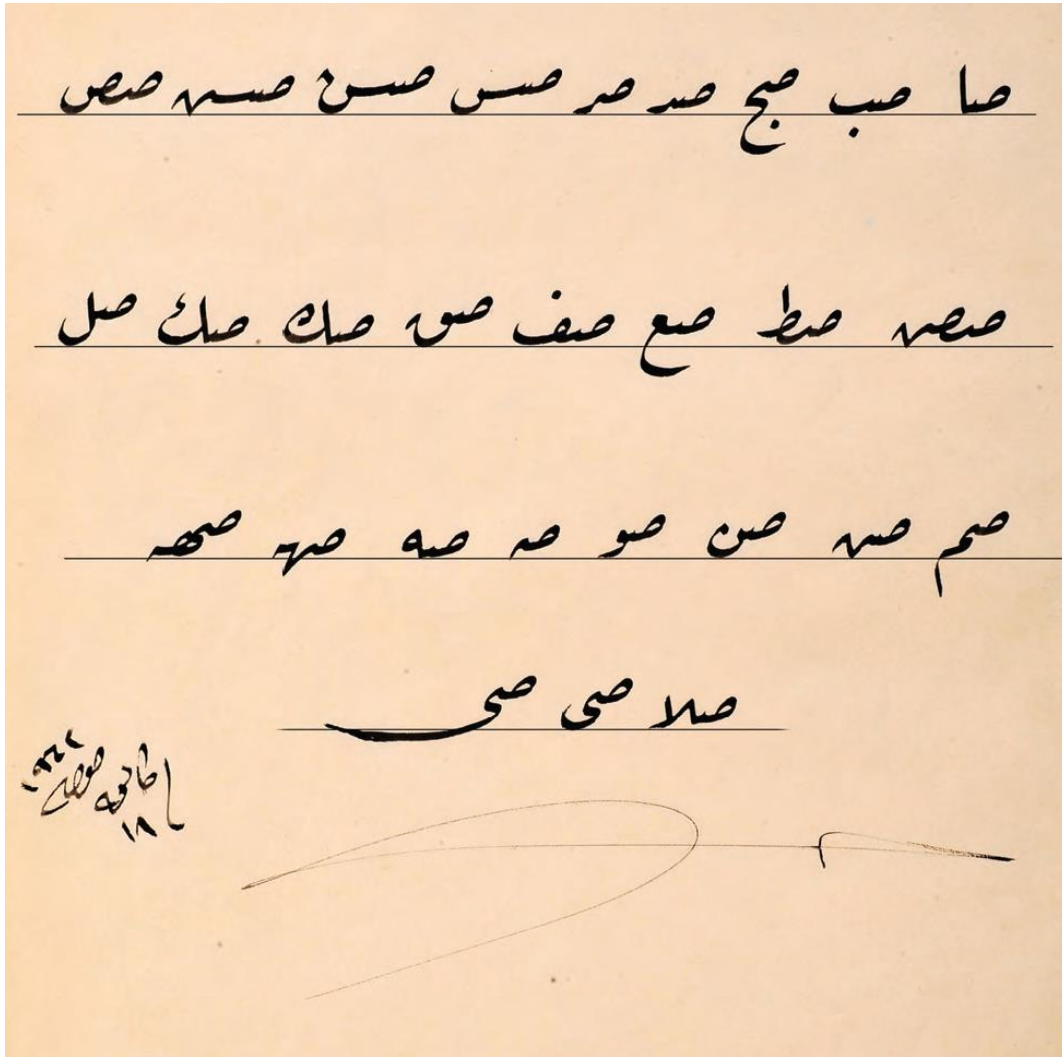
Kaynak: Vural, Tekiner, Karipçin, Güner, 2015: 84.

Örnek- 39: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk Murakkar'ının Yazılması

Kaynak: Vural, Tekiner, Karipçin, Güner, 2015: 85.

Örnek- 40: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk Murakka'nın Yazılması

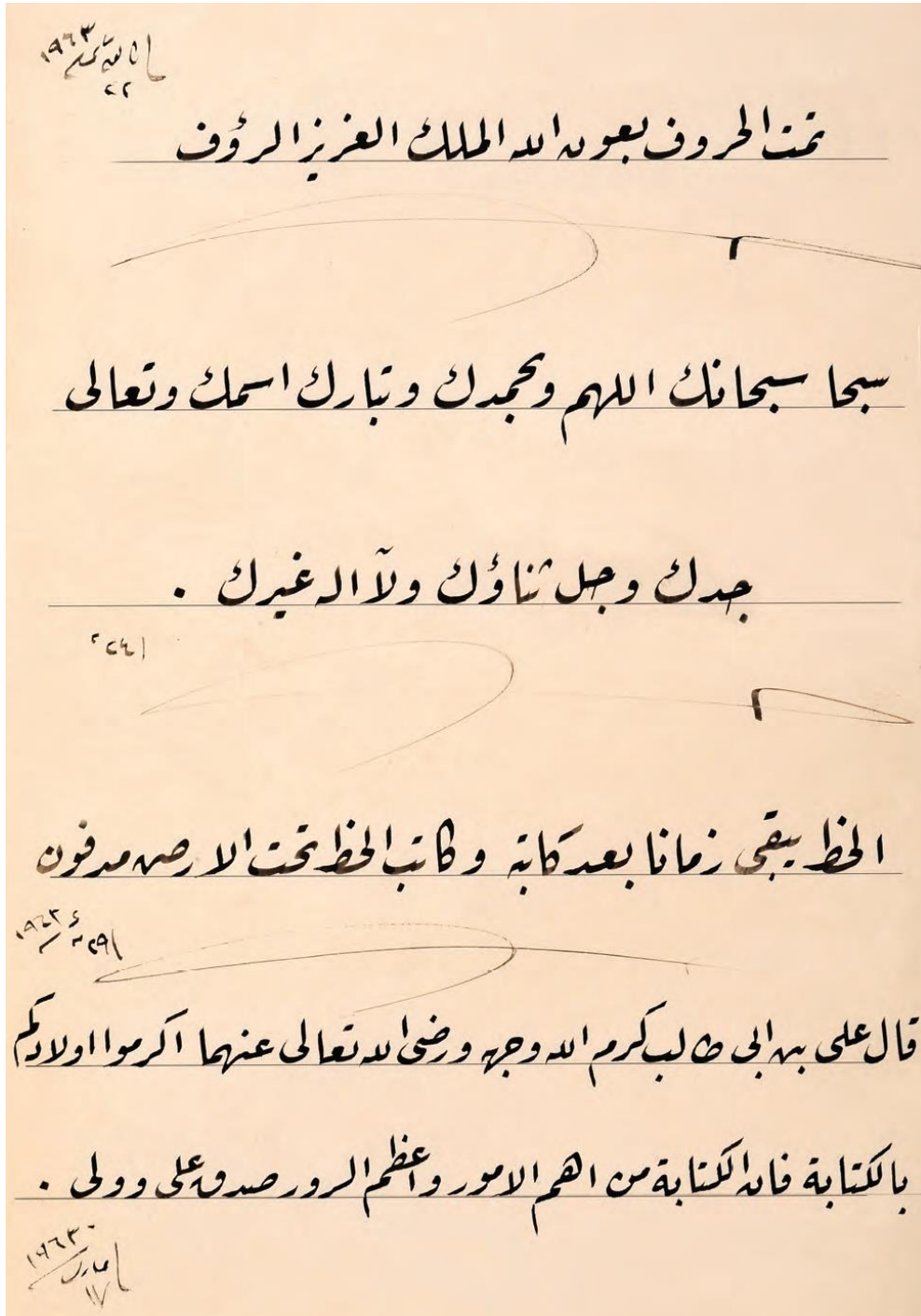
Kaynak: Vural, Tekiner, Karipçin, Güner, 2015: 86.

Örnek- 44: Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Meşk Murakka'nın Yazılması

Kaynak: Vural, Tekiner, Karipçin, Güner, 2015: 90.

Örnek- 45: Rık'ā, Tarihi Metinler, Ayine-i zafer, 4a

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/ayine-i-zafer/14089>, 60 Hk 158, Eser Adı: Ayine-i Zafer, Yazar Adı: Rıfat, 4a

Okunuşu [4a] āyine-i zafer

- (1) Bismillahirrahmānirrahīm
Evvel āyāt kelam-ı kadīm
- (2) Kāfile-cünbān dil-i ehl-i hāl
Sātık-rāh kerem zū'l-celāl
- (3) Biñ füyūdān cenāb-ı ilāh
Mürde resrāh şavāb-ı ilāh
- (4) Bādān taḥşīl rıdā-i hudā
Bā'ıṣ taḥlīf cezā-i ḥaṭā
- (5) Ser u ser efrāz riyāḍ ezel
Naḥl-ı ümīd dil-i şaḥīb-i gül
- (6) Kāşif gibi na'am lā yezāl
Evvel u 'ad kerem bī-zevāl
- (7) Bāl u ber zümren ehl-i niḥān
Lānen 'anḳā-i ḥurūf u nikān
- (8) Rehber en'am hudā besmele
Besmele ser-ḳāfile ḥamdele
- (9) Besmele ser-ḥalkān tevcīddir
Besmele evvel dem taḥmīddir

Örnek- 46: Rık'ā, Tarihi Metinler, Ayine-i zafer, 4b

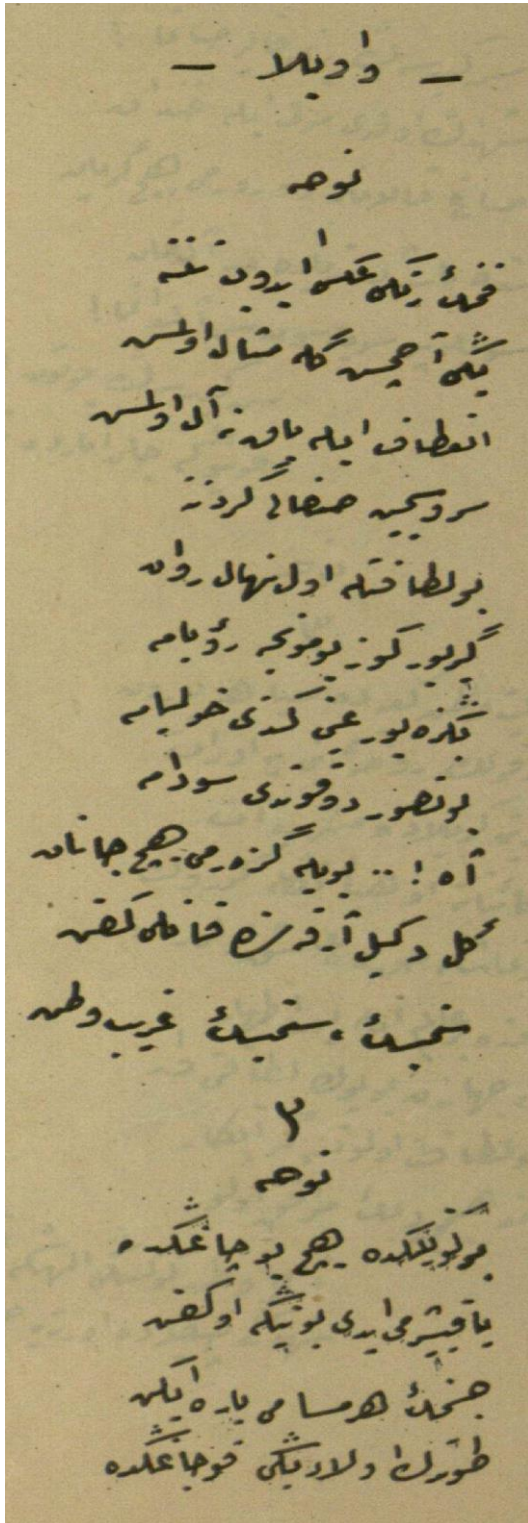
بسمله درمبده علم معاد	بسمله انجام حصول مراد
بسمله سرسطر کلام قدیم	بسمله سرسوره نظم کریم
بسمله سررشته اهل نیاز	بسمله ایله در فردوسی باز
بسمله در جامع آداب دین	بسمله محراب دل مسلمین
بسمله در منقح نظم فدا	بسمله در هادی سحر هدا
بسمله در دفع اولاد سرری	بسمله در مانع جوی و بری
اسم فدا سلسله بند کلام	کیم او ویررد در کلامه نظام
اسم فدا رهبر قرب اله	اسم فدا پیر و شاه راه
ضیره ده ایله سیک اگر ابتدا	ناقص اولور اوله اسم فدا
بسمله بی ایتمز ایله کریناه	طوغری جعفر من سنی مقصوده راه
بسمله اولمز امورنده کر	
صاحبی البته اذیت جکر	
در فضیلت عهد فدای تعالی	

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/ayine-i-zafer/14089>, 60 Hk 158, Eser Adı:

Ayine-i Zafer, Yazar Adı: Rıfat, 4a

Örnek- 47: Rık'ā, Edebi Metinler, Vāveylā, 22b

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mecmûa-i-esar/72869>, 06 Hk 3804,

Mecmû'a-i Eş'âr, 22b

Okunuşu: [22b]

-vāveylā-

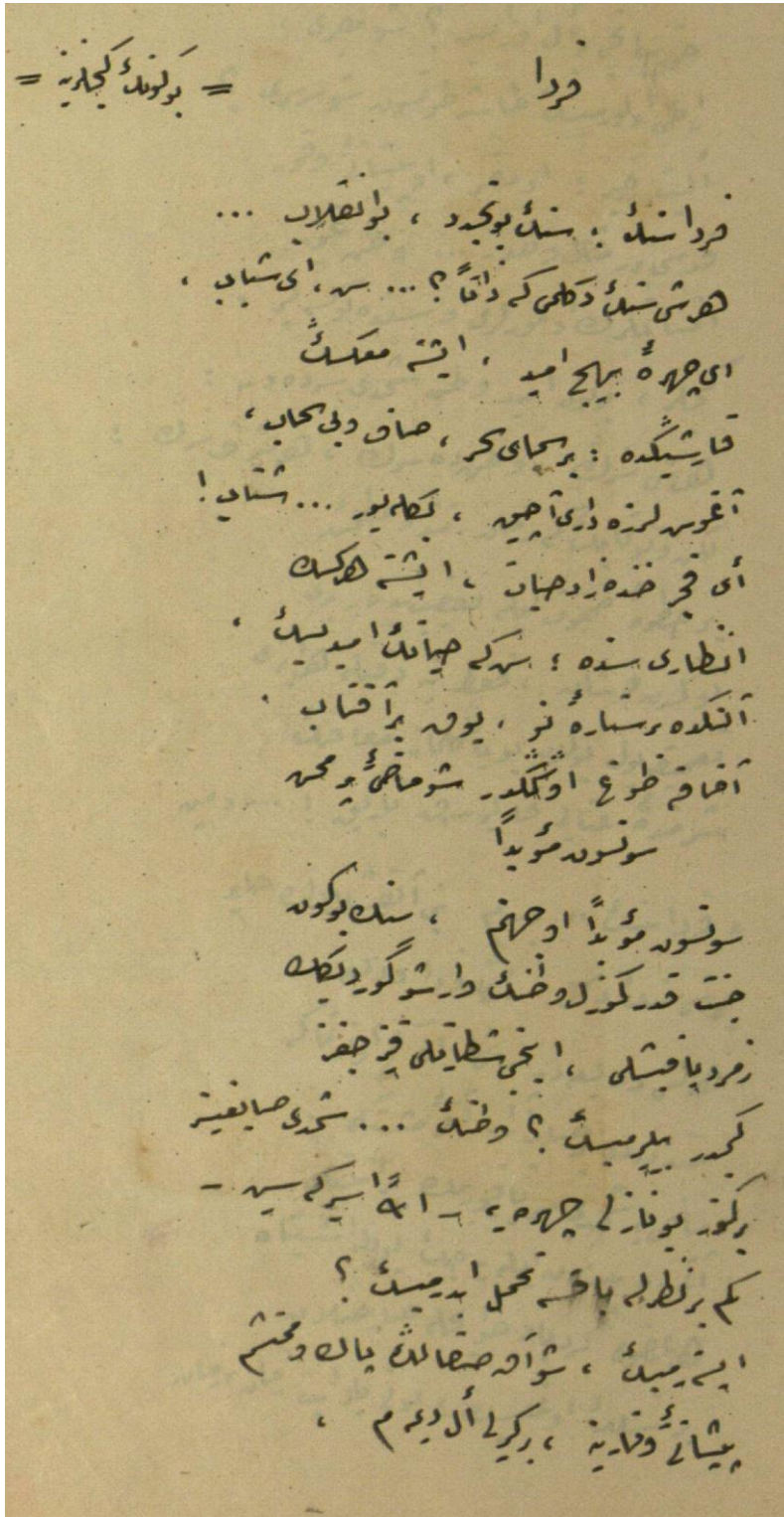
nevḥā-1

- (1) Feminiñ rengi ‘aqs edip tenine
- (2) Yeñi açmış güle mişāl olmuş
- (3) İn ‘itāfiyle baq! ne al olmuş
- (4) Serv-i sīmīn şafālī gerdenine
- (5) Bu leṭāfetle ol nihāl-i revān
- (6) Giriyor göz yumunca rü'yāma
- (7) Beñziyor ‘aynı, kendi ḥūlyāma
- (8) Bu taşavvur doḡundu sevdama
- (9) Āh!.. böyle gezer mi hīç cānān
- (10) Gül deḡil arkasına ḡanlı kefen
- (11) Sen misin, sen misin ey ḡarīb vaṭan

nevḥā-2

- (1) Bu güzelliḡde hīç bu çağında
- (2) Yaḡışır mıydı boynuña o kefen
- (3) Cisminiñ her mesāmı yāre iken
- (4) Tutduñ evlādıñı ḡucaḡında

Örnek- 48: Rık'a, Edebi Metinler, Ferdā, 25b

Kaynak: <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mecmûa-i-esar/72869>, 06 Hk 3804,

Mecmû'a-i Eş'âr, 22b

E. İcâzet (اجازة) - Rıkaa' (رقاع):

İcâzet, sözlüklerde “1. İzin, ruhsat, müsaade. 2. Ulûm-ı Âliyede ve meşkede ikmâl-i tahsil edenlere lede'l-ımtihan verilen mezuniyet ve şehadetname.” (Sami, 2006), “1. İzin, ruhsat. 2. diploma. ” (Develioğlu, 2011) anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Bu sözcüğün bir yazı türü olarak anılması da hattatın bir nevi mezun olduğunu gösteren, yani eserlerinde artık imzasını kullanabileceğini gösteren belgelerde kullanılması olmuştur. İcâzet ya da “hatt-ı icâzet” de denilir. Özelliklerini öğrenmek amacıyla kaynaklara bakıldığında bu sıfatla anılan iki tane yazı türü olduğu görülür. Bunlardan birincisi tevki’, ikincisi de tevki’den doğmuş olan rıkaa’dır. Ancak ikincisi daha çoğunlukta ve daha kabul edilenidir. Kaynakların geneli rıkaa’ için “hatt-ı icâzet” demektedir.” *Hat icâzetnamelerinde kullanılması sebebiyle “hatt-ı icaze” denmiştir.*” (Serin, 2010: 97) , “Osmanlılarda bazen vakıf işlerinde, genellikle Kur’anların son dua sayfasında ve öğrencilerin sülüs ve nesih icâzetnamelerinde (diploma) hattat hoca tarafından yazılan tasdik makamındaki yazılarda kullanılmıştır. Bu yüzden bu yazıya icaze veya hattı icaze denmiştir.” (Alparlan, 2012: 22) İcâzetname adı da verilen diplomalarda, hattat hangi yazı türlerinde eğitim gördüğü hattatın bizzat kendi yazdığı mısra, beyit vs. örneklerle sergilenir. Bu örneklerin altına hat hocası icâzet yazı türünü kullanarak öğrencinin artık ketebe de denilen imza koymaya ve öğrenci almaya yetkili olduğuna dair bir yazı yazar ve öğrenci hat eğitiminden mezun olmuş olur.¹³

İcâzet yazının kaynağı ile ilgili olarak kaynaklara bakıldığında genel görüşün rıkaa’ ile icâzetin aynı yazı olduğu konusunda birleştiği görülür. Rıkaa’ yazısının ortaya çıkışı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: “Emeviler döneminde genişleyen idari kurumlarda mektup ve yazışmalarda, ayrıca ilmi sahada müellif, müstensih ve kâtipler tarafından kullanılmak üzere boyutları belirlenmiş parşömen, papirüs ve kâğıtlara uygun, kalem ağzı eni değişik, konusuna ve kâğıt ebadına göre adlandırılan yazılar geliştirilmiştir. Bu hızlı oluşum içinde II. (VIII.) yüzyılın ortalarında kâtip ve şair Yusuf Lakve sülüs yazıdan yeni bir tarz çıkarmış, “riyâsî” ve daha sonra

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. YAZIR, Mahmud Bedreddin (1972). Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli I. Kısım. Ankara. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. s.152

“kalemü't-tevkât” adı verilen bu yazıdan rikâ' yazısı doğmuştur. Rikâ' kalemi değişik olmakla beraber, genelde tevki' kaleminin yarısıdır. Ve nesih kalemi enindedir.(...) talik ortaya çıkana kadar genelde resmi belgelerde rika' kullanılmıştır.” (Serin, 2010: 96-97)¹⁴, “Tevki' ile Rıkaa'nın vazı, Hicrî VI. (Miladi XII.) asırda yetişen Bağdad'lı Ebü'l- Fazl İbn-i Hazin diye tanınan Ahmed İbn-i Muhammed İbnü'l- Fazl'dır. Kırk yedi yaşında 518 Hicrî (Miladi 1124) tarihinde Bağdad'da vefat etmiştir” (Serin, 1982: 76)¹⁵. Kaynaklardan da anlaşılacağı üzere rik'a yazı tevki'den doğmuştur.

Rıkaa' yazının özellikleri kaynaklarda şöyle belirtilmiştir: “*Tevki' kalemine göre rika'da harfler daha yuvarlakdır (mukavver). Bitişmeyen elif, ra ve vav gibi harflerin diğer harflere bağlandığı, kelimelerin birbirine iliştigi, yaklaştığı görülmektedir. Bu birleşme ve toplanma isteği rika' yazısına devamlılık ve akıcılık (seyyâliyet), eğri çizgiler ise canlılık ve hareket verir. Harflerin boyu tevki kalemine göre daha kısa küçük, ince ve güzeldir. Kelimenin ortasında ve sonunda ayın, kaf, mim, vav harflerinin gözü belli belirsiz kapalı, tevki' kaleminde açık, “lamelif”in düğümü yok olmuştur; sad, ta harflerinin gözü ile kelimenin başında ve yalnız yazıldığında ayın harfinin ağzı açık yazılır. Vavin başı ve kâsesi yuvarlak, bitişi yukarı doğru yükselir.*” (Serin, 2010: 96), “*Tevki'nin küçük boyda yazılan şekli olup onun kurallarına bağlıdır. Bu yazı, mektuplar ve hikâyelerin yazılmasında kullanılmış olup stenografik bir karakter taşımaktadır. Ayrıca çabuk yazmaya elverişlidir.*” (Alparşlan, 2012: 22). Görüldüğü üzere rıkaa' yazının temel özellikleri amacına göre şekillenmiştir. Günlük işlerde ve resmi işlerde kullanıldığı için hızlı yazmak amacıyla küçültülmüş ve harfler hıza imkân verecek şekiller almışlardır.

Rıkaa' yazının kullanım alanları ile ilgili olarak kaynaklara bakıldığında genel olarak resmi bir yazı olduğu ancak günlük ihtiyaçlar için de kullanıldığı bilgisine ulaşılır. “...divanlarda resmi kayıt ve yazışmalarda, hattat icazetnameleriyle ketebe satırlarının, yazma eserlerde asıl metinden ayrı yazılan hüküm, mülahaza, mütalaa, mukabele, sema, temellük, ketebe, ferağ ve hatime gibi

¹⁴ Geniş bilgi için bkz. SERİN, Muhiddin(2010). Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar (4. Baskı). İstanbul. Kubbealti Neşriyat

¹⁵ Geniş bilgi için bkz. SERİN, Muhiddin(1982). Hat Sanatımız Tarihçesi-Malzeme ve Aletler-Meşkler. İstanbul. Kubbealti Neşriyat

kayıtların genelde rika' kalemiyle yazılması gelenek halini almıştır.” (Serin, 2010: 97),” Osmanlılarda bazen vakıf işlerinde, genellikle Kur'anların son dua sayfasında ve öğrencilerin sülüs ve nesih icazetnamelerinde (diploma) hattat hoca tarafından yazılan tasdik makamındaki yazılarda kullanılmıştır” (Alparslan, 2012: 22), “...talik yazı gelişene kadar vakıf kayıtları bu yazı ile tutulmuştur.” (Berk, 2006: 61). Görüldüğü üzere kullanım alanı çok geniştir. Ancak zamanla resmi işlerdeki yerini talik yazıya bırakmıştır. İcazetnamelerde kullanımı devam etmiştir. İcazetnamelerin beş özelliği şunlardır:

1. İcazetnameler, âlim silsilesine yer vermesi hasebiyle, tarihte gelip-geçen hocaların kısa hal tercümelerinden bizleri haberdar eder.
2. İlme verilen değer, talebeye yapılan nasihat ve dualar ile ilim öğrenme yolları, icazetnamelerin hususiyetleri olarak öne çıkar.
3. Bazı sanat ve meslek icazetleri dışında neredeyse bütün icazetnameler Arapça yazılmıştır. Araştırmalara göre; Osmanlıca yazılan icazetname örnekleri oldukça sınırlıdır.
4. İşin adabına göre talebe hocasından daima icazet talebinde bulunması gerekir.
5. İcazetnamelerde hoca, hem kendisini hem talebesini hem de Peygamber Efendimiz' e kadar ulaşan hocalar silsilesini anlatır. (<http://insanvehayat.com/yeni-bir-baslangic-icazetname/>, 2017:15.35)

Rıkaa' yazısı tevki'ye bağlı olduğu için harflerin yazılış şekilleri de ona göre şekillenmiştir. Ancak yazı tevki'nin biraz daha küçüğüdür. Tevki' yazıdaki harflerin

yazılışları şu şekildedir:

1983: 120-121).¹⁶

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. YAZIR, Mahmud (1983). Eski Yazıları Okuma Anahtarı (4. Baskı). Ankara. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

Verilen örnek metinlerle buradaki harf şekilleri karşılaştırılarak rıkaa' yazı türünün özellikleri hakkında fikir sahibi olunabilir, farklar görülebilir.

Örnek -49: İcazet yazı ile yazılmış kayıt örneği

سَابِقًا شَيْخِ الْحَرَمِ مَكِّي أَبُو بَكْرٍ نَاشِئًا حَضْرَتِي

(1)

أَوْ قَائِدِنَ أَوْلِيَّ حَرَمَيْنِ شَرِيفَيْنِ فَقَرَّاسِنَه

(2)

مَشْرُوطٌ بُولُنَا أَوْلِيَّ بَيْتِكُمْ غُرُوشِكُمْ سِتْمَالِكُمْ

(3)

هَرَسَنَ يَدِي بَيْتِكُمْ أَفْجَرُ صُرَّةٍ أَوْلِيَّ رَقِ كُونِيَّةٍ

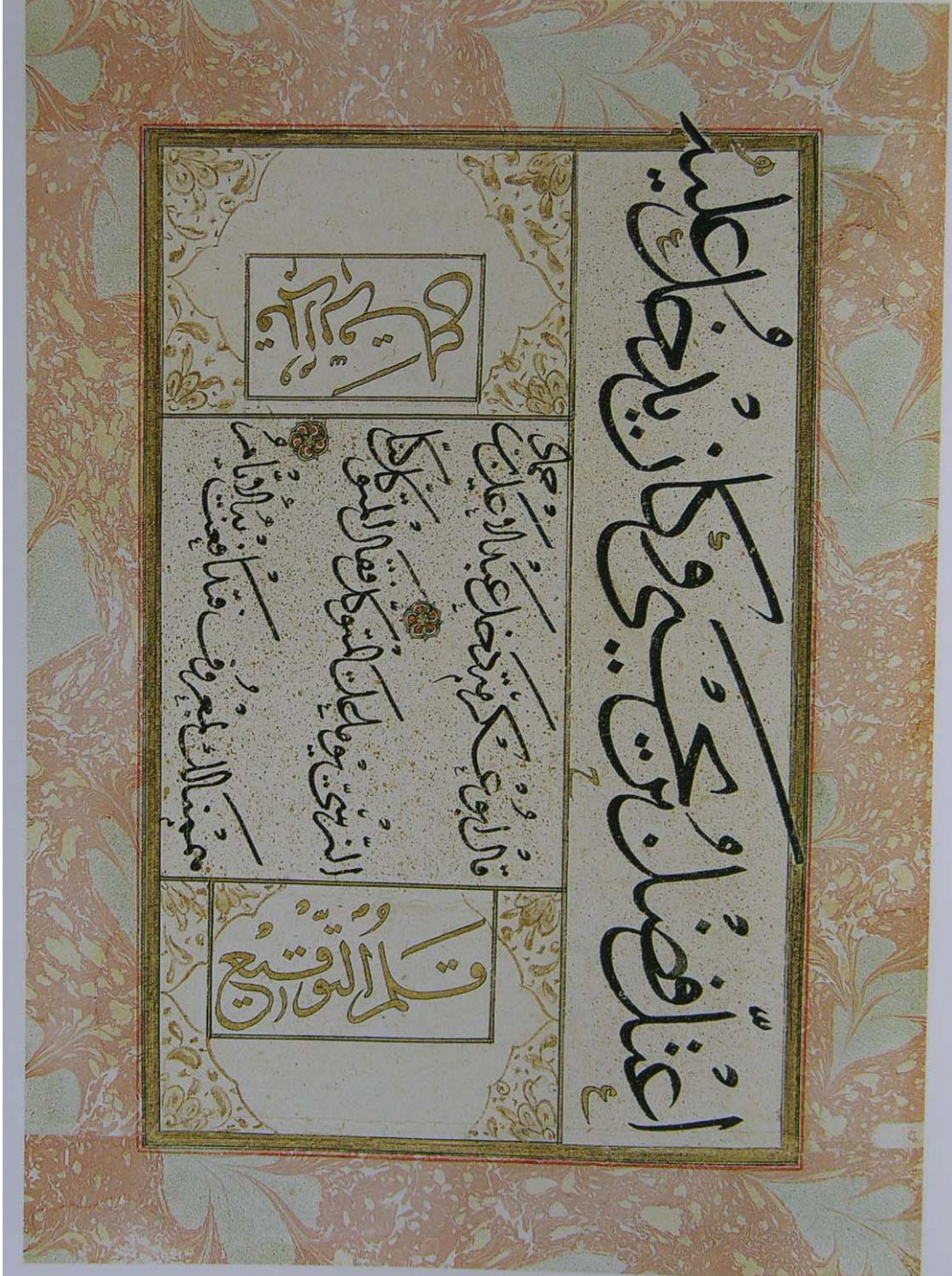
(4)

Kaynak: Yazır, 1983: 121-122.

Okunuşu: (1) sâbıkâ şeyhü'l-ğarem mekkî paşa ĥadretleri (2) evğâfindan olub ĥarameyn-i şerîfeyn fuğârasına (3) meşrut bulunan otuz biñ ġuruşuñ nemâsından (4) her sene yedi biñ aqça şurre olarak gönderile

Örnek- 51: Şeyh Hamdullah tarafından tevki' ve rıkaa' hatlarıyla yazılmış bir kıt'a

Kaynak: Serin, 2010: 95.

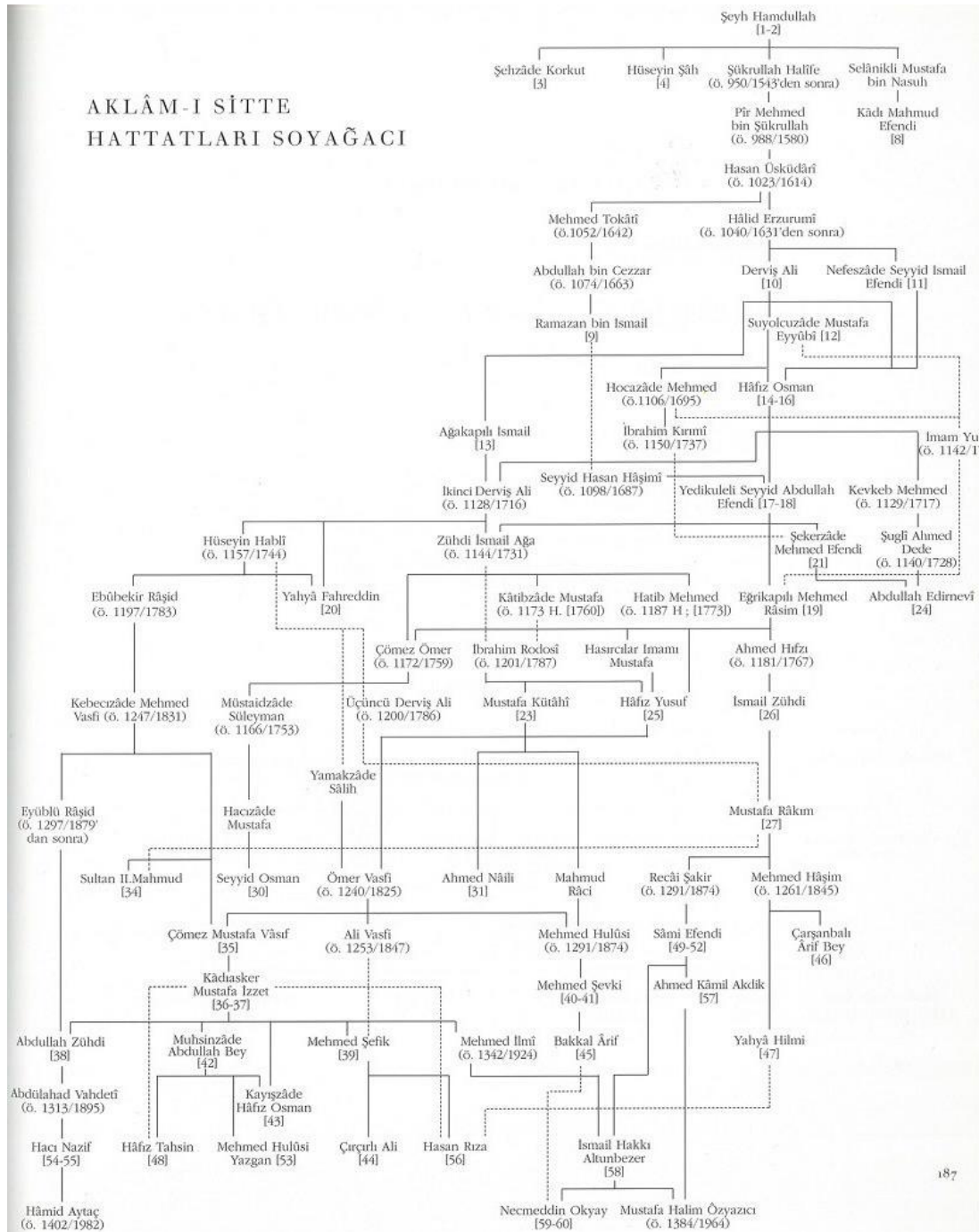
Örnek- 52: Mustafa Rakım Efendi' nin İsmail Zühdi Efendi'den aldığı sülüs-
nesih icazetnamesi

III. KISIM: OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA ÖNEMLİ HATTATLAR

Hat sanatına türklerin katkısı buraya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılabilirceği üzere çok üst düzeydedir. Sülüs, sülüs celîsi ve nesihthe ekol yapan Şeyh Hamdullah ve Yahya Sofiler, Ahmed Karahisari, Hafız Osman, İsmail Zühdi, Mustafa Rakım, Mehmed Şevki, Sami Efendi' yi unutmamak gerekir (Serin,1982). Bunların yanında Yedi Kuleli Seyyid Abdullah, Şekerzade Seyyid Mehmed, Eğrikapılı Mehmed Rasim, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Kayışzade Hafız Osman, Hasan Rıza Efendi' nin hat sanatımızın ilerlemesindeki katkılarını da unutmamak gerekir (Serin, 2010: 83). Hattatların soy ağacı için bkz. Şekil-1.

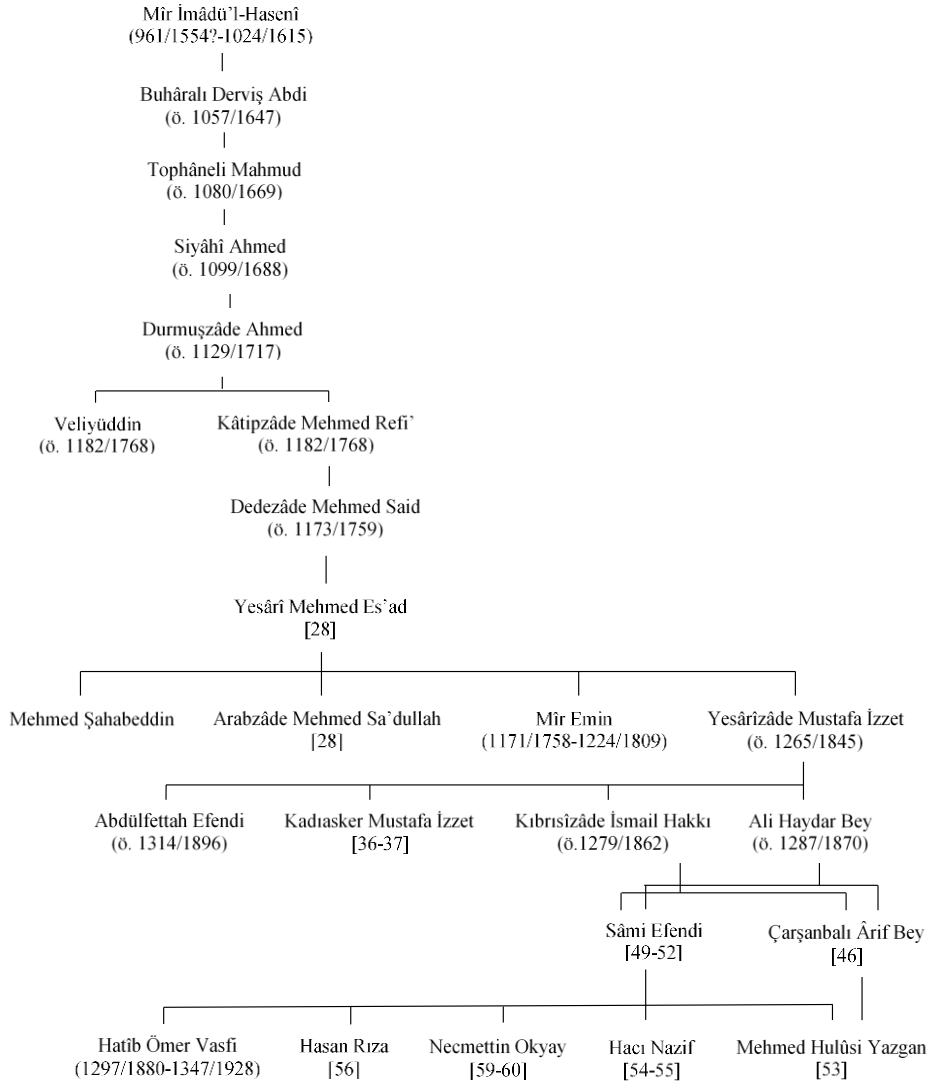
Şekil-1: Aklam-ı Sitte Hattatları Soy Ağacı

Kaynak: Derman, 2001: 187

İran' da ortaya çıkmış olan ta'lik hattını millileştiren Yesarî Mehmet Efendi' yi de saymak lazımdır (Serin,1982: 67). Ta'lik yazıda hattatların soy ağacı için bkz. Şekil- 2.

Şekil- 2: Ta'lik Hattatların Soyağacı

Kaynak: Derman, 2001: 188

Daha önce rık'â başlığında adı geçen Mümtaz Efendi ile İzzet Efendi'yi de hatırlatmış olalım. Bahsi geçen hattatlar hakkında ayrıntılı bilgi için kaynakçada geçen eserlere başvurulabilir.

KAYNAKÇA

- ACAR, M. Şinasi(2000). Türk Hat Sanatı(Araç, Gereç ve Formlar). İstanbul. Antik Yayıncılık
- ALPARSLAN, Ali (2000, Sunuş). Türk Hat Sanatı(Araç, Gereç ve Formlar). İstanbul. Antik Yayıncılık
- ALPARSLAN, Ali (2012). Osmanlı Hat Sanatı Tarihi (4. Baskı). İstanbul. Yapı Kredi Yayınları
- AMANJOLOV, Altay (2000). Türk Filolojisi ve Yazı Tarihi. İstanbul. Ötüken Yayınları
- BERK, Süleyman (2006). Hat Sanatı Tarihçe, Malzeme ve Örnekler. İstanbul. İSMEK Yayınları
- ÇETİN, Nihat M. (1991). Arap(Yazı, Dil, Edebiyat). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt 3, 272-276. Ankara
- DERMAN, M. Uğur (2001). Osmanlı Hat Sanatı. İstanbul. Mas Matbaacılık
- DERMAN, M. Uğur (2010). Ta'lik. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt 39, 507-508. Ankara
- DERMAN, M. Uğur (29 Mayıs-1 Haziran 2013). Osmanlı İstanbulu'nda Hat Sanatı (Bildiri). Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu - 1. İstanbul
- DERMAN, M. Uğur (5-7 Mayıs 2000). Piyer Loti Kitâbesi ve Ta'lik Hattına Dâir Bir Mülâhaza (bildiri). Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu IV. İstanbul
- DEVELİ, Hayati (2006). Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 2 (6. Baskı). İstanbul. 3F Yayınevi
- DEVELİOĞLU, Ferit(2011), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük(28. Baskı). Ankara. Aydın Kitabevi
- DÜZENLİ, Muhittin (2004). İslam Rivâyet Geleneğinde İcâzet. 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17, 265-300

- KINLI, Süleyman (2007). Hat ve Hattâtân'da Osmanlı Hattatları. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul
- OKUYUCU, Cihan, KARTAL, Ahmet, KÖKSAL, Fatih (2012). Klasik Dönem Osmanlı Nesri (3. Baskı). İstanbul. Kesit Yayınları
- SAMİ Şemseddin (2006). Kamus-ı Türki(15. Baskı). İstanbul. Çağrı Yayınları
- SERİN, Muhiddin(1982). Hat Sanatımız Tarihçesi-Malzeme ve Aletler- Meşkler. İstanbul. Kubbealtı Neşriyat
- SERİN, Muhiddin(2010). Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar (4. Baskı). İstanbul. Kubbealtı Neşriyat
- TUZCU, Kemal (2001). Arap Yazısının Ortaya Çıkışı (I). Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, II, 158-165. Ankara
- TUZCU, Kemal(29-31 Mayıs 2009). İslamiyetten Önce Arap Yazısı(Bildiri). Dördüncü Uluslararası Ortadoğu Semineri (İlkçağlardan İslamiyetin Doğuşuna Kadar Ortadoğu). Elazığ
- ULUSAL, Zeliha (2008). Hat Sanatı Tarihi ve Medresetü'l- Hattatin. Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- USER, Hatice Şirin (2006). Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri. Ankara. Akçağ yayınları
- ÜLKER, Muammer(1987), Başlangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı. Ankara. Türkiye İş Bankası Yayınları
- ÜNVER, süheyl (1953). Türk Yazı Çeşitleri ve Bazı Faideli Bilgiler. İstanbul. Yeni Laboratuvar Yayınları
- VURAL, Mehmet Arif, TEKİNER, Aziz, KARİPÇİN, Murat, GÜNER, Ümmühan (2015). Hüsn-i Hat Öğretim Materyali (2. Baskı). Ankara. MEB Yayınları

- YAZICI, Tahsin, ÖZTÜRK, Mürsel (2000). İran (Kültür ve Medeniyet, Dil ve Edebiyat, Dil ve Lehçeler-Fars Dili). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt 22, 416-424. Ankara
- YAZIR, Mahmud (1983). Eski Yazıları Okuma Anahtarı (4. Baskı). Ankara. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları
- YAZIR, Mahmud Bedreddin (1972). Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli I. Kısım. Ankara. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- YAZIR, Mahmud Bedreddin (1974). Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli II. Kısım. Ankara. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- YAZIR, Mahmud Bedreddin (1989). Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli III. Kısım. Ankara. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	İsmail BALCI	İmza:	
Doğum Yeri:	KİLİS		
Doğum Tarihi:	01/12/1987		
Medeni Durumu:	EVLİ		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	23 NİSAN	İLKOKUL	GAZİANTEP	1997
Ortaöğretim	YUNUS EMRE	ORTAOKUL	GAZİANTEP	2001
Lise	19 MAYIS	LİSE(DÜZ)	GAZİANTEP	2004
Lisans	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ	KONYA	2010
Yüksek Lisans				
Becerileri:				
İlgi Alanları:	Edebiyat, kültür, spor			
İş Deneyimi:	2010'dan beri MEB'e bağlı öğretmen/Halen Çorum-Bayat'ta Şehit Yakup Kozan Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak çalışmaktadır.			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Doç. Dr. Gökhan ÖLKER			
Tel:	05376835679			
Adres	BARBAROS CADDESİ NO:30/1 BAYAT/ÇORUM			